

Wijsheid en schoonheid uit Indië

Henri Borel

bron

Henri Borel, *Wijsheid en schoonheid uit Indië*. P.N. van Kampen & zoon, Amsterdam z.j. [1905]

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/bore002wijs01_01/colofon.php

Let op: werken die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn.

Singapore

Singapore.

Aan Victor Zimmermann.

Het bootje 'Emilie' heeft geroepen met zijn schor, laag fluit-geluid over 't eiland Tandjong-Pinang,¹⁾ en ik haast mij van mijn witte huis op de boekit²⁾ bij de benteng³⁾ naar beneden, in den laaienden brand van de zengende zon. De lucht is heet om mij heen, de bladeren der hooge manga-boomen in mijn tuin druipen van vet licht, en alles staat stil geslagen van loome broeiing. Alleen de ranke, slanke tjemara's langs den weg vóór mijn huis bewegen éven de fijn-gepluimde toppen, onder een zachte koelte in de hoogere lucht. Veilig onder mijn breeden, gelen Panama,

- 1) De hoofdplaats der residentie Riouw.
- 2) De heuvel.
- 3) Het fort.

los-gemakkelijk in een wit linnen Singapore-jasje, met witte schoenen aan, alles van wit, waar de zon op afkaatst, loop ik, als een heel lichte figuur, het smalle paadje af naar de pier, onder van zonlicht druipende boomen.

O, dat wonen op zoo'n indisch buiten-posteiland, met altijd dezelfde, weinige wegen, altijd dezelfde menschen, hoe benauwt het me al lang, hoe eigenlijk 't zelfde is het als een ballingschap, vèr van 't groote Leven! Alleen 's middags, om vier of vijf uur, als 't chineesche bootje fluit dat komt van Singapore, dan schrik je op, met een schok, dan komt er als een bode uit dat groote Leven, dan kunnen er brieven zijn en couranten uit Europa, en 't voornaamste, dan voel je éven de zekerheid, dat je tóch nog wèg zou kunnen als het moest, dat je maar éven op zoo'n boot behoefde te stappen, 's ochtends om elf uur, om terug te gaan naar de beschaving, naar 't Leven, dat, vijf uur stoomens van je af, een groot station heeft in zijn machtigen gang om de wereld. Dat weten van Singapore zoo dicht bij is een troostende sterkte in je

trage, monotone, indische leven, en 's avonds, in de schemering, zit je dikwijls te staren, ver over de zee, aan 't uiterste einde der pier, en droom je je weg naar de horizonnen van rozen gloed, waarachter het groote Leven gaat.

En die vuile bootjes van den kapiteinchinees, de 'Resident Schiff Bahroe' en de 'Emilie', schamele stoomschuitjes van even vijftig ton, wrakke, drijvende doodkisten, waar géén ervaren zeeman zijn leven op zou wagen, ze zijn enorm gewichtige dingen in je leven op Riouw, je hoort geregeld iederen dag hun schor gefluit, 's ochtends als de een wegstoomt, 's avonds als de ander binnenkomt, en telkens voel je dan, met een schok, een zekerheid, dat je nog in gemeenschap bent met het groote Leven, dat je zaak niet hopeloos staat zoolang er nog verbinding is.

En nu, toen de benauwing te eng werd, het matte, drukkende gevoel te zwaar over me, had ik, onder voorwendsel van wat chineesche zaken met een opiumpachter daar, een paar dagen verlof gevraagd naar Singapore, om éven boven te komen in 't Leven,

om éven adem te halen, andere dingen te zien, en andere mensen, dan die dag in dag uit hier om me waren, met tergende gelijkmatigheid.

Vlug en vrolijk, ondanks de hitte, loop ik het dalende pad af, zacht op mijn linnen schoenen. Ah Tong, mijn oude chineesche 'boy', kan mij nauwelijks bijhouden met mijn langen luiertoel, mijn hengselmand vol provisie en mijn valies. - Ik roep hem aan, wat vlugger te lopen, blij met het hooren van mijn zingend chineesch, gelukkig, dat ik het oude accent niet verloren heb in de lange jaren in Europa, dat er nog altijd iets bestaat van verwantschap tusschen mij en dat vreemde, wondere volk, dat in de twintigste eeuw nog diep in de verre oer-oudheid leeft.

De zee is blinkend van licht in dit helle uur van den morgen, en aan de pier zie ik haar als een eindeloos blauw-goud gespiegel, waarop vonken springen. - De palmen, héél ver aan den overkant, op Penjingat, staan roerloos gebogen te groeten, de witte torens van de missigit blanken fel op, en, verder nog, achter in zee, liggen groene eilandjes

te drijven, als boeketten. - Een naakte sampan-roeier, gloeiend brons in de zon, roept al luid-lachend: 'laï lah! laï lah! tah goá! tah goá!'¹⁾ met dat hoog chineesch geschreeuw, dat niet hinderlijk is, en onweerstaanbaar. Het ranke bootje ligt als een groote bruine visch op het water, met oogen geschilderd aan den steven, daar het anders den weg niet weten zou. - De roeier kent mij al, den 'toewan djoerabahasa'²⁾, den 'taï-dzîn'³⁾, die een mooie pet met goud galon mag dragen, en dus een groot mandarijn is in zijn oogen. Hij helpt mij beleefdelyk van het glibberige steenen trapje in zijn sampan, mijn 'barang'⁴⁾ wordt ingeheschen, en Ah Tong, mijn boy, gaat hurken op 't uiterste puntje van den achtersteven, in een wonder van evenwicht, en blijft daar roerloos zitten als een boeddhabeeeld, zijn kaal geschoren schedel blakende in de zon. Het grauwe bootje 'Emilie' ligt rookend

- 1) 'Kom! kom! huur mij! huur mij!'
- 2) 'Tolk'.
- 3) 'Kett-groot mensch' titel voor hogere mandarijnen.
- 4) Bagage.

te wachten, galmt nog even een donkeren roep, weërkaatst door de heuvelen in den omtrek. Het heeft al stoom op, en wacht nog éven maar op late passagiers. Ik ruik, als de sampan aan zij komt, de duffe, wee-zoete atmosfeer van olie en opium, knoflook en doerian¹⁾ al van verre, maar daar is nu eenmaal niets aan te doen. Waar oosterlingen zijn is wèl pracht van kleur en lijn en gebaren, maar onvermijdelijk stank en vuilheid en benauwing.

Het bootje ligt vól met deklading, alles zóó maar, voor 't gemak, op 't dek gestapeld, zonder eenig idee van gevaar, en éven denk ik om de waarschuwing van een oudkapitein in Singapore, dat hij zijn leven er niet graag op zou wagen. Maar de lucht is zonder wolken blauw, de zee is vlak als een spiegel, en mijn oostersche fataliteits-idee komt boven, dat er niets met me gebeuren zal als 't niet moet.

Ik hijsch mij op aan de vette, glibberige valreep en klim het trapje op naar de zonnetent op de brug. Op vierkante banken in het

1) Een zeer sappige, smakelijke vrucht, die zeer leelijk riekt.

rond zitten vuile, superb gekleurde Aziaten, donkere Arabieren in paarsch en geel, inlandsche vrouwen uit Penjingat, in gevlamde sarongs, met kinderen in gele zij op den arm, deftige chineezen in witte kabaai met diamanten knoopjes en juweelen ringen aan spitsgenagelde hand. - Op een tafel, waar manden met groente en met kippen staan, zit een jonge hadji, met een wild, fanatiek gezicht, in lange, witte kaftan, een bloedrooden doek om 't hoofd. Er hangt een duffe, oostersche lucht van menschen, ofschoon de wind er vrijuit waait, een lucht, niet zóó fétide, maar toch als van de kleine roofdieren in een dierentuin. De schitterende oogen van den hadji zien mij doordringend aan. Ik voel den rassenhaat, den godsdiensthaat in zijn blik. Ik kom onder al die oosterlingen als een vreemde, als een gedulde, tegen wien ze beleefd zullen doen als 't noodig is, en die nu eenmaal tot de brute macht behoort, die hen overwonnen heeft, maar in hun hart verachten zij mij diep, en hun binnenste verbergt zich voor mij als een schat te heilig voor mijn oogen. Ik heb altijd dat gevoel van

vreemdheid, van ingedrongen zijn tusschen de donkere menschen van het Oosten, en als ik aan heel veel dingen denk, hoe er met deze menschen van droom en verbeelding gedaan is, schaam ik mij wel eens, een blanke te zijn.

Mijn 'boy' sleept mijn langen rottan-stoel naar boven, en schijnbaar eerbiedig wordt er ruimte gemaakt, zóó dat ik vrijuit liggen kan, met mijn valies naast mij. Ik groet die Aziaten en zij groeten zéér gracelijk terug, maar de geringschatting voel ik toch schrijven achter hun fijn gebaar.

Wat zit daar een prachtig maleisch kindje in gele zij op den schoot van die oude, grijze nènèh, op de bank daar, naast mij! Zijn huid is van 't superbe donker geel van 'koelit langsep', zijn oogjes zijn vonken donker vuur en lange, zwarte wimpers werpen schaduw op zijn fijn, zacht vel. Ik wil er iets liefs en vriendelijks tegen doen, ik lach en knik er lokkend tegen, maar doodsverschrikt wendt het zich af voor den bleeken, onverwanten Westerling en verbergt het hoofdje, waar een veerend haarpluimpje

op wiegelt, aan de borst van de oude.

Tandjong Pinang ligt nu rustig en tevreden, van het brugdek af gezien. De hoge tjemara's voor de residentiehuizen wuiven en wuiven, voorzichtig en zacht. Rechts ligt het pooverc dorpje Singkawang, rieten hutten op palen, en verder palmen, eindeloze bosschen van palmen, zoo vèr ik zie. Achter mij, midden in zee, een klein eilandje, Bojan, als een groen boeket zóó op 't water. Penjingat, vóór de boeg, ligt ook al in palmengroen verscholen, met de witte torens óprankend van de moskee. In de verte blinken helle horizonnen van lucht en licht, met telkens eilandjes er tusschen, en bergen nu en dan, en vaag schemerende landen. Hier en daar kijken heuvelen vreemd op in de verte. Mijn sampan-roeier, terugroeiend naar de pier, is een donkere silhouet, en over het water weerklinkt zijn zingen door de zuivere lucht.

De machine begint nu dof te stampen, en er komt een geruisch van golfjes voor de boeg. Ratelend rolt de ankerketting op.

Van 't achterschip komt een klagende,

neuriënde melodie. Een jonge, naakte koeliechinesees zit eenzaam op de railing, als een boeddha-beeld gehurkt, in zee te turen en speelt maar op een kleine bamboe-fluit, en speelt en speelt.... de melancholie misschien wel van zijn eigen ziel, die hij zelf niet weet.

Langzaam begint de boot te draaien, en wij stoomen al dat opene, dat ruime, dat lichte vóór ons tegemoet, op de blinkende, schitterende horizonnen aan, waarachter het groote Leven ligt van de rustelooze wereld-beweging, die ruischende over de stille aarde gaat.

De witte gebouwen, de lage huizen van Tandjong-Pinang worden al kleiner en kleiner, en alles trekt weg, als door een langzaam uitgeschoven verrekijker, omgekeerd gehouden.

Hoog op de boekit van de benteng, waar mijn witte huis ligt, staat een rij zéér ranke en teedere tjemaras, nu door den afstand nóg gevoeliger in de lichte lucht, en het plechtige wuiven van hun pluimen toppen is als een hoog geheven afscheid.

De lucht is heet van zon, het bootje schommelt zachtjes, en in die warme, luchtige wieging lig ik hier in mijn langen stoel uitgestrekt, met dat loome, dommelige gevoel dat je alleen zóó geniet in het Oosten, om stil de oogen te sluiten, van niets meer te weten, en in een vage doezeling, zonder slaap, weg te soezen, met alle geluiden heel ver weg, als door een gaas gehoord. - Van beneden komt een weeë, zoetige lucht van opium, daar liggen in de vuile kajuit koelies lodderig te schuiven, en die geur komt telkens met vlaagjes naar boven. Ook de Aziaten om mij rieken pénétrant, en ik weet dat ik die lucht nog òm mij hebben zal als ik na een bad in mijn kamer zit van het hôtel in Singapore. - Ik steek een sigaar op, om het wat te verdrijven, doe een paar trekjes en probeer wakker te blijven en mij te verzetten tegen het lamme, loome gevoel. Maar de fluit op 't achterdek blijft zoo droomerig klagen, zacht voel ik mijn oogen dichtgaan en mijn bewustzijn vervagen, zóó laat ik mij voortwiegelen zonder wil....

Dit duurt zoo een paar uren. Nu en dan

soes ik op, hoor even een lach, van héél ver, 't schreien van een kindje, het klagen van de fluit, maar alle geluiden in een donzen verdooving, alsof er iets tusschen de werkelijkheid is geschoven en mijn droomen, zóó als je in ééne kamer in een kamer daarnaast iets vaag hoort. Zóó lig ik lang te droomelen, zachtjes bevende in mijn stoel onder de donkere dreuning van de machine, tot een schor angstgeschreeuw mij terugschokt in het waken. Het is de stoomfluit van de 'Emilie', die de voorbijvarende zusterboot groet, de 'Resident Schiff Bahroe', die van Singapore naar Riouw terugkeert. Ik schrik op en weet weer op eens waar ik ben. - De inlanders en chineezen om mij heen zitten nog precies eender, of ik een paar seconden slechts geslapen heb, maar op mijn horloge staat het twee uur, ik moet dus bijna drie uur gedommeld hebben. En al dien tijd hebben die donkere figuren in wit daar roerloos gehurkt gezeten, zóó, als alleen oosterlingen dat kunnen, de oogen wijd open, als standbeelden, zwijgend alsof zij hun leven wat laten ophouden, als een uurwerk, dat even stil

staat. Een Aziaat kan zóó uren gehurkt zitten als een kalm Boeddha-beeld, zonder zijn leven te weten, de oogen open, waar de werkelijkheid geen beelden meer in kaatst, diep in zijn onbewust zieleleven verzonken, als een boom, die roerloos in de lucht staat, als een stille bloem, die géén winde-adem beweegt. Ik zie in de donkere, sombere oogen van den hadji vóór mij, waar geen gemeenschap met mijn leven in straalt. Even schitteren zij als ik hem aanzie, schitteren van ingehouden haat en verachting, als van een heilige, die het onreine ziet en de zonde. Het geel-zijden kindje ligt zacht te slapen op de donker-gevlekte tijgerkleur-sarong van de oude nènèh, die daar zit als een rimpelige tooverheks uit een oostersche legende, en de zon vlamt er goud-tintelend over heen, of 't een gulden afgodsbeeldje was. De lucht òm mij, nog heeter door 't broeiend uitstralen van de stoompip, trilt zachtjes in bevende wiemeligen, als de lucht wel doet boven een gloeiend fornuis. Ik zie nu eerst, dat op een vuile groene tafel tegen het kompas aan, waar de djoerágan¹⁾

1) De stuurman.

zit, een japansche mousmé languit ligt te slapen, in een blauwe kimono met rood-en-gouden vogels en bloemen. Daarzóó was zij er nog niet, zij moet hier boven gekomen zijn toen ik sliep. Nu ligt zij daar als een bonte, oostersche vogel, neêrgestreken op het dek, als een wondere, kleurige kapel, de vleugels wijd uitgeplooid in zijn val.

Het riekt hier kwalijk van weeë, zoete geuren, ik ben hier op een vuile, griezelige boot, maar tóch lijkt het hier een tafereel uit een oud, indisch sprookje, in riddersse van prachtig décor, die Arabieren in paarsch en geel, dat gouden kindje, die vrouwen in gevlamde sarongs als koningstijger-huiden, die bronzen, gloeiende gezichten, met oogen broeiend van verborgen vuur, in die van goudstof wemelende lucht, die trilt en beeft van hitte.

Waar zijn wij nu?.... ik richt mij moeilijk op van mijn stoel en kijk in 't rond. Wij varen nu juist het eiland Batam voorbij, waar schamele bamboe-hutten staan in schaduw van palmen. Overal palmen, palmen, palmen, die pralende boomen van pracht, met hun heilige

bogen als gothiek van kalme cathedralen, wij varen ze voorbij als een eindeloos groen paleis, waar goddelijke wijsheid woont. - Dán open zee weer door, en dán weer kleine eilanden vol groen, die eilanden van de Riouw-zeeën, die als drijvende boeketten zijn in 't wijde, zonlicht-spiegelende water, de boot vaart door een groenen tuin in zee, tot eindelijk, bij Poeloe Samba, het groote, onbegrensde uitdeint van de open Chineesche zee.

En 't is als een belofte, die plotseling eindelijk in vervulling komt, dat wijde, wijde water, waar nu witte golf-koppen schuimen; je ziel voelt iets wonderbaarlijk groots, dat op je afkomt van de verre verten, waar horizonnen wijken naar oneindigheid van heilig licht en lucht. Toen stoomde de kleine boot vrij en onvervaard de open Chineesche zee in, waar je blikken wegvliegen voor altijd, als vogels, die niet weeromme komen, waar je ziel zich wijde uitdeint, en nimmer einde vindt...

Dit is voor mij het gróóste, dat mijn leven heeft gevoeld, in eindelooze zee zijn, waar géén grens de horizonnen breekt, waar géén

achter is en vóór, want alles is hetzelfde, en alles toch weer anders, of verleden toekomst was en toekomst ook verleden, en de ziel voelt in de zee van haar eigen oneindigheid het schoone beeld.

Ik sta het roerloos aan te zien, over de railing geleund, ik zie de horizonnen wijken, ik voel mijn ziel die zich uitdeint over de zee. En het oude, groote verlangen heimweet hoog in mij op, ik hoor het roepen, het zwijgende, maar zéér duidelijke roepen van verre, ik zie het wenken van wijd en zijd, met roerloos gebaar, en ik wil komen, ik wil nu eíndelijk, eíndelijk komen, mijn ziel kan het nu niet langer meer bestaan, en hijgt als een moede, zachte vogel tegen de harde wanden van den schoonen schijn van werkelijkheid, die haar in dit leven houdt gevangen. Dáár is het verre, open vrije, dat geen droeve grenzen kent, dáár wenken de horizonnen, waar 't eindelooze roept, ik voel, dat nu nog slechts een vaag en broos omhulsel de Liefste van mijn ziel van mij verwijderd houdt, den adem voel ik stokken in mijn keel, mijn slapen bonzend kloppen, ik word nu bang

als één, die in een eindeloozen afgrond diep bedolven ligt en bóven ziet hij schitteren het gouden licht van den dag, en ik wil schreeuwen, huilen, gillen om vrij te zijn, als een kind, dat zijn vader ziet voorbijgaan in de verte, en staat verlaten en alleen op wijde, wijde heide....

Één oogenblik, één eeuwigheid misschien, één ademing in 't eindelooze, die ik sidderend door mijn moede ziel voel gaan, en dán sta ik weer hard in 't leven terug, op een vuile, schamele boot, ik zie de mensen om mij heen, als een die terug is van een verre reis, en niet begrijpt dat hij ooit henen is geweest.

Nu maar even praten wat, heel gewoon, met den djoerágan, over 't weêr, met mijn boy, over de kosten voor zijn logies in Singapore, en straks nog wat kijken naar de koelies, die aan 't dobbelen zijn en 'tsap-dzi-ki' spelen in de kajuit, bij de opiumschuivers. Ik beweeg mij onder die vreemde mensen als een vreemd kind, weg van huis, die toch weet dat, ergens héél ver, zijn' goede Vader woont....

Nog een groot uur varen wij zoo door, dán, over de verschansing starend, zie ik de horizonnen breken, en lijnen van verre bergen doemen op, wijl in 't verschiet vóór mij een groote witte vlek aan 't oplekken is. En kijk, dáár, zijn dat dunne, ranke stammetjes van boomen?... neen, 't zijn masten, masten van schepen moeten 't zijn.... hoe vaag en ijl nog weifelen ze daar vèr.... dat moet de haven zijn, de goede haven, Singapore is in 't zicht!

Al dichter en dichter komt 't nu naderbij, de witte vlek wordt grooter en donkere, zwarte vlekken plekken op 't water, dáár liggen groote booten gehavend, dáár staat de witte en gele huizen-stad in de late zon. De rompen van booten worden nu zichtbaar, de dingen beginnen te verduidelijken in de verte, nu teekent ieder apart zich af, of een kijker langzaam, langzaam openschuift, ik zie al groene boomen in lange rij, de boomen van de Esplanade, ik zie 't leemen geel van een kerk, en een paarschen band om de zwarte stoompijp van een grijs schip. - Achter de massa booten op 't water vóór ons, ligt het

breede panorama van de wit-en-gele stad, hoog op een heuvel waaien roode vlaggen van een seinpost, die de komende booten signaleert.

In den blauwen hemel drijven blanke wolken-stoeten boven de zee, en varen langzaam weg naar het opene, ruime. Zoo zachtjes is hun statiglijk bewegen, o! die blinkende dingen van schoonheid daar boven mijn hoofd, zij weten niet waarheen zij droomen, rustig onbewust, glanzende vol zaligheid in 't licht van de zon....

Wij varen nu op een groot, grijs schip aan, dat het dichtst bij de zee ligt, het vèrst van de stad. Een oorlogschip is het, een grauwe, grimmige kruiser. - Dreigend rekken twee lange vuurmonden uit een barbette vóór op het dek. Nog meer kanonnen steken van ter zijde uit, als gereed voor onheil, spits punten de loopen van revolver-kanonnen uit de gevechtstorens hoog in de mast. - Ik richt mijn kijker op den boeg, waar de naam moet staan, het is de 'Eclipse', een engelsche man-of-war. Er is iets van dreiging en verderf om dat grimmige,

groote vecht-ding, daar op het water.

Nu komen andere, grijze schepen, als lompe, ijzeren bakken, zacht deinend op het water. Mannetjes loopen er heen en weer, klein en popperig. Het lijken wel insecten op een log, groot beest. Wij varen nu tusschen veel schepen door, vreemde, ongeweten dingen, met een paar bekende er onder, zooals je ook bekende menschen tegenkomt onder vreemden, een paar zwarte booten van de Paketvaart, met de gele stoompijp, sierlijker en vriendelijker dan de zware, grauwe cargo-boats in 't rond. Bont ligt het saam-gekomen volk van booten daar te samen in de haven, met een vage onrust er omheen, van wèl even nu rustig liggen, maar toch weer weg moeten straks, naar verre landen. Er is iets van die vreemde landen en onbekende dingen om hen, dat prettig aandoet na het eentonig bestaan in een kleine uithoek-post, het zelfde zéér belangrijke en onbestemde, dat ook aan vreemde menschen is, die je ziet loopen in je land.

De kade langs de Esplanade ligt nu al duidelijk vóór ons en rijtuigen zie ik stemmig

rijden onder de groene laan van boomen. - Een zachte rust ligt over die dingen van het land. Het is als thuiskomen na een verre wandeling, onder veilig dak. - Dit lijkt nu heel niet oostersch meer, die groene allée met af en aan rijdende equipages, en dáár, dat ruime grasveld, waar ik, heel klein, nu menschen heen en weer zie loopen, op een terrein van sport. Hoe vreemd, dat stille, stemmige daar nu opeens van een Europeesche stad....

Ratelend rolt het anker af, de boot begint te wiegelen op 't water, en opeens komt een eskadertje sampans op ons af, in wild door-een-gewoel, met heesch gillende, naakte chineezen, die om hun vrachtje schreeuwen. Met schokken stooten de ranke schuitjes tegen de ijzeren boot, en blijven botsend schommelen, terwijl de roeiers als katten opklauteren, de railing over.

Mijn boy helpt mij in een sampan, en dáár wiegel ik deinend de zee over, naar den kaaimuur, waar een hoofd met steenen trapjes is. Het gaat zoo wonderlijk snel alles, ik voel mij de trappen opklimmen, ik weet mij

stappend in een gharry¹⁾, ik hoor mij den klingaleeschen syce²⁾ zeggen dat ik naar 't 'roemah makan'³⁾ 'Europe' moet, dán rijd ik, ietwat verschrikt van al 't leven ineens, door véél rijtuig- en menschenlawaai, en ik sta in het 'office' van een engelsch hôtél, waar ik om een kamer vraag. - Nu gauw een bad nemen, heerlijk koel, 't koude water neêrkletsend op mijn heete, naakte lijf, doorzengd van zon, een schoon wit pak aandoen, alles frisch en nieuw en zuiver aanvoelen, en dan dadelijk naar buiten, om nog wat te genieten van den schemerenden avond, het uur van zessen, als Singapore op zijn mooist is, en de rijke rijtuigen in pralende parade door de breede allée rijden langs de zee....

De groene Esplanade ligt langzaam te verinnigen in de fijn neêrwemerende schemering van den avond. Stil staan de boomen rond het groote, groene grasveld, waarvan de kleur vreemd staat te verduidelijken in de al teêr-

- 1) Klein indisch rijtuigje met geschilderd houten stores.
- 2) Koetsier.
- 3) Hotel.

der en teêrder brekende atmosfeer. De lucht daarboven is van een broos blauw, waar vaag een luchtige neveling doorheen droomt, het nergens anders geziene, aandoenlijke Singapore-blauw, zóó wemelig van zachte dampessences doorzeefd, door het langzaam ver-vliegende losse stof van de straten. Het is 't teêre blauw van April, waar droevig herfst-blauw van October doorheen wademt, en een vreemde ontroering gaat er van over je ziel, alsof je in zachte, droeve meisjesoogen zag. Klein, als witte, draaiende vlekken, bewegen in dat groote, groene grasvlak de figuren van tennissende Europeanen, met hier en daar het opkleuren van een rose, een blauwe blouse. Dit lijkt nu heel niet oostersch meer, dit lijkt een stemmig sport-tafereel uit een verre, Engelsche stad.

Aan de overzijde van waar ik dit twijfelend sta aan te zien, zie ik de licht leem-gele anglikaansche kerk uitkomen achter de rij groene boomen langs den rijweg, en de witte gebouwen van 't Hôtel de l'Europe. Hoe intiem, hoe westersch vertrouwd lijkt dit alles, dit kán het Oosten niet zijn, dit groene grasveld, waar

tennis-ballen vliegen, die witte, wemelende sportmannen, die teêre lucht van April, die oude kerk van christelijk geloof, waar ik nu plechtig het uur van zessen uit hoor slaan, dit is te lief-intiem, te home-like om het vreemde Oosten te kunnen wezen....

Achter mij hoor ik het trappel-draiven van rijtuigen, die geruischloos voortglijden op gummi-banden over het asfalt van den rijweg, en overal, langs het grasveld, op den breeden boulevard, tusschen de boomen, zie ik de schitterende équipages gaan, als in 't Hyde-Park in Londen, als in 't Bois-de-Boulogne in Parijs, waar 't groote, Europeesche wereldleven pralend voorbij trekt met gala van livereien en pracht van fortuin.

Maar als ik mij nu omwend en 't aandachtig aanzie, kom ik weer tot 't bewustzijn, dat ik in 't Oosten ben, en midden in 't oostersche leven sta. Dáár, in die van lakvernis blinkende landauers, getrokken door hooge, statige Sydney-paarden, wier harnachement van goud en zilver schittert, zitten, lui in de blauwe zijde van gecapitonneerde kussens geleund, de dikke chineesche parvenu's, de logge geld-

koningen van den handel, verachtelijk neêrziende op de voetgangers en het volk. Hoe zit die vette baba¹⁾ daar prat, de knieën over elkaar, in die westersche équipage, hoe bête-voldaan is de domme glimlach van zijn zinnelijken mond, hij zit daar als een modern, van vleesch puilend boeddha-beeld van Poei-Lik, den komenden Boeddha, die nú in zinnelijk zalig-zijn van eten en drinken zwelgt. En daar, die gele dogcart, met dat glanzende, zwart-ebben paard; alert zit daar die jonge, chineesche roué te mennem, bewust van zijn millioenen, de cigarette los tusschen de lippen, de blauw-zijden pochet coquet uit de vestzak van zijn zwarte jasje gestoken. Dit is het pratte, chineesche parvenu-dom van Singapore, dit zijn de puissante geld-potentaten van den oosterschen handel, die Singapore regeeren met hun millioenen, en waar alles voor buigt, ook de blanke Europeanen, die hun naar de oogen zien.

Zij zitten superb en almachtig in hun geverniste, lak-en-zijden équipages, de zelfvol-

1) In Indië geboren rijke chinees.

daanheid glanst op hun slimme, gele Mongolen-gezicht, en zij hebben hun grove parvenu-dom ten toon gesteld in 't overladen goud-en-zilverwerk van hun attelages, in de dik gouden huzaren-uniformen van hun bengaalsche syces¹⁾, die als de gala-koetsiers zijn van een prinselijk hongarschen magnaat. Al maar door, ál maar door zie ik de staatsiekoetsen van die chineesche geldkoningen aan mij voorbijgaan, die deze stad vol zwoegende koelie-slaven regeeren, als oostersche potentaten uit de Duizend en Één Nacht. Voor hen trekken de duizenden ossenkarren met naakte, glimmende Singhaleezen door de straten, voor hen sjouwen de duizenden zweetende koelies met zware lasten van de werven den langen, zon-doorbranden weg op naar de stad, voor hen varen de groote, grijze booten uit China en Siam af en aan, van hen is de rijst, opgestapeld in reuzen-magazijnen, van hen zijn de koelie-depôts van jammer en misère, waar zij in menschen-slaven handelen met den christelijken Euro-

1) Inlandsche koetsiers.

peaan, die koloniseert. - Zij weten zich de koningen van deze immenze stad van slaven en prostituées, zij weten zich de meesters van al de geldjagende, snorkende, blanke kooplui, die hun handjes geven en glimlachend smeeken om hun gunst. Zij hebben hun bungalows en chineesche paleizen vol vrouwen en schandknappen en slaven, waar zij regeeren als een oostersch tyran, en, zeker van hun bezit onder de Engelsche wet, waar ze in China zouden sidderen voor hun plunderende autoriteiten, verachten zij ze diep in hun innerlijke, mongoolsche hart, de blanke barbaren, wier overheid hen beschermt, maar die hun tóch onderdanig naar de oogen zien, om den veilen dollar.

Hun schitterende équipages vullen den zijweg geheel, waar nu en dan ook een Europeesche bespanning doorheen gaat, met deftige, Engelsche heeren en bleeke, kwijnende ladies. - In een blauwe victoria zie ik een frêle Engelsch meisje van veertien jaar, denk ik, in licht blauwe blouse, een wit strooien hoedje op, en rijke, goudblonde haren los over rug en schouders. Dit blonde,

kinderlijke van broos, blank maagd-meisje is opeens als een sprookjes-verschijning tusschen al de bronzen oostersche mongolen-gezichten der donkere Aziaten. Ik zie haar starend na, een teeder ding van schoonheid, dat mij éven voorbij gaat, éven een zachte ontroering wekt in mijn aangedane ziel, en dán weer heen zal zijn, voor goed.

Nu volgen weer landauers met chineezen, weêr een, en weêr een, en dan, opeens, een mirakel van kleur, een rieten panier, met een klein Delisch paardje, waarin een Klingalees in purperen zijde, een klein kindje op den schoot, in een mantel van blinkende goudstof. Het lijkt wel een gouden beeldje uit een oosterschen tempel, door een priester gedragen. - Liefderijk houdt de purperen vader het gouden kind omvat, dat met zijn naakt, geschoren kruintje, waar één lokje uit op staat, tegen hem aanleunt, het zwartbruine gezichtje oud en wijs, als van een Boeddha-kindje. - Fél licht het even op, het purper en het goud, en is dán weer voorbij, als een àl te hel flikkerbeeld uit een droom, dat opeens weer henen is.

Tusschen de blinkende équipages rijden rickshas, met bruine koelie-beesten er voor, er zitten Canton-vrouwen in, met zwart bombazijnen jakken, en popperige japansche demi-mondaines in lichtkleurige kimonos, het prachtige haar in hooge coiffures gekapt, die een creatie van kunst zijn, waar roode bloemen in glanzen. Zij zijn liefelijk om te zien, als bonte vlinders, hun lichamen zijn kinderlijk als van kleine meisjes, en zij lijken meer groote, prachtige poppen in rijke kleuren, in poppenwagens gereden, dan vrouwen, die op prostitutie uit zijn, en lokken voor den avond. Chineezzen, in Europeesche fantasiepakjes, met wit vest en hooge boorden, witten stroohoed op en gele schoenen, staan hier en daar, den arm op het portier geleund, voor even stilstaande rijtuigen te praten met hun vrienden, en paradeeren en loopen te flaneeren, als swells in Hyde-Park doen.

Zóó gaat de avond-parade van de Esplanade druk woelend voor mijn oogen voorbij. De schemering daalt nu langzaam zwaarder over de dingen, en als 't wat donkerder

wordt en de lantaren-lichtjes beginnen te pinken langs het duister wordende grasveld, worden de rijtuigen schaarscher, en gaat het leven allengskens uit. Dán wordt de atmosfeer nog inniger, het groene gras krijgt een vreemde, sombere kleur, de boomen staan duidelijker en gevoeliger tegen de lucht, en de hemel doezelt zacht, in doffe tinten brekend, weg.

Ik wandel nu langzaam den rijweg over langs de Esplanade en loop naar het smalle paadje langs den steilen graniet-wal van de kade. Het groene grasveld, de stille boomen, de enkele, nog laat rijdende équipages, zijn nu achter mij, en vóór mij ligt de zee, de zee, die zacht is en egaal, in blauwe neveling van schemer. Dáár liggen de moede, eindelijk aangekomen booten, rustig geankerd. De groote, grijze vrachtbooten van verre, de kleine, witte passagiers-stoomers van nabije streken, alle dooreen, te samen veilig in de goede haven, in een sfeer van tevredenheid en kalmte. Grimmig ligt, het verst van allen, een groote, grauwe kruiser. Dat moet de 'Eclipse' zijn, die wij vanmiddag passeerden. Links, ver af, een vloot van chineesche jonken,

de fijne masten ijl in de lucht, als een bosch van heel dunne stammetjes, gevoelig en teer. Zacht wiegen vóór mij de donkere rompen van de booten op een vage, loome deining. Een sampan gaat langzaam onder mij voorbij, de roeier neuriet onbewust een klagend chineesch wijsje. - Groote, logge wrikbooten met lading drijven piepend aan, de gele koelies wrikken zwoegend aan het roer. In de verre verte komt met een fijne rookwolk in de lucht een grijze stoomboot aan. Daar achter is het ruime, het wijde, het opene....

Die eindelooze zee daar vóór mij te weten is een zaligheid die ik ken van vroeger, toen ik woonde in China, bij de baai van Amoy. Alles wordt klaarder, bewuster, van-zelve in je. Dat veilige gehavend zijn, dat zacht-gelaten wachten van die groote booten vóór je, die van zoo verre moeizaam zijn gekomen, geeft je geloovigheid en rust. Zóó zal alles eindelijk terecht komen, gerust, in veilige haven....

Het duister begint nu zwaarder heen te doezelen door het nevelige blauw. Op den grooten, grauwen kruiser in de verte gaat een rood lichtje omhoog, dán nog een, en

dán blinkt er langs boord een rij elektrische lichten plotseling op, als een illuminatie. - Langzaam, een voor een, beginnen ook seinlichten te pínken op de andere booten. Altijd meer komen ze op, als sterren. Een koele wind waait langs me uit de zee, zóó zacht op teederen adem, dat een ontroering door mij heengaat, of mij iets zéér vriendelijks werd gedaan. Ik zie 't opeens alles van een wondere innigheid overtogen. Ieder schip draagt nu zijn lichtje, hoog in de mast, en somtijds schommelen ze even. De zachte, langzaam-wiegende deining van die booten is aandoenlijk als het rythme van een heel teedere muziek. Opeens gaat een donkere, roodachtige schijn over de zee, mystiek, van waar gekomen? Een vaag heimwee weent in mij op, naar wiè, naar wàt, naar dat verre, oneindige daar vóór mij, waar iets luidloos roept en wenkt en wacht uit de zee....

O! Komt het nu weer terug, van vanmiddag, dit eenzaam zijn en terug willen naar het oneindig, ongeweten Thuis, dat mijn ziel vóórgevoelt als ik staar over de zee? Dit is de verschrikkelijke verlatenheid, het honge-

rende heimwee, als het eindeloze horizont voor mijn ziel! Nu niet zoo diep ellendig worden ineens, nu teruggaan, waar menschen zijn in véél licht en leven, want mijn zwakke lijf kan dit niet dragen, dit trillen en beven van mijn ziel, die de eindeloosheid voelt wenken over de groote, groote zee....

Ik keer mij om en wandel terug naar het hôtel. De Esplanade is nog niet heel en al duister geworden, de dag verlangt nog, en hongert nog wat in hoeken rond. De boomenkruinen en de hooge heesters in den tuin van het Hôtel de l'Europe zijn nu donkere boeketten. De lantaarns langs 't grasveld pinken vriendelijk licht, en ik lijk nu wel weer op straat in Holland, wandelend langs een groene Maliebaan in laten schemer, als de lantaarns opgestoken zijn. Daar gaat een kar met twee ossen mij voorbij, die langzaam neen-schudden, heen en weer, gebogen onder het nek-juk. Een zwarte Singhalees, naakt, met een purperen lendedoek en een purperen hoofddoek, staat rechtop in de kar. Een naakte, zwoegende drijver, maar hoe fier en majestueus staat hij daar met zijn zwart-bronzen lichaam, het purper

vlamvend om zijn donker hoofd; hij lijkt eer een keizer, een sombere god, tronende op zijn zegewagen. Wat een pracht nu opeens weer, hoe statig gaat dit mij voorbij, 't is een simpele vrachtkar met ossen, maar 't is van een majesteit als een statig tooneel op een oudegyptisch relief! O! Het wondere, wondere Oosten, hoe lief heb ik het weer opeens! Dán ratelt een ricksha mij weer achterop, en rijdt naast mij wat langzaam, met twee galante mousmé's, twee poppen in bonte kleur. Zij kijken naar me, met hun scheeve amandel-oogen, en lachen, en waaiëren zich koket. O neen! mijn kleine kinder-vrouwtjes, hier ben je niet terecht, maar adorabel schattig zijn jullie tóch in je popperige gratie, jullie meisjes van Japan....

Zóó komt het ééne beeld hier plots na het andere, in deze stad van wonderen, en 't heimwee van daar straks, aan zee, wijkt angstig weg en blijft weer diep in mij zwijgen, nu ik wordt afgeleid door prachtige kleur en bewegen....

In de open Bar van het Hôtel de l'Europe ga ik zitten, onder allerlei vreemde, luidruch-

tige menschen, die gezellig om tafeltjes zijn gezeten, rookend en drinkend. Nu is het plotseling weer gansch Europeesch, een heel gewoon, druk café, ergens buiten, 's zomers, in Holland. Maar toch, neen, de bedienden zijn stille, gele Chineezen in wit, de lange staarten op den rug, en glijden geruischloos voort op hun vilten pantoffel-schoenen. - En binnen, in de zaal, zie ik den donkeren Klingalees met zijn bazaar, een tulband van gouddraad op het hoofd. Hoe roezemoest het praten hier van al die drinkende Europeanen! Ik hoor Duitsch, ik hoor Engelsch, ik hoor ook Hollandsch. Hier zitten al de natiën van 't Westen door elkaar, van heel verre saâmgekomen, met vele booten, in deze vreemde stad.

Ik lees een Engelsche courant, de 'Straits Times', ik drink de ijskoude whiskey-soda, en zit zacht te genieten van weer eens in 't groote wereld-leven te zijn.

Dán hoor ik de bel luiden voor het diner, en door den tuin, waar roode spatodea-bloemen mystiek te glanzen hangen in 't licht, dat uitstraalt uit de eetzaal, kom ik in de 'dining-room' van het hôtel.

Je moet zelf gewoond hebben op een afgelegen, indische buitenpost, waar de groote wereld-beweging niet doordringt, om te beseffen het uitbundige genot, opeens weer in het internationale Leven te zijn, en te voelen, dat je er weer in wordt opgenomen, dat het zich om je sluit. - Alleen het enkele zitten in je eentje, in de buitengalerij van de Bar van dit 'Hotel de l'Europe' is al zoo opwekkend, al die vreemde gezichten om je heen te zien, menschen te zien binnenloopen van een aangekomen mailboot, die weer iets van het Europeesche leven meêbrengen, en waardoor je als 't ware weer aangehaakt wordt aan het groote Leven, als ze dichter bij je komen te zitten.

En nu, in de eetzaal, waar al de witte, gedekte tafeltjes staan, en geruischloos de chineesche 'boys' loopen op hun vilten schoenzolen, zit je knusjes in je eentje te eten, blij dat al die menschen om je heen je nu eens niet kennen, die tóch vertrouwder aanvoelen dan de, altijd dezelfde, tergend weerkomende gezichten uit het pas ontvloten indische uithoek-gat. - Vooral de menschen,

die pas van groote mailbooten afzijn gekomen, vindt je bijzonder interessant. Je hoort het aan hun gesprekken, en onwillekeurig luister je, wat ze zeggen. Ze spreken hier Engelsch, Duitsch, Fransch en Spaansch, ze zijn van alle kanten gekomen en gaan naar alle zijden heen, en zitten hier nu enkel even in een Singapore'sch hôtél, omdat de boot een dag ligt te laden. Er is iets ruims aan die menschen, iets van verre luchten en horizonnen, ze brengen je iets mee van het groote Wereld-Leven, dat je als een adem om hen voelt.

Zóó zit je in je zalige eentje te genieten, terwijl de langzaam-bewegende punkah-vleugel zachtjes wuifwaait boven je hoofd, en de chineesche boys geruischloos om je heen bewegen, de lange staarten op den rug. Nu en dan komt een donkere Bengalees, een pracht-reus van een kerel, in khaki, met een rooden tulband op, en schuift zwiigend uit kristallen bokaal een klompje ijs in je glas. Buiten glanzen de roode bloemen aan de spatodea-boomen met vreemd-mystieken gloed in het uitstralend licht van de zaal. En de geur van de fijne curry uit Madras maakt je

vaag droomerig, met een zacht, oostersch charme, lichtelijk sensueel.

Ik zie met bewondering naar een paar Engelsche vrouwen, die in vol evening-dress aan tafel zijn gekomen, gekapt en gedécolteerd. Er is iets bleeks en kwijnends aan die frêle figuren, die het langouereus, teringachtig teint krijgen dat je enkel ziet van blanke vrouwen in de tropen, maar iets zeer gedistingueerds ook, als van transparante bloemen, die wègkwijnen in te veel licht.

Één lange, slanke lady doet mij vreemd aan, met haar fonkelende, roode haar en haar hals en schouders, wit als matte lelies, die aan 't kwijnen gaan. Dit zacht wegteerende, lichtelijke zieke en fijn-bleeke van westersche vrouw, hier in die gloeiende heet-oostersche omgeving.... Er is iets mats, en tegelijk iets pénétrant-innigs in haar lichtblauwe, vage vergeet-mij-niet oogen, dat mij troubleert, als zij wel eens toevallig mijn kant opkijkt. De zachtstrelende wuiving van dien grooten, witten punkah-vleugel boven mijn hoofd, de zoetige geur van indische curry en kruiden, en 't charmeerende mooi van die bleeke,

matte vrouw met dat rood-goudene haar, de vreemd-mystieke gloeiing der roode spato-dea-bloemen buiten, en de oostersche nacht, die daarachter broeiend geheimt, dat alles maakt lichtelijk duizelig, om de oogen dicht te doen en van verre, vaag-belovende dingen te droomen. Nu, na het diner, de fijne Havanah nog, bij de sterke, zwarte koffie, de blauwe rookwolkjes warm om je hoofd doen gaan, dra weer weggewuifd door de waiende, witte punkah, en een sensatie van zacht bienêtre komt over je, de oogen, zwaar en loom, nu en dan knippende in het licht. Hoe heerlijk, nu weer midden in 't groote Leven te zijn, die verschrikkelijke benauwenis van Riouw ontvlucht, onder al die vreemde menschen, die van zéér verre zijn gekomen, en iets met zich meê gebracht hebben van ruime horizonnen en luchten! En die mooie, kwijnende vrouw daar, met haar matte, witte borst, een frêle ding van schoon, van wáár is zij gekomen, om nu éven wat liefelijks in mijn leven te doen schijnen, en straks weer ongemerkt heen te gaan, waarheen?.... om nooit weer terug te komen. Zóó kwamen al

véél lichte verschijningen van schoon in mijn leven, die éven vaag troubleerden, en dra weêr henendroomden naar horizonnen ver...

In de verte fluit lang en heesch een boot, met dof geroep, van over de zee. Dat is één van die groote, donkere schepen, die ik een uur geleden op de Esplanade zag liggen wachten in de haven. Die zal nu aanstonds wegstoomen uit de veilige, vertrouwde haven, en zoeken de eindelooze zee.... En ik voel een onweersaanbaar, heimweeënd verlangen om óók weer op zoo'n boot te zijn, om weg te varen, ver, o ver van al 't lieve, maar altijd zelfde van mijn huis, naar 't Noorden, de Chineesche Zee in, om terug te zien de golvende bergen van China, en de grijze rotsen, en de heilige tempels, waar de Boeddha's wonen, en Kwan Yin....

O! dat vage, verre verlangen van mijn rustelooze ziel, om altijd verder over de groote zeeën te gaan, en te zwerven, te zwerven, en 't nieuwe schoon te vinden en lief te hebben, om 't dra weer te verliezen, en onbevredigd weer heen te gaan, om ál maar nieuw weer droomend te zoeken, over de horizonnen van

de zee, en weêr te zoeken, en nooit te vinden....

Hoe vèr, hoe vèr heb ik nu niet gezocht! Over heiden en duinen van lief Holland, in somber Londen, in lichtst Parijs, in de eenzame Caracallen van Rome, in dood Pompeji, in Capri's liefelijk paradijs, in donkere kratermeren van Java, in China, ver over de zee, en nu zit ik hier weer eenzaam in Singapore te droomen, en altijd roept het vreemd verlangen mij verder, naar wat, naar wie, ik weet het zelve niet wat nu nog komen kan....

Om al die mensen in deze zaal hier is iets van dat verre, dat zwervende; zij kwamen van die booten, die maar éven veilig rusten in de havens, en dán weer verder stoomen naar altijd nieuwe horizonnen en luchten. Dat maakt iets vaag verwants aan hen, het vreemde aan hen trekt mij aan, en ik voel een ongeweten sympathie tusschen hen en mij geheimen.

Langzaam slurpend aan mijn koffie, droomerig uitblazend den geurigen rook van mijn sigaar, blijf ik nog lang stil na-genieten in 't

gezellige, home-like restaurant-intérieur van al die witte tafeltjes, waar al die goed gekleede, Europeesche menschen zitten van het groote Leven, dat ik maanden lang ben kwijt geweest in mijn eentonig balling-bestaan op dat indische eiland.

Om acht uur ben ik pas weer terug in de Bar, niet wetend wat te doen. Wat shoppen in de High-street hiernaast, wat neuzen in al die leuke klingaleesche, chineesche en japansche toko's, alles uithalend, en pingelend, en taxeerend? Of nog wat soezen eerst, in die lange luierstoelen in den hoek daar, van Thonet, en dán wat ronddolen in de chineesche avond-stad? Ik weet de vreemde charme hier nog van, nu tien jaar geleden. Ik weet het schrikkelijk fantastische nog wel van donker-rossigen leemgrond en kobalt blauwe, chineesche huizen, van overal goud en vlammen en vuur, van duizenden duivelen schreeuwend en huilend dooreen, die vreten en drinken als beesten, van lichte bloemenpaviljoens en theehuizen met vreemd beschilderde chineesche vrouwen, van de japansche wijken met bonte, lokkende mousmés, waar de kleuren

wuiven in bonte pracht, en weeëlijk-wellustig tokkelt de tinkelende samisèn-muziek... Of is het alles een droom, en geen herinnering van verre jaren? Of leefde hier niet ééne, in wie een eeuwigheid zich mij ééns openbaarde, die wondere, weemoedige vrouw uit Japan, die als een láátste incarnatie was, wier ziel mij huiveren deed van heiligen eerbied, en voor de mijne straalde in zoo verblindenden glans? O, zachte, peinzende Ohanasan, wier oogen droomden in 't oneindige, wier klagelijk lijf de láátste zonde-boete dóór moest branden, eer uw ziel verlost werd van 't droeve leven, voor goed!....

Neen, nu niet daaraan denken, dit zachtjes wegduwen, achter in mijn ziel, dit is te teêr en te broos om mee te nemen straks in het harde, lawaaiende leven van Singapore bij avond. Dit draag je, héél voorzichtig bewaard in je binnenste, diepste geheimenis, vèr achter je harde gezicht en je schuwe oogen....

Beneden op straat, onder de houten balustrade, liggen de ricksha-koelies lui in hun wagentjes geleund, en schreeuwen luid hun schetterende, muzikale taal. Arme duivels

toch, in hun naakte, donker-kaneelen body, die niets dan een bamboe-hoed hebben en een doek om de lenden, die hollen als aangehitste beesten, het zweet druipend van de glimmende huid! En tóch lachen ze ál maar door, als ze niet ruzieën onder elkaar, en hebben den bruten levenslust van dieren, en somtijds hoorde ik er wel eens een neurieën, zacht in zijn eentje, als hij verlaten bij een hoek stond te wachten, een klagelijk, lief liedje van schoonheid, opgesprongen uit het donkere van zijn ziel....

Als ik nu niets zeg, en zóó maar in een wagentje ga zitten, rijdt de koelie mij onvermijdelijk naar Malay-street, de wijk van de galante mousmés. Zóó diep en vast is bij die ricksha-pullers het idee ingeworteld, dat een Europeaan 's avonds nu eenmaal ‘naar Japan’ gaat, zooals dat hier heet, dat zij een vrachtje, dat niets zegt bij 't instappen, vanzelf naar de mousmés rijden. Dát is het hooggeroemde prestige van den blanke in 't Oosten, aan wien iedere Chinees de whiskey-soda en de prostitutie nu eenmaal onafscheidelijk ziet verbonden!

Toch is het interessant om te zien, want

dat leelijke is mooi van kleur in 't Oosten, de prostitutie heeft een zachte charme van bloemen en muziek, en haar taal is hoffelijk en vol poëzie, zonder één hard woord, of één gebaar dat kwetst. Ja, tóch maar even alles zien weer, éven nog de kleuren zien, en de bonte pracht van het Oosten, in die avond-stad van donker blauw en donker rood, waar overal het jubelende goud doorheen straalt als een triomf van licht.

‘Bé tshia!’ riep ik, ‘laî lah! laî lah!’¹⁾

En al die luierende koelies beneden vliegen overeind, halsoverkop, hun wagentjes ratelend achter zich, naar het trapje bij den ingang, huilend door elkaar als een troep honden, in plotseling uitgebroken ruzie om 't vrachtje, jellend en juilend.

Nu helpt alleen een nòg harder schreeuwen, als een olifant, die wolven verschrikt, een zwaai met den rottan-wandelstok, en een behendige sprong in 't dichtstbijzijnde wagentje, dat niet weg kan en valschelijk wordt tegengehouden door de anderen. Dáár nadert een reusachtige Sikh-policeman, en de bende

1) Ricksha! kom! kom!

stuift lachend uit elkaar, als kinderen die kwaad hebben gedaan. Een ruk, een zwaai, en 't lichte rickshatje vliegt weg over den leemen grond, de koelie regelmatig dravend, trip-trap, trip-trap als een paard, rechtsom de High-Street in, en dán weêr rechtsom, North Bridge Road.

North Bridge Road, de lange, eindelooze hoofdstraat van Singapore, de donker-rossige, roode löss-straat, waar de kobalt-blauwe huizen staan, een breede, vreemde weg, waar de grond als gedrenkt schijnt in bloed, dat in den avond somber opglanst in het licht der lantaarns. Over dien rooden grond, tusschen die blauwe huizen, waar overal goud over vlamt van chineesche opschriften en tabletten, loopen de bruine en gele menschen, Chineezen, Tamils, Arabieren, Maleiers, Singhaleezen en Klingaleezen, wriemelend als beesten dooreen. - Groene en gele gharrys ratelen, en honderden ricksha's rijden aan en af, aanvliegende en weer wijkende lichtjes, overal, en vèr, en vlakbij, ál maar lichtjes die elkaar voorbij jagen en áánflikkeren en weer wegschieten als groote vonken boven den rossi-

gen, bloedigen grond. - De huizen aan weerszijden zijn alle winkels, meest Chineesche, waar groote, rood-en-gouden platen en rolprenten hangen, en lichtjes branden op een huis-altaar met donker-gouden goden. - Aan iedere zijde van de deur, en hoog, boven de posten, hangen zwart-houten tafelen met fonkelende gouden karakters, een pracht van glans en schittering in 't donkere blauw. Daar binnen zijn de dingen alle van een eigen lichte, hooge kleur, of verpakt in rood papier met goud en zilver, alles licht en vlamt en glanst en straalt uit het donker van de winkeling, of de zon er glorie had achtergelaten, die in den avond nog blijft nabestaan. In de donkere straat zijn de winkelhuizen bronnen van goud en vuur, waar de bruine menschen als gulden brons in glanzen. Het is of daar schatten bewaard zijn uit fabelen en legenden, zóó glinstert en schittert alles, en alle dingen zijn gedoopt in goudlicht van Rembrandtieken gloed.

Dampend van zweet loopt mijn rickshakoelie te draven voor 't wagentje, als een vurig beest. Zijn huid van kaneel-geel heeft

een rossen glans door het licht van de lantaarns dat den rooden gloed weerkaatst van den grond. - Nu en dan uit hij een hoogen gil, als hij anderen inhaalt, of uitwijkt voor een aanstormenden koelie van den anderen kant. Altijd weer nieuwe ricksha's vliegen aan, van heel uit de verte zie ik ze mij tegensnellen, met honderden lichtjes, wijl de hooge kreten der koelies door de lucht snijden. Als roodgele duivelen ijlen ze ál maar voort, de naakte, dampende trek-dieren, en 't lijkt wel een angstig visioen uit een laaiende hel, die voorthollende, jellende beest-menschen over den bloedrooden grond.

Als een dolleman jaagt mijn puller vooruit, of wij vervolgd worden door een grimmig noodlot, waar hij voor vlucht, altijd maar door, rechtuit, over dien weg, die nooit een einde schijnt te nemen. In wilde razernij vliegen andere ricksha-loopers ons gillende voorbij, en 't wordt als een obsessie, een ontzetting, dat schreeuwende gejacht en gejoel, of iets verschrikkelijks staat te gebeuren, een ontzachlijke wereld-catastrophe van aardbeving of vulkanen, waar alles krankzinnig voor vlucht.

Zóó vliegen wij winkels langs, bruggen over, blauwe huizen met goud en rood voorbij, tot de ricksha opeens stil houdt voor een zijstraat, en mij, met een draai naar links, neêrzet.

En ik zie nu plotseling een feeërie van illuminatie, een straat waar kleurige lampions in huizengalerijen bengelen, door den avondwind bewogen. - Beneden, in de gaanderijen, zie ik veel kleuren langzaam wuiven door elkaar, van vrouwen in bonte, wijde gewaden, rijk als oostersche vogels of vlinders van exotische pracht.

Ik begrijp al waar ik ben. De ricksha-puller, wien ik niets gezegd heb, heeft mij naar Malay-street gereden, de japansche wijk van galant plezier, waar hij een Europeaan nu eenmaal thuisbrengt. Ik betaal hem zijn vracht en wandel langzaam op. De kleuren doen mij heerlijk aan als een lokkend feest van luister. Als groote poppen in fantastisch-bewegende kleur staan de lachende mousmés voor de deuren. Het lijken wel gloeiende, tropische bloemen, hun lichte kimono's vlammen van kleur, en hun donkere amandel-oogen schit-

teren. Er zijn er met lang, lohangend haar, donker als een woud in nacht, dat somtijds zacht door wind beweegt. Zoo vreemd, zoo vreemd, die prostitutie-zonde in zoo wonderlijken schijn van poppen, neen van bloemen, neen van kapellen, van groote, van kleur fonkelende kapellen, fèl voor 't oog. Ze staan in rijen de huizen langs in de galerijen, de gansche straat is als afgezet door die kleurige, japansche poppen van op platen en kostbare vazen, en die oostersche figuren van vlammend rood en blauw en geel en violet, ze roepen je aan met hooge stemmen, vreemd als in een droom, 't Lijkt te ongeloofelijk eerst, om reëel te zijn, omdat die poppen immers kinderen moeten wezen, groote kinderen, in kleurige kimono's gestoken, met belachelijk breede obi-strikken op den rug. Neen, heusch, het is een ál te krankzinnige droom, de figuren, die je op tentoonstellingen gezien hebt van japansche kunst, en ook wel op vazen en waaiers en kakemono's, ze hebben gespookt door je hoofd, en nú, in je dollen droom, zijn ze levend geworden, en wemelen voor je, en hun prachtige kleuren waaien en wuiven

door elkaar, en wisselen en veranderen, als vroeger, op de kermis, de felle kleuren van stukken glas in de lange kaleidoscoop. - En al dat licht daarbij nog van gekleurde lantaarns en lampions, en die half weemoedige, half wellustige muziek die van de bovenverdiepingen neêrdaalt, van samisèns en gitaren!....

Daar staat opeens zoo'n vreemd wezen vlak voor me, kleurschitterend als een groote, tropische vogel, het donker-gele hoofd in een zwarten, waienden nacht van glanzende haren, waar een exotische geur uit naar mij toekomt. Een zacht gelijnd oostersch gezicht, en een lach van vrouw, en glinsterend witte tanden.

Ik voel opeens het mysterieuze, wat dit eigenlijk is, zoo'n vreemd, vèr leven uit Japan, dat hier, in een wijk van donkerst Singapore, opeens míjn leven moet ontmoeten, en ik voel ook zéér beslist het droeve, dat dit in zoo'n donkere sfeer van zonde gebeurt. Wie weet, die beide levens van hoè ver gekomen, uit welke eeuwigheden van dood en reïncarnatie, en nu inééns, hier éven elkaar gekruist, in de misère van ellende en prostitutie, het

ééne van Japan, het andere van Holland gekomen, nú samen in een Singapoorsche straat. Die gedachte komt met groote helderheid in mij op, en ik vat haar hand en zie haar even diep in de oogen, het groote, japansche vrouwen-kind, dat zich voor geld mij bieden komt. Zij begrijpt het anders dan het is, natuurlijk, en lokt mij lieverigjes toe, en kweelt het met haar hoog keelstemmetje uit in 't maleisch: ‘pigi di átas! pigi di átas!’¹⁾ Een geur van bedwelmende bloemen komt uit haar donker, glanzend haar.

Neen, mijn kleine mousmé-tje, mijn kleurig, geurig vrouwtjes-kind van Japan, dát wil ik niet van je, dat wil ik heusch niet van je, ik bén niet een van die bleeke barbaren, die je in je oostersche hart veracht, ik ben hier waarachtig niet gekomen om zonde te doen aan je lijf van popperig meisje. Maar ik vind je wèl heel mooi en heel lief, al weet ik dat hier valsch gevaar in loert, ik vind je een blij ding om te zien, als een bloem of een vlinder, en in míjn westersche hart weent het

1) ‘Ga mee naar boren! ga mee naar boren!’

ook wel, héél zachtjes, omdat ik weet, hoe dat mooie van je verfrommeld wordt en bevuild. Het is haast niet te gelooven, mijn donker, kinderlijk meisje, dat jij hier te koop staat voor ruwe, westersche barbaren, voor zeelui en poenen van Engelsche ‘offices’, jij kindje, met zoo'n zachten bloemen-naam, Okikoesan of Ohanasan of Ojounisan, met zoo'n fijn ovaal gezichtje en zoo zachte amandel-oogen en 't voetje zoo teêr en klein in 't kletsende blokje schoen. Wat trek je nu aan mijn arm, wat lach je me nu tegen, met je witte, schitterende tanden, jou glanzend kapelletje, jou fonkelende bloem! Ik buig deftig voor je, als voor een echte dame in Japan, ik zeg ‘Sayonara! Okamisan! en laat je beteuterd staan, midden op de straat, en je denkt dat je niet mooi genoeg voor me was, dat ik een ander zoek, die me beter lijkt.

En ricksha's met zwierende Engelschen en zwabberende rijke Chineezers ratelen me voorbij, en samisèns¹⁾ tokkelen klagend-wellustig in 't rond, en overal kleuren de lam-

1) Japansche gitaren.

pions voor de huizen, roode en paarsche en blauwe en fel gele. En andere vlinderachtige mousmé's fladderen om mij heen, en roepen met hun hooge stemmetjes, en wenken mij toe met lonk en lach en popperig gebaar. De schitterende kimono-kleuren, zij lokken de mannen als bloeme-kleuren de zwervende hommels, en ik weet welke verleiding er loert achter die vleiende streeling van het oog. Het ergste is hier, dat de zonde niet leelijk meer is, als in 't sombere Londen, waar vrouwen loeren in nacht-misère van Regent-Street, en Strand en Picadilly, want alles lijkt hier louter kinderspel, en de vrouwen, die hier lokken, zijn maar kinderachtige poppenmeisjes, hun lach is niet gemeen en ganschelijk niet wellustig, het is het lachen van kinderen, zooals ook hun gebaren van dartele, lieve kinderen zijn. Het lijkt hier wel een jolige, kinder-avond-kermis, een travesti-feest, onschuldig, met fantastische, oostersche costumes, en zacht in nacht-wind bengelende lampions voor kleurige kramen.

Kijk, nu klip-klapt weer zoo'n kind op mij af, op haar klotsende schoen-blokjes, een pop

in rood en blauw, met lange waai-haren; ze gaat naast me staan en reikt nog lang niet tot aan mijn schouder. Een weeë geur van vreemde bloemen wademt mij toe uit haar hoge, glanzende kapsel. ‘Nee, mijn lachemeisje, nee, mijn kleurig liefje van Nippon, je schijn is mooi en zoet van roke, maar mijn ziel zegt dat het niet mag... Sayonara Ochisan! of hoe je ook heeten mag, Sayonara! Ik stoot haar zachtjes van mij af, als een lastig kind, dat spelen wou, en ga verder. En méér kleurige Sans wenken en waaien met hun wijde mouwen, en lokken mij liefelijk van lente en lust. Één zingt er een rillerig, kietelig wijsje en beweegt gracelijk haar lenige lijf, dat plooiën van roze kimono om haar wuiven. Ik voel de vage charme van die vreemde vrouwen uit verre landen, de streeling van dat kinderlijke, graciele, dat donkere zonde omlijnt; o nee, nu heengaan maar, den valschen, schoonen schijn ontwijken.

‘Ricksha! ricksha!’

Als uit den grond verrijzen ze, uit hoeken en gaten, met ratelend gerol, omringen mij in nauwen kring, dat ik niet verder kan. -

Een luid, chineesch bevel, een paar verwenschingen, een dreigend zwaaien met mijn stok, en ik zit weer als een machthebber in het broze wagentje, de gele koelie zweetend voor mij uit in draf. Waar zal ik nu heengaan? Het Parsee theater, waar ze een sprookje spelen, van Alladin en de Wonderlamp, uit de Duizend en Één Nacht, de Stamboelkomedie, of de Wajang Tjina? Neen, eerst de echt chineesche wijken nog eens zien, de Sago-Street en Banda-Street en Tringannu-Street, waar de theehuizen zijn en de chineesche societeiten met bloemen-waranden vol vrouwen in zijde en muziek. Dat is heel aan de andere zijde van de stad, 't andere einde van de North-Bridge Road, in mijn herinnering. En weêr gaat het duizelend den breeden, rooden weg door, langs de kobalt-blauwe winkels met rood en goud, waar de bronzen oosterlingen staan als beelden. - Weêr wiemelende, woelende menschen, weêr lichtende wagentjes die slingeren en krioelen, en donkere bruggen over, waar rivieren zijn met gansche sampan-dorpen, voort, voort, in razende vaart, langs een grandiozen, ouden hindoe-tempel,

die als een donker geheimenis oprijst van den grond, langs een lichte, witte moskee, blank tusschen blauwe gebouwen, met zijstraten in plotseling perspectief, waar groote vuren walmen van warongs, voort, altijd voort, tot mijn ricksha eindelijk stilstaat in een lange file van wagentjes, en opeens niet verder kan.

Een hel van roode duivels, jagend door elkaar, een paradijs van bloem-waranden boven, van lustpaleizen, hangende tuinen, klingelend van muziek, ik sta in de chineesche wijken van plezier, waar alles kleur is en klank en hoog-ruischend leven. Nu stap ik uit en wandel verder, ik, enkele Europeaan tusschen heel een volk van Aziaten. Ik ben in Tringannu-Street, in Singapore, neen, dat kán niet, ik ben in 't hartje van China, in Canton, in Shanghai misschien, want niets is hier nu Engelsch meer, alles is Chineesch, de huizen, de menschen, de dingen. Dit is het wriemelende, krioelende China, de wemelende mierenhoop van menschen, van bruine, gele, roode zweetmensen, die loopen langs lange rijen opgehoopt eten, langs tafels vol visch en vleesch en lillende ingewanden, vol vruchten rood en

geel en groen, vol eenden, kippen, ganzen, opgepropt en opgestapeld, voor het vretende, hongerige, dorstige, beestige grauw. De huizen, die geen eet-winkels zijn, zijn huizen van lust, waar in goud-licht van helle lampions en lantaarns, voor altaren met gouden goden en zilveren kandelaars, de jonge Canton-vrouwen zitten, de gele gezichten beschilderd met rood, de roode bloemen in 't zwarte haar, in lokkende geheimenis van veile liefde. - Wáár ik ga loop ik langs eten, walmt stank van vet en olie naar mij op, het vette, druipende eten ligt in schalen, in kommen, met wat, met wat? verdachte, ongeloofelijke gerechten, van wormen, van slakken misschien, van inktvisschen en krabben. - En overall langs die dampende, walmende warongs hangen roode tabletten, waar 't goud van afschettert als trompetten in een orkest. De vrouwen-huizen, waar de rijk besneden deuren van openstaan, zijn paleizen van licht. De groote, schitterende tsh'aks¹⁾ hangen van de muren, in superbe mengeling van kleur, Kwan-Yin in majestueuze

1) Chineesche rolprenten.

pose zit op den lotus-troon, of Kouan-Ti, de grimmige God van den Oorlog, in rood scharlaken met goud, heft hoog den vinnigen lans. Op het huisaltaar staan wit-porseleinen en gulden-bronzen goden, en glimmen tinnen en zilveren kandelaars, en stijgt de blauwe wierook uit blinkende koperen wierookvaten. De kleurige Cantoneesche lantaarns hangen neer, met transparant glas, waar rood en blauw porselein relief op is gelegd, met statige figuren van vogels en bloemen. Alles glanst en blinkt en straalt daarbinnen in wondere ridders van pracht. En in dien schoonen, gouden lichtschijn zitten op ebben, parelmoer-ingelegde stoelen de bleeke, teêre Canton-meisjes, met roode bloemen in 't van reukoliën glimmende haar; de gele gezichtjes met blozend rouge beschilderd, als poppen van porselein op vaas of waaier. De gansche straat langs staan die huizen, rij aan rij, die schitteren van kleur en licht, waar honderden en honderden vrouwen zitten te wachten den gast, die komen zal met dollars in de hand. En arme, zweetende duivels van koelies, die nauwelijks genoeg verdienen met beestig zwoegen om niet te

sterven van honger en dorst, zij staan van de straat af te staren met open mond en vlamme oogen naar die vrouwen in 't gouden licht, die voor hen opschijnen als dewa's¹⁾ uit het paradijs....

De huizen zijn hier hoog, met vele verdiepingen, en in 't hoogste hooge schittert rijke illuminatie op waranden en terrassen, waar de theehuizen zijn. De muren daarboven zijn van een licht tintelend groen, of van mystiek donker blauw, de ramen zijn rijk besneden met decoratief van bloemen en figuren, weelderig opgelegd met oud goud, dat donkerrossig vlamt. De kleuren blinken daarboven, het goud glanst en fonkelt vol rood geheim, en een vreemd-wellustige muziek daalt uit die hangende tuinen neder, waar palmen en wuivende reuzen-varens staan, muziek van wreed-weenende, hooge violen, van kittelig tokkelende gitaren, van klingel-klepelende harpen en luiten. Snerpend en gillend snijdt die muziek daar hoog door de lucht, in razend, zenuwachtig tempo, het lijken klanken van

1) Engelen.

tot vlijmende pijn opgestriemden wellust, 't is muziek als van gillen en kreten, die lachen zijn en schreien te gelijk....

Daar onder ratelen ricksha's rusteloos voort, daar onder zwermen de kaneelgele, de roode, de bruine Chineezzen gonzend en schreeuwend door elkaar over den rossigen, als van bloed gedrenkten zandgrond, langs de warongs en stalletjes vol dampend, stinkend eten, langs de goud-doorgloeide huizen vol vrouwen. - Een kwade reuk als van beesten gaat door de straat, een damp stijgt op uit de zweetende lichamen der dravende koelies, als van paarden, en in een atmosfeer van wellust en vleesch en bedorven eten voel ik mij even wee-duizelig worden, of ik straks zal vallen. - Deze chineesche straten-wijk is een verschrikking, een benauwing van verrotting en vuil, maar óók een apothéose, een paradijs van kleur en goud en pracht. Het Leven gaat hier dampend en walmend en goudelend en stralend over de roode, bloedige aarde. Zóó loop ik van de eene straat in de andere, en overal liggen de lillende stukken vleesch, de rookende darmen, de stinkende inktvisschen langs mij

in de warongs, ik zie vruchten, vurig en heet als grimmige beesten met prikkels en stekels, vruchten als goud en vuur en bloed, alles lijkt hier te fonkelen en te branden van hitte en hartstocht en opgegaarde zon, en rusteloos jagen de ratelende ricksha's mij voorbij, en vreemd komen telkens nieuwe, bruin-gele, glimmende chineezen-gezichten voor mijn oogen loenschen, wijl van boven de muziek uit theehuizen en lustwaranden neêrzwiept en tingelt als een gouden en zilveren regen, onverbiddelijk, striemend, kittelend, met snerpende gillen van violen en tokkelende tinkeling van luiten. - De kleuren laaien voor mijn oogen, mijn ooren tintelen van felle muziek, de walmen en dampen slaan mij tegen, alles brandt en vlamt en bloedt om mij heen, en 't is of een duizeling mij voort wil tuimelen, met die razende, ratelende warreling mee; ik voel den lust om óók te gillen, te schreeuwen als een dolle, en als een razende voort te rennen, met die kletterende ricksha's mee, al dat vuur en dat goud tegemoet dat vóór mij laaiert en loeit, zóó als een razend paard rent den vlamdood te gemoet.

Ik voel mijn slapen kloppen, en een benauwing knijpt mij in de keel. Neen, dit leven is te ontzettend voor mij, dit kan ik niet dragen, ik, zoo heel alleen, met mijn zachte ziel in dat daverende, donderende leven. En al die vreemde gezichten om mij heen, al die gele, roode gelaten, met scheeve, loenschende oogen, wat willen ze van mij, wat loeren zij mij aan?....

Ha! gelukkig! Een ricksha met Europeanen, daar ginds, het is dan tóch waar dat er een verwantschap is van rassen, want ik voel hen als iets vertrouwds, die blanke menschen in al dat gele! Hallo! Hallo! 't zijn, bij God, bekenden, 't zijn Hollanders, van de Paketvaart, één van de 'Zeeduif' uit Riouw. Hallo! jongens! waar moet dat naar toe?

En samen staan we, een hecht verbond van blanken, in 't gele gewoel. Zij hebben hun ricksha weggestuurd nu ze mij zagen, en samen wandelen wij op. Nu voelt het veiliger aan en verwanter.

Waar willen zij heen? Naar dat theehuis daar boven, waar die muziek van neêrklinkt.

O jé! Dat zal héél moeielijk gaan. Ze hebben 't al geprobeerd, zeggen ze, in verscheiden van die huizen, maar overal werd hun de toegang geweigerd. Maar... wie weet?... met chineesch kan je overal terecht. Zoodra je chineesch kent kom je in 't vertrouwen en laten ze je in.

Ik zal eens vooruit gaan, alleen. - Een sombere trap ga ik op, en nog een, en nog een. 't Is duister hier, maar ik loop den kant op, waar muziek vandaan komt. - Dáár staat een vette, logge chinees vóór me, en spert mij den weg.

'No can do Sir! no can do! this belong chinamen only Sir! This belong old chinamen private Club!'

Ah zoo! 't Schijnt hier een societeit te zijn van rijke chineezen.

Maar ik antwoord hem in zijn eigen, zingende taal, ik zeg hem, dat ik óók zoo'n halve chinees ben, heusch, dat ik twee jaar in zijn land heb gewoond, dat ik enkel kom om te kijken met een paar vrienden, dat ik heusch geen dronken zeeman ben, die vechten zal en ruw doen tegen de meisjes,

dat ik o zoo goed weet wat 'Lé¹⁾ is, en ik heel ordentelijk weer weg zal gaan, als ik even heb mogen kijken. Die hooge zang-taal, die een sleutel is in héél China, en een paar dollars, doen het wonder. Nu, goed, wij mogen even kijken, als wij dadelijk weer weggaan, en de sing-song meisjes niet grof behandelen.

Ik roep mijn kennissen, die beneden aan de deur staan te wachten. Zij stommelen tastend de donkere trap op, dan gaan we een gang door, en zien een deur open staan. En nú is het mij opeens weer vertrouwd, chineeschvertrouwd, met chineesche luchtjes en chineesche kleuren en chineesche stemmen. Een heel klein kamertje is 't maar, wat ik van buiten een zaal dacht, met stijlvolle stoelen langs de wanden, fijn besneden, ivooringelegd, en veel schittering van rood en goud aan de wanden, met een weelde van oostersche vruchten op rood gelakte tafel. Nu zijn we in zoo'n paviljoen, dat we hoog zagen blinken, van beneden op de straat. Als groote, lichte bloemen hangen lampions van de zolde-

1) Decorum.

ring. Op stoelen gehurkt zitten chineesche muzikanten, en een snijdende viool krast de scherpe, doordringende geluiden, die aandoen met een pijn als van tot razernij overspannen wellust. Ik ken geen muziek, die doller maakt dan die chineesche. Als wij binnenkomen, zweven kleine, fijn gekleede kinderen ons tegemoet, met ruisching van zijde en ritseling van armbanden en ringen. Hun kaneelgele gezichtjes zijn teêr beschilderd met rood en wit en rose, hun prachtige zwarte haar blinkt van geurige oliën, en een band van goud en blauwe ijsvogel-veeren gaat om hun voorhoofd heen. Ze lijken op de frêle kleurschepseltjes op waaiers en vazen, zoo broos en poppig, en heel klein is 't warme, bruine kinderhandje, dat vat mijn groote, bruine hand. De toch reeds zoo kleine japansche mousmés van daareven, gevuld en rijp als ze waren, zijn hier nog moeders bij, want die vreemde Chineezinnetjes zijn kinderen van negen, tien jaar hoogstens, ouder niet, en zóó teer, dat ik bang zou zijn hun pijn te doen door éven aanraking maar. - Die heel kleine kindmeisjes brengen nu thee van lotuspitten in

porseleinen kopjes, en kijken ons verwonderd aan, en vinden ons zeker foei leelijk en komiek, ons, groote, ruwe, blanke barbaren, en lachen het schaterend uit, met hooge geluidjes. - Er zijn koekjes bij de thee, en vage lekkernijen, groen en geel, van helle kleur. Ik weet niet goed wat ik doen moet nu. Gaan zitten maar, een sigaar opsteken en kijken, wachtend de dingen die komen zullen. Even wat chineesch praten, waarop de kinderen, uitgierend lachen, hoog fausset.

De kleine chineezinnetjes beginnen nu te zingen, vreemde - voor mij niet meer vreemde - chineesche wijsjes, bij het snijdende snerpen van de violen, het klagen van een mineure klarinet, het tokkelen van gitaren. - Ze hebben een dolle pret over ons, schieten telkens in lach, proestend, om dan weer óp te neuriën hun liedje. - Ik raad hun kinderlichaampjes heël broos en teer in de wijde jakken, de wijde broeken, en kán 't niet gelooven, dat dit nu sing-song-girls zijn, waar oude, gedegeneerde Chineezen mede spelen een vuil, wellustig spel. - Het lijken speelgoed-poppen, maar 't zijn wel heuschelijk

levende kind-meisjes van verfijnde prostitutie, waar dikke, logge chineesche roués wellust mée doen. - De lonkjes en lachjes die ze over hun zacht-gele gezichtjes doen gaan, met kuiltjes in de wangen, en een savante schittering in het oog, zijn als van perverse kinderen, die de zonde lekker-geniepig vinden en ongeoorloofd-geheim. Een vage, weeë walging bevangt mij er van. Mijn kennissen voelen 't niet, vinden het dol gezellig, schreeuwen er obscene aardigheden over uit, en vragen om whiskey-soda, versmadend de geurige thee. - In 't gedempte, zacht broeiende licht van de lampions glanzen de kleuren van roode en blauwe en gele en lila kleederen der meisjes met grooter innigheid dan overdag, en in de kamer, waar rood en goud blinkt van platen en inscripties, hangt een gulden-schemer als in een kleinen tempel, zoo vaag en mystiek. Van de straat klinkt door het open venster het rusteloos ratelen der ricksha's, het schreeuwen der venters, het brommend geroezemoes van oostersche menschen-massa's. Geuren van warm eten en van vruchten komen bij vlagen naar binnen. -

Het is een loome benauwing van wriemelend, geurend, zweetend oostersch leven, pénétrant als de scherpe broeiing in een wilde beestenmenagerie, grof zinnelijk en bruto, zooals alléén in 't Oosten is te voelen. Het leven is hier zoo heet en dampig en riekt wee en kwalijk-zoet. En de scherpe violen knerpen maar door, ál maar door, en de hooge stemmetjes van de kind-meisjes gillen schel hun enerveerend gezang. Ik voel mijn wangen gloeien van hitte, en in mijn hoofd bonst het. Dat rood en goud, die scherpe geuren, die helle kleuren, die schelle muziek, het maakt je dronken, het bedwelmt je als ál te sterke wijn. - En in een walging, snakkend naar eenzaamheid en lucht, sta ik zwijgend op, leg wat dollars neer en hol de donkere trap weer af, naar beneden. Mijn kennissen roepen mij na, maar ik wil hen niet hooren en vlucht.

Maar dáár rent en duizelt en zwaait de donkere menschen-troep nog rusteloos voort over den somber-rossigen grond, tusschen 't vlammen van bloederig rood en laaiend goud, onder de blauwe huizen. - Overal snerpen

de huilende violen, kietelt het wee-wellustig gitaar-getokkel, en met dikke walmen komt etenslucht mij tegemoet. Glimmende, bruine koelies jagen mij huppelend voorbij, hun ruggen druipend van zweet, voor de ratelende ricksha's rennen ze als uitgelaten dieren, dampend en rookend in de lucht. - O! al die bruine en gele en zwarte gezichten, die vreemde, oostersche levens, die donkere oogen als van beesten, nú benauwt het me toch inééns, ik hóór hier niet, ik, bleeke man uit het Westen, en ik voel mij hier nu jammerlijk verdwaald. Het is of een wilde koorts die wriemelende menschen zoo jaagt, ze schreeuwen zoo hoog en zoo hel, als in angst of woedenden strijd, ze rieken zoo kwalijk, ze glimmen zoo vet en nat! En haastig loop ik langs winkels en huizen, met overal eten, en eten, en nogeens eten, roode koppen van varkens en stinkende inktvisschen en bloederige darmen, bloedkleurige vruchten en lillende stukken vleesch en roode lombok-pepers en allerlei vraatsel van gulzige oosterlingen. Ik weet den weg niet meer. - Ik zie het alles nu verward, het rood, het goud, het blauw,

een lichte damp trekt boven den rossigen bodem, waarin de kleuren vreemd glanzen, de stanken en geuren bedwelmen mijn hoofd, en ik hoor het schel stemmen-gegil nu dof in mij doorklinken, als door een gaas. Ben ik dronken, of word ik ziek? Waak ik, of is dit alles een bange, sombere droom? Ik voel het zweet mij uitbreken onder mijn goed, en een wee gevoel wiebelt mijn maag langs. - Kijk, dáár, alwéér die open huizen met schitterlicht en goud, met altaren vol bloemen en vazen en bronzen, blinkende vaten en schitterende platen aan den wand. De grimmige Kouan Ti hangt er woest te dreigen, en strijkt zijn langen baard, en vreemde, vijandige goden loenschen lachend van de muren. - De Cantonvrouwen, in zwarte bombazijnen jakken, staan voor de deuren, met hun hel beschilderd gezicht, en zingen met hooge gillen en lokken als katten zoo valsch en zacht. - Alweer vrouwen nu, en vrouwen, en nóg eens vrouwen, voor die schreeuwende, zweetende, glimmende bruine beest-menschen, die dampend door den rooden-gouden avond gaan. Dat rijdt en rent en rost maar, in die gouden nacht-stad hier, dat

drinkt en vreet en smult, dat huilt en schreeuwt en snerpt, en windt zich op naar donkere vrouwen, op de maat van kietelende, weeë wellust-muziek, die neêrjankt van felle lampionbelichte terrassen, waar roode bloemen en vruchten hangen, in kleur van bloed. Het lijkt nu te helsch en duivelachtig om reëel te zijn, een krankzinnige droom meer dan een heusch stuk leven, en opeens zie ik die vreeselijke bruine gezichten als schrikgestalten, vijandig en grimmig, met tarting en hoon in de loerende, donkere oogen. De obsessie van 't gevaarlijke, vijandige Oosten bevangt mij, ik voel me heel klein en verloren in die brullende bende van sombere, bruine duivels, en ik zoek naar een uitweg om angstig te vluchten, wèg, naar den kant waar de groene Esplanade, waar de Engelsche huizen zijn, veilig en vertrouwd. Neen, nooit hoort een bleeke Westerling thuis in 't broeiende, vlammeende, laaiende Oosten, zijn home is niet waar het vuur is en de gloed, dat voel ik nu zeer hevig en beslist, met een branderig gevoel in mijn hersenen, en een koude rilling langs mijn rug. Het is onzinnig, denk ik nog even,

bah, wat een lafheid, schaam ik mij niet? Maar ik voel, dat ik bang ben, bang voor die herrie, voor die broeiing, voor dien walm, voor dien stank, voor alles, en ik loop zoo hard ik kan door al die bruine en gele duivels, zoekend een zijweg, waar de herrie aan voorbij joelt en ik vluchten kan.

Moê, o hoe moê en bang ben ik van al die kleuren, van die zware, oostersche geuren, van dat woelende, wemelende beweeg! Hoe die donkere bruine en gele en somberzwarte menschen daar door elkander krioelen, over den rossigen grond, tusschen kobaltblauwe en indigo-paarsche huizen, waar goud schittert en ópvlamt 't bloedende rood! - Hoe die wilde jacht ál maar voort-ratelt van hollende ricksha's en rammelende gharri's, onder 't wilde, helle geschreeuw als van duivelen zoo woest! - Gelukkig, daar zie ik eindelijk een eenzame zijstraat, waar weinig menschen loopen, met enkel hier en daar een lichtje voor een donker huis. Nu gauw hier in geloopen. - De oostersche lucht blijft er altijd nog hangen, je weet niet van wat, van wierook

en klappervet en knoflook en mensen, van duizend ongeweten dingen, wier geur blijft wademen in de warme lucht. Ik weet, als ik nu rechts aanhoud en altijd maar dóórloop, moet ik weer komen waar het stil is, aan de zee. Ik voel, dat mijn keel dor en droog is van dorst. Dáár hoor ik een zwiepend geluid, een lichtje wiegelt aan door de donkere straat, misschien is het een chineesche venter met vruchten. Neen, 't is maar een koelie met kisten aan een bamboe-juk. Veêrend gaat de zware last op en neer, en vlug huppelt de koelie voorbij, met dien rythmischen, luchtigen gang, waardoor de vracht het gewicht verliest. In een klein, schunnig winkeltje walmt nog licht, en ik zie een oud chineesch vrouwtje in de warong. Ha! Daar liggen de felle, roode vruchten, de sappige naï-tsi's met hun harige stekels, als grimmige, venijnige insecten. - Ik roep haar in 't Chineesch, ze schrikt op uit haar dut, verstomd dat een barbaar haar toespreekt in haar taal. Zij noemt een prijs, die tienmaal te duur is, maar ik moet nu toonen, dat ik in China ben geweest, en nog méér in haar achting rijzen door het hard-

nekkigste 'kóng kè'¹⁾ dat ik ooit heb gedaan. Wat zou ze anders wel van me denken? En daar sta ik, in den laten avond, in de stille Singapoorsche straat, voor een kleine warong, pingelend met een gewikst chineesch oudwifje, als ging het op leven en dood. Eindelijk krijg ik mijn tak met stekelige, fel-roode naï-tsi's voor een paar koperen centen, en smullend loop ik door, de witte vrucht zuigend uit de opengeknepen bolster, die als bloed afgeeft aan mijn hand. - Heerlijk, het zoete, koele vocht op je heete, droge tong.

Nu kom ik langs een werkplaats, waar koelies schoenzolen zitten te kloppen. Zij kloppen als razenden, naakt, met hun van zweet glanzende lijven, gehurkt op een tafel. Er is in het woedende werken van die chineesche koelies iets als 't wilde zwoegen in een hel, jakkerend, jagend in een woest delirium van koorts. Wat vreemd toch, die kaneel-bruine kerels, of ben ik vreemd, bleeke westerling, die hier rondloopt v^{ér} van zijn land?

De huizen, die ik nú langs loop, staan

1) 'Pingelen'.

donker-blauw en stil van den rossigen kleigrond op. Hier en daar staat een venster open, waarachter een geel lichtje walmt. En in de verte hoor ik een droeve fluit. Een eenzame Aziaat zit daar ergens stil op een kamer te spelen. Het is een wonderlijk, treurig wijsje, het lijkt op wat ik van morgen hoorde op de boot, maar toch wat anders nog en even weemoedig van vage melancholie. - Wie is die eenzame, bruine man, die daar zoo somber zit te spelen? Een simpele koelie waarschijnlijk, een afgejakkerd werk-beest van het Oosten, die zich zelf niet kent, die nu éven vaag bewust wordt de misère van 't leven, en zijn droefenis zonder weten uitklaagt in de weeke, lage tonen van een goedkoope bamboe-fluit. Zoo vreemd, dat stille treuren daar, in die donkere nacht-straat, van wat oostersche muziek. Een onbestemde weemoed welt in mij op, en ik voel iets van vage, verre herinneringen en teêre dingen, die ik weg dacht nu, voor goed....

En ik loop door, niet meer in de straat eigenlijk, maar zwevend in een sferen-land van droomen en herinneringen, geleid door

de klagende melodie. Hier schemeren verre, wijkende horizonnen, hier gaan de zeeën ruischend ten einder heen, hier drijven de witte wolkenstoeten statig naar gouden poorten van licht, en vage, nevelige figuren schrijden ijl door het ledig, van lang geleden dooden, die ik zéér heb liefgehad....

Zóó ga ik door straten en straten, waar het stille is, mijn voeten loopend, en mijn ziel in droom, tot ik eensklaps wakker schrik met een schok, van ratelend tromgeroffel en kletsend bekkengekleng. - Komt hier een zegevierend leger aan van zingende, muzikende soldaten? De tamboers roffelen de doffe trommen, trompetten schelle schetteren, bazuinen schallen galmend choraal. Hier komt het aan, klaroenen-klaterend fanfare, een leger in parade, met den gouden keizer aan het hoofd....

Ik loop gehaast een donkere, smalle gang door, dan een hoek om, waar het komt....

En in het verre perspectief van een zwarte nacht-sstraat, schittert laaiend als een vuur de gouden pracht van een chineesch theater, waar de trommelen roffelend den woesten oorlog slaan, waar schetteren klaroenen en

bazuinen en trompet. - Het is een vuurwerk, waar fonkelende vonken springen, de gouden zonnen schieten helle stralen uit, de vlammen branden prachtig, en in felle glorie laait het roode goud. - Lange, breede lappen goud hangen in het fond, waar draken fonkel-kronkelen, waar wijd-gewiekte fenixen in vlammenbrand verrijzen. - En gouden personages, in gele gewaden, druipend, ruizelend van licht, in rooden oorlogsmantel, waarop gouden draken branden, in paarsche en tintelgroene en hemelsblauwe galakleeden, zilver-schitterend en vlammen-vonkend van goud, staan daar in den zwarten nacht als grimmige goden, omstraald van eigen licht. - Het is of ik even in de zon gezien heb, zóó brandt dat goud, mijn oogen knippen tranend, en beschuttend hef ik mijn hand.

Een groote schare donker-bruine, donker gele menschen staat in het duister van de straat, zwijgend, roerloos, en staart in die zee van goud en licht. - Het is als een apothéose, een goddelijk visioen van glorie, waarin gouden goden schrijden, die door een vlammenbrand van pracht oorlogend naar hooge, hemelsche

gewesten tijgen. De trommen roffelen in dolle oorlogsjacht, en hel schettert uit het luid orchest van tetterende trompetten....

Ik zie de glorie-vlammende helden pralen van het grandioos chineesch verleden, in gloed van purper en scharlaken en heilig-geel, de lange veeren van hun blinkende helmen waaieren trillend over het tooneel, wijd-uit, de breede mouwen vallen van hun polsen, zwaar van goud, en op hun borsten spuwen woeste draken vonken vuur, en fonkelen van gloed uit edelsteenen oogen. Nú stormen zij in wilde warreling dooreen, de groote godenstrijd begint, het rood vliegt op het purper af, het helle geel waait woedend door het paars, de gouden draken kronkelen vonken-schietend dooreen, de veeren van reuzen-vogels beven trillend in de lucht, en alles schijnt in gouden vlammen te vergaan tot één glorie van laaierende pracht.

De trommen roffelen zwaar neêr op mijn moede hoofd, de bekkens kletsen kletterend om mijn ooren, het gouden vuur verzengt mijn knippende oogen, ik kán dit niet meer dragen, 't is of er vlammen om mij slaan.

Wat doe ik in die stad vol hellevuren en godenbrand, vol bruine duivelen en gouden oorlogshelden, waar bloed ligt in den rossen grond, en alles staat te laaien en te zieden? Hoe raak ik hier nu uit, dat ik weer veilig aankom aan het groote, groene grasveld bij de zee?

Nu hier die zijstraat in, en haastig loopen maar, dat ik die dolle muziek van oorlog niet meer hoor. - Wat zie ik daar nu in de verte, zou dat de Bridge Road eindelijk weer zijn? Die ricksha's die daar vliegen, die vonken licht, die fonkelen voorbij....? Goddank, nu kom ik op bekende wegen terug, ik zie de brug, waar de rivier is met het donkere sampan-dorp. Nu altijd maar rechthout, dan kom ik bij de groene Esplanade, als ik een hoek omsla, dicht bij een Europeesch hôtél. - Daar zijn de hooge boomen al, in 't park waarin de cathedraal moet staan. Hier is het stiller, eindelijk, goddank! Ik sla den zijweg links af, die naar de Esplanade voert. Daar is het sombere, donker-blauwe Adelphi-Hôtél al. - In de open voorgalerij zitten nog Europeanen luid te praten, drinkend hun whiskey-and-soda.

Hard klinken hun stemmen in de stilte van den nacht! - De groote Sikh-portier staat onbewegelijk voor den ingang, een reuzenfiguur in zijn gelig khaki-pak, een vuurroode, hooge tulband op zijn bronzen, baardig gezicht van donkeren prachtkerel in de tropen. - Er staan nog wat ricksha's voor de deur te wachten, de naakte koelies slaperig tegen 't wagentje geleund, arme, chineesche vrachtbeesten, beulend en zwoegend dag en nacht in den verschrikkelijken strijd om het leven. Dáár rent er al een op mij af: 'Ricksha sir? ricksha sir?', met zijn hoog, gutturaal geluid. En ik laat hem even verbazen met mijn chineesch antwoord, ruw uitgestooten, als in zijn land: 'Khi lah! Khi lah!'¹⁾ inwendig lachend om zijn verrassing.

Nu nog éven, éven maar doorgelopen, en ik sta in de groote stilte van de Esplanade bij avond, waar de eenzaamheid is, en de zee. Rustig en statig ligt het wijde grasveld daar voor mij, een koele, weldadige zeewind omwaait mijn warm hoofd en de wonderere plechtigheid van den oosterschen nacht komt over

1) 'Ga weg! ga weg!'

mij als een wijding. O! hoe kalm en sereen schitteren daar al die lichtjes op de zee, tot vèr en vèr, daar rusten de zacht-gehavende schepen, daar ligt het ruime, het opene, het eindeloze, dat eenzaam en groot is als mijn ziel....

Ik loop zacht door tot aan het pad langs den kaaimuur, en in 't flauwe licht van een bleeke halve maan zie ik de zee voor mij liggen. In de verte glinstert een tintelend reflex van de maan met miljoenen sterretjes op het gladde van het water. - Hoe vreemd van innigheid zijn nu de donkere rompen dier booten, hoe wonderlijk intiem zijn de lichtjes die daar pinkelen op zee, de gele, de groene, de roode, van hier, van daar, van ginder! Het wenkt, het wenkt mij zonderling van verre. Droomerig kletsen de golfjes tegen den steenen wal, en de sampans bij de hoofden wiegelen zachtkens op en neder. - Ik weet de zee zoo eindeloos en eenzaam daar vóór me, iets oneindig grootsch komt op mij af, ik voel het oude, vreemde verlangen van mijn ziel dat zich uitdeint in wijde spanning, en 't is mij of het wenkt en roept en

smacht van verre, ik en weet niet wat....

O wondere, nooit tevreden ziel van mij, wat wilt ge dan, wat is dat vreemd verlangen dan, dat ál maar deint en zweeft en wèg wil in mijn leven, naar welke horizonnen, naar welke werelden? Ik voel het met een scherpe innigheid, bijna als pijn, en tóch met een zoetheid, die de tranen doet wellen naar mijn oogen. Die stilte, die plechtigheid, die rust, die pinkelende lichtjes van verre, dat wijde, wijde water, en die donkere boomen hier om mij, wier loover niet beweegt, hoe bevangt het alles mij met een heerlijk, heilig heimwee, naar wie, naar wat?....

De stad ligt nu achter mij, waar de sombere, bruine mensch-beesten krioelen in heet en woest beweeg, nu schreeuwt en gilt en spookt hun krijschend leven niet meer om mij, aandachtig sta ik te luisteren, en hoor niets dan mijn ziel en de zachtjes-deinende zee. O! Eindelooze, eeuwige rust, o! kom nu, kom! ik ben zoo moê, zoo doodmoê van lieven en leven, ik ben zoo moê van droevig zoeken en zwerven, ik ben zoo vèr gegaan, zoo ál maar verder en verder over landen en hori-

zonnen en zeeën! In 't bleeke Westen wàs het niet, en niet in 't rood-gloeiende Oosten, ik heb nergens, nergens gevonden en liep maar altijd tastend, wankelend door, o! kom nu, kom nu, reine rust van 't oneindige, en laat deez' moede, onvoldane ziel nu zachtekens vergaan in 't groote Niet, als een moêgezworven schip in veilige, eindelijke haven!....

Zóó sta ik droomend te staren aan de nachtelijke zee, en ik voel de warme tranen van mijn fel verlangen langs mijn wangen glijden. De golfjes klotsen ál maar tegen den steenen wal, met den diep-melancholieken klank van gouden gamëlan-geluiden, de wind wuift koelend heen en weder langs mijn gloeiend hoofd. Zou het nu komen, zou het nu eindelijk, eindelijk komen? Wat wenken mij die verre lichtjes dan toch toe, wat fluistert daar toch in die wijde stilte, waar wil mijn droeve heimwee dan henen, dat ik weenen hoor vèr, in de verre verten van mijn ziel?....

Nu ben ik dan toch door véle, o! vele duizenden menschen weêr gegaan, hun schitterende oogen heb ik gezien, en heb gehoord

het luid geluid van hunne stemmen, hoe heeft het om mij heen geruischt en ruw gerateld en hoog geschreeuwd, hun heete, lillend heete leven! De felle kleuren, de scherpe geuren, de zingende muziek zijn òm mij geweest zoeven in al de felheid van het helle oostersche gewoel, maar even ongenaakbaar, even eenzaam is die moede ziel van mij gebleven, wier vreemd verlangen nimmer is gestild....

Daar fluit een stoomfluit, een bang en droef geluid over het water. Ik hoor geratel in de verte, van ankerkettingen, die bewegen, ik hoor een dof gestamp van werkende machines, 't hart van een groote boot, dat klopt en klopt. Daar is 't al, kijk! in de verte.... dáár.... een rood lichtje beweegt,.... en nog een groen,.... ook gele lichtjes bewegen, dáár vaart een groote, donkere boot langzaam, langzaam de zee in, het opene, ruime, eindelooze te gemoet. Al verder en verder wijken de lichtjes, o! hoe zalig, zóó heen te gaan, zóó langzaam, zachtjes heen te drijven in de groote innigheid van den nacht, en eindelijk wèg te zijn in het wijde, een stip,

die in 't oneindige verdwijnt! En ik hoor mijn ziel schreien, mijn ziel vervuld van dat vreemde heimwee om wèg te kwijnen, eindelijk weg, naar welke teêre sferen, naar welke verre horizonnen van licht?....

Singapore, Augustus 1904.

Een treinreis in de Preanger

Een treinreis in de Preanger.

Voor Annie.

's Ochtends, om kwart voor vijven, is alles nog nacht-stil in het Victoria-Hôtel. -

Oessin, de kamerjongen, heeft zachtjes wakker geklopt, en met een sprong ben ik het bed uitgekomen, bang om weêr in te slapen. - De heete koffie staat al op tafel in de voorgalerij, en de warme dronk verkwikt met een zachten gloed in 't nog loome lijf, dat in de ochtendkoelte huivert. Nu langzaam de gordijn opgeschoven, en ik zie in den morgen, die nog nacht is. Doodstil staan de hooge spatodea-boomen voor mijn paviljoen, en geen blaadje verritselt. Zacht en onduidelijk gaan een paar inlanders voorbij op den weg. Even kleurt wat rood in het vage van donkeren schemer. Nu een poosje

nog zitten soezen, en 't sprakeloos aanhooren, het zwijgende geheim van den indischen nacht. O die rust, die diepe, roerlooze rust, kon ik die altijd bewaren in mijn ziel....

Nu ratelt het rijtuig voor, en de 'jongen' haalt mijn valies. Mijn hagelwitte linnen pak, mijn witte helmhoed en witte schoenen zijn vreemd van licht in den duisteren morgennacht.

- Driftig draven de kleine paardjes vooruit. Ik huiver weer in de koude ochtend-Preanger-lucht....

Hoe hard klapt de zweep van den koetsier in dat stille rondom! Een hoek om, een breede weg en weer een hoek om, en 't rijtuig rolt door de winkelstraat van Soekaboemi, waar de toko's zijn.

In een chineesch huis, waar bruiloft geweest is, brandt nog véél schitterend licht, en roode lappen vlammen op met heldere kleur van bloed. Op een tafel in de voorgalerij staan flesschen en glazen van een groot festijn.

Aan 't station is alles nog donker, enkele lichten zijn op, bij 't loket, bij den stationchef. In de verte van de spoorbaan blinken seinlichten, rood en groen. - Er zijn zeer weinig

reizigers, die vreemd over 't perron gaan, als nog niet geheel wakker en bewust. - Nu komen een paar chineezen aan, late gasten van 't bruiloftsfeest, die nog terugmoeten naar Batavia. Zij gaan voornaam en deftig in lange, zijden gewaden, blauw en groen, onhoorbaar op hun zachte, vilten zolen. Zangerig klinkt hun melodieus chineesch, en ik voel me blij, dat ik hen versta, dat ik hun verwant ben in voelen en denken. Zóó als hun gewaden zijn, schitterend en zacht, is hun sereene filosofie, zóó als hun lichamen, gracieus in die wuivende zijde, beweegt het denken van hun oude wijzen. Een hadji in grijswit gewaad loopt mij nu óók voorbij, en onder een hel gelen hoofddoek blinken zijn donkere oogen van een' somberen gloed. O! Dat bruin van zijn fanatiek gezicht onder dat helle haat-géél van zijn hoofddoek! Die donkere hadji, die kaneel-gele chineezen in blauwe en groene zijde, wat weet ik mij een leelijke, westersche figuur daarbij in mijn stijve witte pakje! En tóch voelt mijn ziel zéér innig het haar verwante schoon der oostersche dingen....

Ik tref een ledigen coupé derde klas, de

andere Europeanen gaan tweede, en ik wil alleen zijn voor het mooie dat mij wacht. De trein stoomt weg over den hoogen dijk langs sawahs en velden.

De dingen staan vaag en zwart in den nacht. Hier en daar staan zwarter de vormen van hooge boomen. Een wittige nevel waast hier en daar over den grond, en schijnt zachtjes te bewegen. Dán, ineens, zóó als ook een ziel uit den slaap wel bewust wordt en zweeft tusschen waken en droomen, begint een weifelend vervagen van schemerend duister tot licht. Het eerst begint de diepe, donkere lucht al lichter te blauwen, en ook de toppen van hooge damar-boomen worden licht. - Een streep lichtblauw hier en daar, hoog, en nóg een, en nóg een.... Hier en daar ook een boom al wakker, een palm, een spatodea, en andere beginnen wijfelend te ontwaken. De groote verreining van den morgen gaat gebeuren. Beneden, in dalen, beginnen sluieren te drijven, witte mistwolken, voortschuivend tegen wanden, al hooger rijzend en wuivend in wind. De vormen van heuvels en bergen beginnen uit te komen. In 't oosten drijven

nevelwolken tegen langzaam goudelende lucht, als zwarte kanten waduwen zoo fijn. En dan, opeens, is het wonder gebeurd. In een open lichtblauwe sfeer verrijst de grandioze Gedeh, zijn omtrekken bevende van gevoeligheid in de lucht, en staat hoog over het gansche landschap van bergen en sawahs en ravijnen, ontzaglijk en zacht.

Links in de verte wijken weg de golvende heuvelen van de Djampang-bergen....

De trein rijdt nu langs glinsterende, groene rijstvelden, met wuivende halmen, breede terrassen boven elkaar, en als zachte muziek klinkt door mijn open portierraam van 't afklaterend water, dat rusteloos valt. - Dán weer een kampong met hoge klapper-palmen en pisangs, dán een rij statige damar-boomen, als reuzen-cypressen, langs heuvel-rand. In 't oosten wordt de hemel goud en een gloed begint bevend te branden in de lucht. - Hier en daar, langs hoogten, over boschjes en struiken, vluchten nog nevelen weg, verpoeiërend in 't licht, blijven nog even hangen om boomen.

De trein heeft al opgehouden aan kleine

stations, Tjisaät en Karangtengah. - Inlanders staan er te wachten, met manden vol vruchten en groenten. Zij loopen zacht, zonder gerucht, en om hun slanke lijven hangen lappen en slendangs van lichte kleuren. Hun lichamen bewegen als boomen en bloemen, ze zijn één met de natuur. Hun huid is donker en in hun oog is gloed.

De golvende sawahs op klimmende terrassen nemen geen einde. De padi-oogst wordt gesneden en rijk blinken de saamgebonden schoven gouden rijst als schatten op het veld. In dat gele goud staan bruine, bronzen vrouwen in rood, fel van kleur. - Zij zien soms, met een hand voor oogen, naar den trein, en staan daar roerloos, als donkere, oostersche beelden.

Nu staat de lucht ruim en open boven de Gedeh, die ligt te blinken in de zon, lichtblauw, met nog wat héél ijle, transparante wolkenluiere, als gewaden, nu gaat hij zich ganschelijk geven en ziet mij aan in al zijn zachte, trotsche pracht, die groote, roerlooze vriend van mijn ziel....

Ik zie nu overal, in 't verre, andere heu-

velen en bergen rijzen, die ik nooit kon aanzien van nabij, maar ik voel zéér innig het gebaar van hunne lijven, hun zachte, gracelijke golvingen, en dit is mij genoeg, voor héél mijn leven, als dichters, van wie ik het innigste wel weet, al mocht ik nooit hun aangezicht aanschouwen van nabij.

Nóg méér stations nu, met hun mooie, melodieuze namen, Tjibadak, Parangkoeda, waar overal die donker-bronzen menschen staan te wachten, de manden met roode vruchten en frissche, dauwbeparelde groente op 't hoofd. Er komen nu andere passagiers in mijn wagon, donkere indo's, die wel gaarne Europeanen willen zijn, maar zon doorgloeid hun bruine huid, en oostersche schittering in de zwarte oogen. Zij leven innerlijk op de grens van 't Oosten en 't Westen, maar in hun ziel gloeit pracht van oostersche zon en de heete passies van Maleier en Javaan zijn broeiend in hun warme bloed.

Zacht remmend daalt de trein nu naar de vlakte af, en met haar valt aan alle zijden 't bruisende, geel-schuimende water, dat van de bergen rolt, klaterend en ruischend. Het

raast door diepe ravijnen, het worstelt sissend door langs klompen steen en rots, en vervult de lucht van een wilde, rhythmische muziek.

Nu zie ik, uit het venster kijkend, ver aan westelijken horizon een nieuw, ontzaglijk bergen-wonder rijzen. Een chaos is het nog, een stapeling van sneeuwen, blanke wolken, van zonlicht goudelend doorstraald, waar groote vlekken blauw uit openkomen. Het lijken wijd-verwoeste ruïnen van sneeuw-paleizen in de lucht, waar blauwe torenen uit stijgen, en wallen van blauw marmer en turkooizen. De sneeuwen nevelen wuiven af en aan, de blauwe muren komen open en verdwijnen met die witte wuiving. Dat is de grandioze Goenoeng Salak, die met zijn grooten broeder, de Gedeh, de machtige lucht-keizer is van het landschap om Buitenzorg en Soekaboemi. Zij staan daar in onwankelbare grootheid, als goden in de lucht, zoodat van verre uit de Java-zeeën hun rijzenis is te zien, waar zij heerschend opstaan over het lage land. - Mijn ziel voelt een schok van vreugde, telkens als ik die wondere bergen-goden terugzie, de

Sálak en de Gedeh, die mijn machtige, grandioze vrienden zijn van Java...

Nu daalt de trein langs dijken, aan weerszijden ópgedamd. - Een groote, grijze karbouw loopt langzaam over een dijkrand, een kleine, naakte jongen op den rug. Donker is die silhouet tegen de lichte lucht, en het is als een oud bronzen beeld, dat ik uit China meebracht, zóó gevoelig en fijn.

Nu weêr een ander station; ik kan den naam niet lezen. - Een klein houten gebouwtje, met een huis er naast, gewoon, als alle andere. Maar, wat zie ik nu, daarnaast? Een kleine vijver, omringd van pisang-palmen. Die palmen staan daar met hun breede waaierbladen als wachters om het water, als bewaakten zij iets heiligs, van een tempel. En dáár, zie, op dat vlakke, stille water, waar gouden zonnelicht op gloeit, die witte, vlekkeloos blanke bloemen, die daar drijven, in roerelooze rust, tusschen de groote, groene hartvormige bladen.... Dit zijn de lotussen, de heilige lotussen van het Oosten, die daar bloeien in sneuwen pracht. Hoe kalm en kuisch ontplooiën zij de blanke bladen, ziet

hun gouden harten houden zij open naar het licht, roerloos rustig drijven ze op 't stille water, en zoeken zóó in zacht vertrouwen de heiliging van de zon! Die blanke lotusbloemen zijn in 't donkere geworteld, maar ontstegen liefelijk het diepe duister, zoekend de zon. Zóó rijst de stille ziel uit donker, droevig leven, en boven 't duister van materie ontplooit zij zich kuischelijk tot het licht....

Ik zag die witte bloemen aan, en een wondere vreugde ging over mijn ziel. - Ik wist de trein niet meer, ik wist niet meer van reizen en van ruimte en van tijden, ik zag alléén die blanke lotussen, zoo rustig-drijvend op het vlakke, goudlicht-spiegelende water, de sneeuwen bladen wijdgespreid in ganschelijk zich geven om het fonkelende, gouden hart. De kalme palmen stonden roerloos om den heiligen vijver, als wijze wachters, die bewaken den mystieken, goddelijken schat. En dit wondere tafereel werd opeens van zulk een hevige intensiteit, dat ik mijn ziel er van voelde trillen en beven, als wou zij breken door de werkelijkheid heen, en ópgaan tot dit

schoone beeld-symbool, dat scheen te stralen uit een hooger sfeer.

En zóó heb ik dit meêgenomen, zoo schijnbaar maar een voorbijgaand tafereel uit een treinreis in den vroegen morgen door de Preanger, met pisang-palmen om een vijvertje met lotussen, dat niets bizonders lijkt.... maar door dit heel gewoon reëele brak het hogere bestaande dóór in ijl symbool, dat enkel ziel kan voelen en begrijpen, en zóó is dit geworden een zéér zeldzaam, heilig ding voor héél mijn leven, een wenk uit verre, reiner sferen, door 't gewone van tijd en materie heen, een goddelijk gebaar van schoonheid, dat mijn ziel verstond....

Soekaboemi, September 1904.

Een feest in de Preanger

Een feest in de Preanger.¹⁾*Aan Otto Knaap.**De 'sembah'.*

Genadig is hij op een stoel gezeten, in 't midden der pendoppo van de kaboepaten, hij, de aartsvader, de regent, heilig door den ouden adel van zijn geslacht, verheerlijkt door de blinkende 'bintang' van de geweldige Majesteit vèr over de zeeën, gehuldigd door de 'toewans-besar' van àlom op de bergen, die nu zijn afgedwaald, uit alle streken, mèt zich dragende geschenken van zilver en goud, om hèm hoogelijk te eeren, hèm den Raden adipati, Ario Prawiro di Redja, den Vader van al dat volk dat daar ademloos toeziet,

1) Ter gelegenheid van 't jubileum van den regent van Tjiandjoer, waarop hij de ster (bintang) van den Nederlandschen Leeuw kreeg.

samengestroomd in de breede allée van koningspalmen vóór de kraton, in hun feestgewaden gehuld van zijden weefselen, in rijke kleuren. - Vóór hem, in eerbied gebogen, een schaar van hooge hoofden, van patih's en wedono's en assistent-wedono's, zèlf vèr verheven boven het volk, maar nú diep genegen, voelend over hun gekromde ruggen de álmachtigheid van den regent, de geweldigheid van zijn strengen goden-blik.

En na de strakke deftigheid van te voren, van het officieele vertoon der Europeesche ambtenaren, stijf-gewichtig, zonder emotie, zonder gratie van lijn en gebaren, breekt als een wonder door uit oude, oude tijden.

Ziet, hoe die machtige patriarch daar is gezeten, in een houding van grootheid en genade! Zijn linkerhand laat hij geduldig neerhangen ten kus voor zijne kinderen, en één voor één, kruipend over den grond, met nobel gebaren van nederigheid en tóch omhoog golven van liefde, in lenige lijning van gratie en geluk, naderen de huldigende hoofden, brengen éven de lippen aan die hand, in reverentie als bezwijmend, glijden dan geruisch-

loos weg, na dat ééne machtige moment van aanbidding.

Hoe zij daar hurken en glijden, die knielende wezens, als zonder zwaarte, luchtig vooruitbewogen door den drang van hooge huldiging in hun ziel! Het lijken geen stoffelijke mensen meer, het is een levende, bewegende eerbied, die langzaam voortdroomt, het voorwerp van adoratie tegemoet, in een gebed van neigende, golvende lijnen, als het bewegen van heel zachte muziek uit een mis.

Hij, de patriarch, zit daar genadig als een god, in zijn eigen hoogheid onbewogen, éven glimlachend maar tot de knielende schare, zooals een vader lacht tot gehoorzame kinderen, die hem eerbied brengen en groetenis.

En ik droomde van oude, oude tijden, en van patriarchen en kinderen en kindskinderen, zooals in dat wondere Boek staat te lezen, dat de Bijbel heet, en met weemoed herdacht ik de schoonheid van ééns, de goddelijke gratie van lijn en gebaar, die nú voor ons, bleeke mensen uit het Westen, voor goed te loore is....

Tandakken.

Zacht-klingelend klepel-geklank, tinkelen en tokkelen van luiten, droef-mineur neuriën van vage rebab-viool, donker-donzen gonzingen van gongen, zóó klonk de gamēlan zingend en galmend voor de pendóppo van de kaboepáten, met die melodieuze melancholie, die om ieder inlandsch feest den weemoed weeft van droom en schijn, van vergetelheid en dood.

Het is of in die oude, oude hindoe-muziek iets van de eeuwige vergankelijkheid weent der dingen....

Roerloos zit voor de gamēlan het volk, dicht samengehurkt in de pralende palmenallée vóór de kaboepáten, waar feeëriekke illuminatie schijnt van duizenden flikkerende lichtjes. Het feesten van dit wondere Soenda-

neesche volk gebeurt in rust en kalmte; zóó ging het straks rond op de volle, groote Aloen-Aloen, waar het rond liep in tienduizenden, voortwuiwend eerder, zonder hardheid, zonder geweld, zóó zit het nú bij dit plechtige tandak-feest, waarbij zij doodstil zijn neergedoken, alsof een zachte droom hen allen hield bevangen. En het is als hurken die donkere mannen en vrouwen, van groen en rood en geel en blauw omhangen, daar onder een wondere, tooverachtige charme, over hen heen gedroomd door de melancholie van het sombere gong-gonzen en het zachttonzen gekling-klang van de klokken-klepelende gamělan....

En in de pendoppo, waar europeanen in zwarte rokken en japonnen vreemd doen in de oostersche kleurenpracht, zal het tandakken beginnen.

Het tandakken, de oostersche rythmen- en lijnen-dans, waarin het lijf beweegt als zonder zwaarte, materieloos voortglidend als in een droom, het lijn geworden lichaam, dat rilt en wuift, en weifelt en zweeft, de eene mensch den anderen tegen, de ééne schoonheid de

andere tegemoet, wenkend en wijkend, vaag vliedend als op zachte vleugelen gedragen, nú naderend en dra weer deizend, met gratie van golvend goden-gebaar en rythme van wiegelende ziel! Lichte bevingen huiveren door de lijven, rillen zich langzaam uit in spreiding van vingeren, om door de fijne toppen te vergaan in de lucht, en lange, langzame, als magnetische stroomen bevangen de zwevende beenen, vloeien zacht weder weg in spitse punting van den weifelenden voet, òp, naar boven, en dán weêr nederzwenkend, voorzichtig vooruit, en dan weer achterwaarts wenkend. Zóó staat het dansende menschenlichaam zacht te wiegen en te wuiven, als een ranke bloem, die een windeke beweegt.

Het is of deze tandak-dans de zachte triomf is van den geest over het lichaam van de stof, die zich oplost in lijn en gebaar, veraetheriseerd in de donzen drooming van de wondere gamelan-geluiden. De luchtige 'selendang', die tot dit dansen noodigt, lijkt óók al zoo'n materie-loos ding, het is een stuk broze, teêre, wuivende kleur, die waiende door de lucht wenkt, met het fijne gebaar

van vage, veeren varens, die 't luchtigste ademen rillend beroert....

Een weifelen, een wenken, een wijken, een wuiven, naderend en neigend, en doemend óp en weder deizend, zóó is de dans der lenige, lijnende lichamen, tot zij éindelijk, éindelijk zich vinden en knielend samendroomen onder het dán útbarstend, hóóg gejubel van tinkelende, tokkelende luiten, en fijnzingende viool en triomf van donker-bronzen gong-gezing....

Dán, wrééd opeens, het schelle opgeschetter van westersche koper-muziek, het gróf opgeschreeuw van harde stemmen, wekkend met pijnenden schrik uit den zachten toover van wonderen wonne-droom.

De oostersche tandak-dans is geëindigd, het westersche bal-gespring begint....

Wájang.

Daar zitten ze weder, de zachte Soendaneezen, als kalme kinderen, die komen luisteren naar een verhaal, leunende tegen elkander, of rustig neergehurkt, sommigen met de beenen onder het lichaam gevouwen, als boeddha-beelden. De illuminatie van gisteren is nu weg, en in de lange, breede palmen-allée licht nu alleen de stille schijn van de maan. Nu zijn de kleuren hunner zijden sarongs en baadjes ook mooier, als alle dingen, die inniger worden in den nacht. Hun veeltintige dracht ontroert als een zachte muziek, met hier en daar plotseling één helleren, felleren toon, als ergens over een rood gewaad hangt een hevig-gele selèndang, of uit het donkere van zwart en dof bruin opeens een kindje opstaat in vlamvend rood gala-buis,

gejubel van kleur opeens uit, zooals een trompetstoot klinkt uit donker bassen-gebrom en gonzend gezang van cellen. - Zonder gerucht, ordelijk en gewillig, zitten die honderden daar samen in de open lucht en wachten, wachten als kinderen wien iets beloofd is, op het mooi dat komen gaat.

Want vóór hen staat de gamelan bereid, en vlak vóór de pendóppo zit de 'dalang' en de houten kist met poppen staat naast hem, waaruit hij straks vertoonen zal. Eenvoudig is zijn tooneel, als het publiek. Een lange, horizontale bamboestok, waar hij de poppen op zal prikken, anders niets. Er is geen scherm, er zijn geen coulissen, geen décors. Want al het décor is in de fantazie van de toeschouwers, véél mooier dan het ooit zou kunnen wezen in Bayreuth of Parijs. Een klein, op een bamboe-waaier gelijkend, in den vorm van een boom uitgestoken stuk leder stelt alleen een bosch voor.

Dit lijkt ál te primitief, haast kinderachtig! Maar stel u nog eens voor uw eigen fantazie van vroeger, als kind, toen uw moeder u vertelde van den wolf en Roodkapje in het

bosch! Záágt gij toen niet het donker avond-mysterie, geheimend tusschen de zware stammen, en hóórdet gij niet het ruischen door sombere blader-kronen van den wind?

Met deze fantazie van kiuderen droomt de simpele inlander zich het décor, met zijne gloeiende, oostersche fantazie, die zélf wonderen schept en géén aanvulling van buiten behoeft. Zij wachten, wachten in spanning, de groote, donkere kinderen in blauw en geel en rood en groen, - in héél veel groen vooral, de tintelende Preanger kleur, - want straks zal het tooneel, zal het verhaal beginnen....

Tot - kling-klang! - klinkt óp het gamělan-gezag, en de dalang heft omhoog den pop, den pop die dor en dood leek in de kist en nú eensklaps óprijst in het avond-licht met haar fijn, gevoelig goden-gezicht. En het is of een electrisch fluide door het lichaam rilt van dat schijnbaar levenlooze wicht, het richt zich óp met het gebaar van een god, lijnen ombeven het liefelijk als een melodie, en werkelijk, als is 't slechts door een enkel touwtje bewogen, beweegt het, statig en

voornaam als een levende schoonheid, door de spanning gestuwd van een ziel....

Dit is het groote wonder van de wájang, dat het aan levenlooze, dorre poppen de lijning en het gebaar geeft van een levenden mensch, van een levenden God somtijds, door een schoone ziel bewogen.

Hoe wonder, het ijle, schaduwfijne profiel van Ardjoenå, zooals het te beven schijnt van teêrheid in het avondlijke licht, hoe gevoelig het óp-, het zachte neêr-gaan van zijn arm, het èven òmwenden van zijn goddelijk hoofd, het bloeme-ranke lijnen-rhythme van zijn lichtbewegend lijf! Ardjoenå! Heil den held, die allen overwint, den eeuwig jeugdigen jongeling, voor wien alle maagden-zielen zich ontplooiën, wien alle zachte maagden-lichamen genegen zijn, als bloemen naar de goudene zon!

Zóó was het simpele, primitieve spel begonnen van den dalang met zijn poppen, die hij allen, als electrisch, tot levende wezens maakt. En die houten en bamboe dingen worden helden en maagden en goden, worden geesten en duivelen en monsters, levend met

de ontzettende realiteit van groote tragiek en hooge komedie, die de indische volksziel voelt met de fijne intuïtie van haar oostersche mystische fantazie, die zélf mede-speelt en jubelt, en weent en juicht met de helden en heldinnen, op-lijnend en gebarend onder de droome-muziek van het gamēlan-geklang.

Daar kwamen zij, Ardjoenå, de goddelijke, en Råmå, de verschrikkelijke, en de narren en monsters, Petroek en Tjepot, en zooveel anderen, en doodstil, in uiterste spanning van verwachting zat het kleurige Soendaneesche volk van kinderen te luisteren en te aanschouwen, en zag geen poppen, en geen bamboe-stok en geen touwtjes, maar zag donkere oer-wouden en verre vlakten en schuimende rivieren, waar goden schreden met grandioos gebaar, en helden hieven hun gouden speren, en monsters sperden óp de rookende reuzen-muilen, scherp-tandig, ziedend van vuur....

Wat Europeanen, heeren en dames in de pendóppo, zij zaten te kijken, en glimlachten genadig, en vonden het wel wat kinderachtig, die poppen, en die touwtjes, en al dat gedoe.

Want niet voor hen is het simpele, primitieve gemoed van kinderen, en voor het glorieuze, gloeiende Oosten alleen is het sprookje, en de vlammeende verbeelding, en de extaze, die wonderen scheidt uit Niets, en de droom, en nógens de droom, en de droom....

Slapende jongen.

Moê van 't feestrumoer, loom van donkeren gamēlan-droom, ging ik 's nachts stil henen van de wuivende, weifelende wajang-figuren, en de zacht-tandakkende ronggèng-lijven. - Het was nu zeer donker, de lichtjes der illuminatie waren uitgegaan, maar hier en daar gloeiden vuren, waar omheen nog dans langzaam bewoog. De lichte kleuren der inlanders broeiden nu in dat duister, en om die smeulende vuren gingen gestalten, vaag als schaduwen, met broos, voorzichtig gebaar, dansend nog een laatsten dans, maar o! hoe droomefijn en onstoffelijk, als zoekende zielen zoo ijl en rein. En in mijn loome, afgemoeide slaapstemming waren het geen reële menschen meer, want alles ging zoo geluidloos en stil, 't waren figuren uit een teerdere,

etherischer sfeer dan de werkelijkheid, die daar òm mij bewogen, een sfeer van tot de uiterste, uiterste essence vergeestelijkte muziek, want de gamēlan-geluiden dreven overal door de lucht, zoo subtiel bijna als geuren, en de lichamen waren schaduwen geworden, in die stille verinniging van den nacht....

Zóó, zwevend gaande door schaduwen, gedragen door de vage rhythmten van het gamēlan-gezing, kwam ik zonder weten voor het witte huis van den 'patih', waarin ik gast zou wezen. Ik schrikte toen het grint kraakte van den tuin, en werd wakker, met het blanke huis werkelijker voor mij. In de voorgalerij brandde nog een lamp, aangehouden voor den laatst-verwachten gast.

En dáár, op den koelen, wit-marmeren vloer, lag hij, roerloos als een rustige god, een jonge Soendaneesche knaap, met zijn naakte bronzen lichaam languit op den harden steen, een donker-rooden doek om de lenden. De zwarte, o! hoe prachtig ebbenzwarte lokken woelden vrij om zijn slapen, één arm lag heerlijk uitgestrekt onder zijn hoofd, en over zijn gezicht lag een innigheid van rust als

over slapende boomen. - O! Die lijnen van zijn lenig, jong lichaam, o! die wijding van zijn donker-bronzen hoofd, zóó had ik nog nooit een mensch gezien, zóó mooi als een bloem of een boom.... Hoe zacht lag hij daar op het harde, witte marmer, die jonge, bronzen god, en elke lijning van zijn lijf een wondere schoonheid was!

Ik stond stil, als voor een goden-beeld in een tempel, ademloos van eerbied, bang dat één gebaar hem wekken zou uit zijn rust. Het was maar een poovere inlandsche jongen, een feestganger van vèr, zonder huis, die hier doodmoê was neergezegen, en zijn warme lichaam te slapen gelegd had op het koele marmer van den vloer. Maar het was óók een heilige creatie Gods, prachtig als een boom, fijn als een bloem, één met alle schoonheid van de natuur, die van wonderen wemelt álom. En voor den eersten keer in mijn leven zag ik hoe schoon een mensch was, zonder de zinne-verteedering die er bij komt van het vrouwenlichaam, enkel om de zuivere schoonheid van vorm en lijn, zooals een berg schoon is en een palm en een bloem.

Zacht, zacht ademde hij in de koele lucht van den nacht, en in 't schijnsel van de lamp lag hij daar stil te glanzen als van donker goud. O! Het vreemde, vreemde leven, dat daar in hem bewoog, hetzelfde leven, dat in mij is, en in al die pralende palmen daarbuiten op het erf, en die donkere, ongekende menschen, zacht tandakkende in den droom van gamēlan-gezing!

En als op een vreemd, ondoorgrondelijk wonder blijf ik lang nog staren naar dien jongen, slapenden knaap daar vóór mij, zóó als ik wel gestaan heb voor een boom, die opeens een mysterie was in den nacht.

Wát, wat is er in mij, dat die slapende jongen in mij doet trillen, wát, wat is er in mij, dat ik huiver van boomen en van bloemen? Is er dan iets, dat in alles en allen één is, iets van de universeele ziel der dingen, die zich zelve in alles weder-voelt, en samentrilt als het innige van de sterren, die elkaar voelen in den eindeloozen nacht?

De donzen gamēlan-geluiden drijven zacht op zachte wieken van den nacht, en 't is nu of zóó een diep mysterie zal opengaan, en

in een wondere verinniging voel ik of ik één ben met al de stille boomen daarbuiten,
met de tandakkende schaduwen, die langs de vuren droomen, met den jongen, bronzen
god, die donker-gouden op het blanke marmer ligt....

Het Preanger Volk.

Als wijze, kalme kinderen zaten zij gehurkt, naar de schoonheid ziende van de schaduwende wájang, in hun prachtige gewade-kleuren, met hun stille, bronzen gezichten. Geen enkel luidruchtig rumoer, geen enkel log gebaar, die donkere menschen in lichte couleuren bewegen als bloemen zoo liefelijk, en zijn als zuivere zielen zoo zacht. In 't witte manelicht zaten zij, onder de pralende pracht van de palmen, en de kleuren van hun gevlamde sarongs en zijdene kabaaïen zongen een hooge, en toch rustige harmonie. - Ik heb vrouwen onder hen gezien als droomgodinnen zoo slank en vol edele gratie, ik heb mannen gezien als donker-bronzen goden zoo schoon. - Zij waren duizenden en duizenden op dit feest, en zij wuifden dooreen in hun schitterende

kleuren als bloemen, die de wind beweegt, en in hun hoogste vreugde bleven zij kalm, of wijsheid woonde in aller ziel.

Toen heb ik het gevoeld, op dit glorieuze feest in Tjiandjoer, dat in die donkere Preanger-menschen een fijne, onbewuste beschaving woont, oneindig hooger dan de cultuur van ons, westersche barbaren. Het schrikbeeld van een kermis in Holland, een feestdag met hossende en tierende dronkaards en wulpsche wijven, en dan hier die duizenden rustige menschen te zien, die gaan in zoo gracelijken gang, die bewegen met zoo liefelijk gebaren!

De gamelan-geluiden zijn den ganschen nacht niet van de lucht, en drijven donzen in de zwoele sferen, en in het donker bewegen nu die fijn-gekleurde lichamen als ijle figuren uit een droom van pracht, te schoon om werkelijk te gelooven.

Om de luister-licht geillumineerde pendoppo, waarvoor de wájang speelt, liggen slanke lichamen te slapen, in sluimer gewiegd door de zacht-bedwelmende muziek van gongs en tokkelende luiten. Één jonge moeder zag ik liggen met het hoofd op een bordes, gehuld

in tintelend groen, een knaapje in gloeiend wijnrood tegen de borst. Een arm lag onder het donkere, zachte vrouwengezicht, met een gebaar als van een bloemen-stengel gebogen.

Ik voel mij vreemd, zoo onder al die superbe oostersche gewade-kleuren, in mijn zwarten, Europeeschen rok, ik weet mij leelijk in dat midden van prachtige natuurmenschen, die bewegen als bloemen, maar mijn ziel is toch zéér verheugd, dat zij de ziel dier menschen en dingen heeft gevoeld, en zich niet vreemd hieronder weet, als mijn bleeke lichaam onder die bronzen. En ik voel tegelijk dat dit rustige Preanger-volk mij zéér lief is, voor altijd, en Indië mij eindelijk intiem en verwant is geworden.

Zóó, tot laat in den avond-nacht loop ik droomend door de straten, en over de wijde aloen-aloen, stil genietende van die superbe kleuren, die langzaam langs mij heen en weder gaan, bewegende als de rhythmten van melodieuze muziek, en overal gaan die menschen kalm en zacht, als woonde wondere wijsheid in hun zielen, die hen tot dat harmonieus bewegen stuwt.

Mijn blanke rasgenooten, rij drinken nu whiskey-soda en champagne in de kaboepáten van den regent, er zijn er onder die rood zien, en dronken schreeuwen schor geluid. Grof zijn hun gebaren, en er is een wilde gloed op hun gezicht. Ik heb zoo even grove taal gehoord, en heb schaamte gevoeld, een blanke te zijn als zij.

Maar het zachte volk van de Preanger viert feest in wijze, voorname kalmte, en als een volk van kleurige bloemen is hun langzaamwuivende beweeg....

Soekaboemi, Augustus 1904.

Waringin

Waringin.***Voor Giza.***

Als een heel groot ding in mijn leven, innig als een vriend of een heilig boek of een berg, staat de statige waringin op het voor-erf van mijn huis in Indië. - Hoe zoo'n boom machtig in je wezen kan komen te staan! Hij praalt daar in zijn pracht als een cathedraal, en in de breede spreiding van zijn takken gebaart hij heilige devotie en liefde. Hij geeft zijn zachte schaduw als een groote wijsgeer zijn zachte wijsheid, en leeft zoo stil en zonder beweeg een eigen, mystiek leven. Zijn neerhangende wortels zijn als de majestueuze baard van een grijzen patriarch, en in het donker van zijn dichte bladerkroon broeit een geheim als in het hoofd van een ouden wijze. Het lijkt zoo maar een boom, een groote reuzen-boom, met een perk

in zijn schaduw, waar een paar herten loopen, maar het is een wondere creatie, waar geen menschen-ziel het innigste wezen van vermoedt. Welk machtig wezen leeft daar in de stilte van zijn bladeren-woud, wát is de transcendente heiligheid, die mij ontzet en vol van vreemden eerbied doet staren naar de majesteit van zijn statuur? Het moet hetzelfde zijn, wat mij zoo plechtig beven deed bij den aanblik van den somberen Bromo en den machtig rijzenden Gedeh, wat mijn ziel deed luisteren naar het ademend deinen van de zee, en wat zij hoorde in de stilte van zacht in 't maanlicht wachtende palmen, het moet hetzelfde zijn wat leeft in mijne ziel en wat van ééne essence is met dat alles.

O! Die wondere waringin in den nacht, als ik laat thuis kwam, en vóór mijn kamer zittend, nog even staren bleef naar zijn donkere macht! Mijn ziel was stil en die heilige boom stond zoo roerloos mij aan te zien, en tóch praatten zij samen zacht, en waren in gemeenschap van pracht.

En o! 's ochtends, heel vroeg, als ik op was gestaan in 't eerste schemeren van den

dag, voelend de zon, die al geheimde door de lucht! Langzaam, langzaam begon dan het eerste zonnelicht te goudelen door de donkere kroon van blâren. Gouden flitsen schoten dan door de takken, als pijlen van vuur. Ergens hing al een tros groen af, gedoopt in goud, al gouder en gouder, tot hij druipend was van goud licht. En uit 't dichte binnenste, waar bladeren en takken het innigste zijn, begon een zacht kleurengloeï, als een orgel van licht, dat heel zacht aanvangt te spelen, schoon als de gedempte gloed in een oude, gothieke kathedraal....

Dan was mijn ziel zéér verheugd, en onuitsprekelijk lief had ik het schoone Oosten.

En zóó als het heerlijk is, ergens vèr een goeden, wijzen vriend te weten, van wien het innigste verwant is aan het beste in mijn ziel, zóó is het een zéér gewichtig ding voor mij te weten, dat vèr, over wijde oceanen, die wijze waringin leeft, die zoo ontzaglijk sterk is van trots en kracht, en zoo'n zachte-machtige is van schaduw.

De dingen zijn ook ganschelijk niet enkel boomen en bergen en bloemen, zooals de

menschen ze wel zien, want de ziel dier dingen is van een zéér subtiel en wonder wezen, en verwant aan 't allerinnigste in ons als een goede broeder, een zachte vriend.

O! Wijze, wondere waringin van het Oosten, ik heb de taal van uw machtige pracht verstaan, en in het zachte gebaar van de uit uw sterkte neêr-schaduwende takken heb ik het gebaar gevoeld van Één, die leeft in bergen en boomen, en in bloemen en in deinende zee....

Walden, Mei 1905.

Biddende Hadji

Biddende Hadji.

Op het paviljoen van de lange pier in zee zat ik heimwee-droomerig voor mij uit te staren over het water. Dit is de gewone avond-wandeling van het Riouwsche publiek, de pier op, om wat lucht te krijgen van de zee, en dan weer terug, de chineesche passer over, en naar huis, altijd in een kringetje rond, als op een ballingsoord. Dáár, op de pier zie je wijd uit over de zee, met eilandjes als boeketten in het water, en onbewust is 't het verlangen naar dat ruime, verre, dat de menschen drijft naar dat paviljoen in 't water. Het is of je dan je ziel wat voelt uitdeinen over dat verre en opene heen. Hier en daar glijdt een wit zeiltje over het water, heel zacht, heel langzaam, deint wat, wiegelt wat, kalm in de avond-vrede, die valt over de

dingen. De zon zinkt weg in 't Westen, en rustig goud drijft daar over de zee.

Hoe klein en nietig dat stadje Riouw daar achter je, met de witte residents-woning, waar hoge tjemara's zachtjes voor staan te wuiven, en hoe wijd en ver dat eindeloze van lucht en horizonnen en zee.... Daar zit je stil over de leuning van de pier-balustrade te dromen, en voelt het zoete heimwee in je opkomen naar Holland, naar heiden en weiden en duinen, en staart naar de langzaam voortglidende witte zeiltjes van visschersscheepjes en naar de sampans met inlanders, die van 't Lingasche Penjingat komen, de roeier een prachtige figuur ópstaand uit de boot, bewegend de riemen met gelijkmatigen slag, rhythmisch, met klagelijk piepend geluid in de lucht. - Zacht glijdt het vlakke zeeëwater onder je door, zacht drijven wat wolken aan den hemel, en 't is of er langzaam iets uit je gaat zweven, in 't wijde, ruime, opene van horizonnen en verschieten. En dit is het echte, oostersche genot, je oogen nu dicht te doen en je zacht te voelen zweven, langzaam te voelen weg-wemelen in 't wijde, zonder

bewustzijn, in een droomerig vergaan met de dingen òm je, die weg-wemeren tot niets.

Toen hoorde ik een zachten stap naast mij, en ik zag een ouden, grijzen hadji naderen, in paars zijden kaftan, een gelen hoofddoek om het hoofd. Hij droeg een mantel over den arm, dien hij zachtjes uitspreidde op den grond. Hij stond éven stil en staarde over de zee, naar de ondergaande zon, die goud reflecteerde op zijn donkerbrons gezicht. Toen viel hij op de knieën op den uitgespreiden mantel, bracht de handen éven devoot voor het voorhoofd, en begon zacht te bidden tegen het rossig-gloeiende Westen, alsof hij daar iets zéér eerbiedwaardigs had gezien.

Dit gebeurde vlak bij mij, maar de hadji scheen mij niet te zien, zoo ganschelijk geabsorbeerd als hij was in zijn vroom gebed. Zijn bidden was eerst een zacht geklaag, maar werd al luider en luider, steeg op tot een melancholiek gezang, al sneller en sneller, en een vreemde gloed blonk over zijn donker gezicht. Nú boog hij het hoofd diep voorover,

tot laag op den grond en lag daar geprosteeneerd voor de eindelooze zee, een kleine, devote figuur, prachtig van paarse kleur, tot hij langzaam weer oprees, de handen reverent voor het voorhoofd geheven.

Een sampan ging vlak onder hem voorbij. De gele chineesche roeier er in deed de wrikriemen piepen, spotte wat hardop tegen den vreemden mohamedaanschen barbaar, die zoo raar deed tegen de ondergaande zon. Er kwamen nu ook een paar europeesche soldaten aanwandelen, hard lachende, met zware stappen van logge schoenen, gingen luidruchtig zitten op de bank.

‘Nu zal de hadji bang zijn voor een gek figuur,’ dacht ik, ‘nu zal hij opstaan, en ergens ver, in een veilig hoekje van het eiland, voortzetten zijn heilig avond-gebed.’

Maar de superbe paarse figuur bleef even devotelijk gebogen, en zóó ganschelijk was die biddende oosterling verdiept in zijn innerlijke contemplatie, dat hij van alles om zich heen niets had gezien. De blik van zijn gloedvolle oogen scheen onverstoorbaar naar binnen gekeerd, en in de sfeer, waarin hij

uitzegde zijn gebed, kon geen enkel geluid doordringen van buiten.

Klagelijk, melancholiek klonk zijn neuriënd gezang, met een oneindig, heimweeënd verlangen. Zóó, diep deemoedig, lag hij in zijn prachtige kleur op den grond, en neeg somtijds met het hoofd laag bonzend tegen den vloer van het paviljoen. De zon was nu bijna geheel in de zee gezonken, en het was als een laatste onherroepelijk afscheid van het licht, waar de ziel van den biddenden hadji om weende.

De ruwe soldaten lachten grof, trappelden met hun zware schoenen op den grond, om den biddende af te leiden van zijn gebed. Maar de hadji hoorde het niet. Hartstochtelijker klonk zijn gezang, met een smeekend ‘Allah’-geroep er tusschen, als een kind, dat schreit om zijn vader, en veelvuldiger prosterneerde hij zich diep tegen den grond, met de gebogen lijn van zijn rug als een ander, zwijgend gebed. Zóó lag hij daar, niet als een lichaam meer, als een ziel, die devotelijk neigt naar het groote Licht....

Toen ben ik heengegaan, eerbiedig be

vangen, en voelende het groot mysterie van het Oosten, dat in die donkere, bruine menschen leeft, die onderworpen zijn aan ons geweldig gezag van wapenen, maar aan wier innerlijke ziel wij tóch nooit hebben geraakt. Ze gaan ons voorbij, ons bleeke, nuchtere westerlingen, zij neigen, en maken 'sembah' voor de gouden pet en de pajong van staatsie, maar het vuur, dat in hun zielen brandt, is een heilig vuur, waar zij ons geen vonk van geven, en dat nooit wordt uitgebluscht. Het blinkt in de gloedvolle oogen van den biddenden hadji, in het gelaat van den simpelen koelie, als hij even van den arbeid rust, en ik weet het achter den schijnbaar onderdanigen blik van mijn baboe, die in slaap zingt mijn kind. Mijn heel eenvoudige, gewillige bedienden, zij bewaren het diep in zich, het heilige vuur, en hun ziel is verder van de mijne dan de aarde van de zon.

En menigmaal zie ik hem nog voor mij, den biddenden, paarsen hadji, zoo souverain onverschillig voor wat hij de barbaren dacht om zich heen, aandachtig geknield voor het

rossige Westen, waar de zon verdween, zingend zijn klagelijk bidgezang van heimwee en Godsverlangen, zonder vreeze voor het lachen en hoonen om hem heen.

Hoe ontzaglijk sterk moet het sentiment zijn in de ziel van zoo'n oosterschen, geloovigen mensch, dat hij de wereld om zich vergeet, en zijn innigste gedachten geconcentreerd houdt op één goddelijk doel van devotie!

De wijde, wijde zee, de rossige hemel in 't Westen, de superbe paarse geloovige, in diepen deemoed geknield, voor altijd is het bewaard in mijn ziel, dit ontzaglijke beeld uit het Oosten, dat geen tijd ooit vervaagt, daar het is afgedrukt in de sfeer van het tijdelooze....

Koelies

Koelies.

Als beesten hebben ze gezwoegd en gesjouwd, hun bruin-gele lichamen druipend van zweet, kreunend onder zware kisten en pakken, de arme koelie-beesten, met wangkangs¹⁾ uit China aangevoerd als ladingen vee, in Tandjong Pinang op een menschen-markt verkocht²⁾ aan wie het meeste bood, als ossen of schapen. - Het zijn maar koelies, 't zijn maar vuile, bruine werkdieren, waar makelaars in Singapore in handelen, koelies die opgesloten worden in Singapore in 'koelie-depôts', zooals er rijst-depôts zijn en depôts van paarden, het zijn maar koelies, die ge trapt

- 1) Chineesche zeilschepen.
- 2) In Riouw heb ik met eigen oogen gezien hoe koelies, uit China weg geronseld, openbaar voor 20 tot 36 dollars aan den meestbiedende werden verkocht onder toezicht van den kapitein-chinees.

en slaat, als ze te lui zijn, beesten, die ge enkel te eten geeft, omdat ze anders niet meer werken. - Den ganschen dag door hebben ze gekruid en gegraven en geroeid en gedragen tot hun knoken kraakten, het glimmende lijf in de zon, dat hun huiden brandden. Zóó zwoegen ze en zeulen ze de dagen door, en lijken niet te leven 't leven van menschen, schijnen dieren enkel, die hun werk doen, zonder denken, zonder ziel....

Maar tóch leven die donkere beest-menschen een eigen leven, een leven van droom en heerlijkheid, dat zelden een blanda¹⁾ vermoedt. Ziet ze liggen, ellendig, als versuft in doffen roes, op de houten banken van de opiumkit, het hoofd hard op een houten blok, het lichaam uitgestrekt op houten planken! Ze lijken nu als dood, als wèggeteerde dieren in misère, en wat daar van hun lichaam over is schijnt nu een miserabel hoopje vleesch maar, afschuwelijk om te zien....

Maar weet ge, dat hun ziel nu zweeft in wondere, heerlijke sferen, dat zij wèg zijn,

1) Hollander.

vèr boven de ellende van hun jammerlijke aardsche leven, dat hun lichaam achterbleef in vuil en jammer, maar hun geest nu vrij is, en in schoone droomen woont?

Wie weet wat zaligheden zij aanschouwen, die ons oog niet ziet, wie weet de glorierijke schoonheid waar hun ziel in zweeft, wie weet de wondere horizonnen en vage verten, waar hun geest in weggezworven is, van dat ellendig lichaam weg, dat daar in doffen sluimer ligt, en achter is gebleven? Die koelie leeft een dubbel leven, waar wij enkel één van weten, het leven van een moeizaam zwoegend beest, maar op de wolken van de geurige opium stijgt de ziel in dat laag verdierlijkt lichaam op tot lichter, teêrder sferen, die wij blanda's niet vermoeden, en wie weet in welke weelderige prachten de geest niet straalt, in welke zoete zaligheden de ziel van dat koelie-beest niet zweeft, waar zijn miserabel lichaam als een lijk daar achterblijft, op de vuile planken van een kit?

Maar ook ánders nog zien die donkere werk-beesten in schoone droomen, waar een nuchtere westerling niets van vermoedt.

Kom 's avonds, op de markt in Tandjong Pinang, waar de dobbel-matjes liggen op den grond, en het chineesche theater speelt. 't Is een armzalige houten stellage, en 't tooneel is zonder décor. Maar keizers en helden en tovenaars bewegen daar in superbe, van goud schitterende gewaden, maar feeën en prinsessen zweven daar over dat zoo poovere tooneel, als bloemen zoo broos en teer. De chineesche wájang staat daar als een licht paleis van rood en goud en zilver te vlammeren, te laaieren in den nacht, al is 't maar van ruwe planken, al staat het zóó maar open in de lucht, voor iedereen te zien. En honderden naakte, of in vuile lompen gehulde koelies staan er doodstil naar te kijken, met open monden, en door de schittering van al dat goud, door het subliem bewegen van die gracieus gebarende tooneel-figuren, breekt de werkelijkheid om hen heen, en zien hun oogen in een droom. Het lijkt zoo maar een vuile passer-markt, waar warongs staan met stinkende visschen en vruchten, het schijnt zoo maar een poover, hout tooneel, overal staan vieze, zweeterige koelie-lijven, en de lucht

riekt kwalijk om hen heen, maar boven ál die misère uit licht de schoone droom, waar hun bevrijde geesten in zweven, de almachtige oostersche fantazie omtovert alles in een hooger, lichter sfeer, en de zielen van die arme koelie-dieren zien in pralende apothéozen van pracht, waarin de gouden helden van 't chineesche tooneel stralend schrijden, waarin hun toelachen de droome-zachte bloemegezichten der feeën en princessen, waarin alles glorie is en grootheid en gouden glans. De nuchtere blanda, hij ziet niet verder dan de werkelijkheid van vuil en poover décoratief en houten stellages, de gloeiende oosterling, al is 't de gewoonste koelie maar, hij droomt zich door den waan van 't reële heen, en zweeft in pracht van teërder, ijler sferen, waar zijn lichaam vèr van achter blijft, als van een, die schoone droomen ziet in slaap. Zóó heb ik die arme duivels menigmaal zien staan, met hun bezweete lijven, voor 't armzalige chineesche tooneel van planken en stellage. Maar hun geest wist ik vèr weg gezworven, zwevende in pracht van droomen, waar 't gebaren der acteurs in hun superbe

gouden gewaden hen wenkend heen wees....

Maar 't kan nóg simpeler, in nóg grooter eenvoud van décor, 's Avonds, in een hoek van een straat, op een rieten stoeltje, met een walmend lichtje naast zich, zit de chineesche verteller 'kóng kó', gebogen over een boek, waaruit hij oude legenden en verhalen vertelt. Om hem heen staan.... geen kinderen.... maar groote menschen, koelies en andere chineezen, die in spanning naar hem luisteren, met de grootste aandacht. Het is maar een heel gewone, sjofele chinees, die verteller, maar een acteur van den allereersten rang. Die man vertelt niet alleen met zijn mond, maar met zijn oogen, met zijn geheele gezicht, met zijn lijf, met zijn handen. Die man heeft gebaren, waar hij de fijnste ziele-dingen mee zegt, zijn oogen schitteren met al den hartstocht van de personages uit zijn verhalen, en met één lichte, bijna onmerkbare beweging van zijn wijsvinger geeft hij een onverwachte wending aan van zijn sprookje. - Die simpele, eenvoudige verteller heeft de genade van 't koninklijk gebaar, die de grootste europeesche acteur hem zou

benijden. Wat daar in dien donkeren straathoek gebeurt is zuivere, ware kunst, die, als zoovéél wat groot is in 't Oosten, tot de heel natuurlijke dingen van 't leven behoort. En iedere oosterling heeft eigenlijk die gave van 't gebaar, die een zwijgende taal is van de ziel....

En òm dien pooveren spreker, wiens gebaren in de droome-sferen wijzen boven 't reëele, staan de afgebeulde, ellendige koelie-beesten héél stil en aandachtig, in groote spanning van hun onbewuste ziel, en hun oostersche verbeelding voert hen hoog naar verre droome-landen, waar ze alles in lichte werkelijkheid gebeuren zien, wat de fijn-gebarende verteller hun verhaalt. Ze zien de helden en de koningen uit de chineesche middeleeuw-verhalen, de 'Tsing See' en de 'Saam Kok Tsi', zij zien ze in hun gouden en zilveren gewaden, de lange helm-veeren wijd-trillend boven hun hoofd, de fonkelende zwaarden doorklikkeren de lucht, de lange lansen lijnen, de draken en fenixen vliegen op gulden wieken door de lucht, en op een blanke, sneeuwen wolk, wuifwaaierend met 't

witte droom-gewaad, komt reddend aangedreven de zachte genade-godin,
Kwan-Yin....

In de donkere straat staan schamele koelies om een sjofelen verteller, vuil en
ellendig....

Maar bóven die werkelijkheid van misère zien hun verbeeldingsvolle oogen in de
glorie van een droom....

Ardjoenå

Ardjoenå.

Met een kennis, een journalist uit Parijs, die een studiereis maakte door Java, rijd ik in een zwiepende 'sado' van Soekaboemi uit den grooten postweg naar Tjiandjoer op, in den vroegen morgen. Hij is een gevaarlijk anarchist geweest, die vervolgd en gejaagd is als een hond, hij haat de europeesche beschaving met een woesten, doodelijken haat, maar op het simpele, gracieuze Preanger volk is hij gecharmeerd, en hij spreekt er vroolijk uitbundig over, als een kind. Hij kan uren zitten praten met oude inlanders, of spelen met kinderen, die hij lokt met lachjes en lekkernijen. Telkens is hij opnieuw weer verrast door de superbe kleuren van sarongs en baadjes, en uit zijn vreugde met schittering van oogen en levendig gebaar.

‘Kijk die lui daar nu eens aankomen!’ zegt hij, en dan komen een paar inlanders aanstappen, die naar de passer gaan, vrouwen in prachtige gele, groene sarongs, mannen met bronzen godenkoppen onder bloedrooden hoofddoek, naakte koelies met een golf blinkend goud van gesneden padi op den rug, allen gaande met dien veerenden gang, op dat luchtige rhythmusje, waar je een zachte muziek door hoort in je ziel.

‘Wat een pracht-volk!’ roept mijn enthoesiaste kameraad, ‘kijk ze nu eens loopen, wat een gratie, hè? en wat een superbe kleuren! Denk nu eens om al die kerels en juffrouwen bij ons in Europa, die verwaten snuiten van kantoorpoenen en allerlei sjappen! En wat hebben die bronzen lui hier een prettige gegezichten, wat is dat alles natuur van hen! Wat gaan ze daar mooi onder die hoge spatodea-boomen en kijk eens al die vuurroode bloemen daar overal in dat groen! En wat een landschap, hè? Die sawahs daar, en kijk, daar links in de verte, de Gedeh! Wat heerlijk, die witte wolken, die daar zoo heel statig en langzaam om zijn blauwe toppen

drijven! Telkens rijst hij er weer even machtig boven uit! Altijd verandert het om hem, allerlei mooie, prachtige dingen gaan aan hem voorbij en bedekken hem ook wel eens, maar telkens rijst hij er weer ongeroerd, onaangetast boven uit! Wat een land, hè, wat een land! Kerel, kon ik hier maar mijn hééle leven blijven!’

Ik antwoordde hem niet, want ik wil het eigenlijk voor mijzelf nog niet weten, hoe lief ik Indië begin te krijgen, nu ik in de Preanger woon, hoe 'n machtig, nooit-meer-te-verliezen ding van schoonheid die grandioze Gedeh nu weer in mijn leven is geworden, hoe kleurig-diep de roode bloemen in de spatodea-boomen mij hebben aangedaan, en hoe de gratie en het bevallige beweeg der simpele soendaneezen mijn ziel met zachte muziek vervullen. Ik voel dat Indië nu eindelijk intiem voor mij geworden is, dat mijn ziel zich thuisvoelt onder al die tintelende kleuren, bij al dat gratievolle gebaren, en dat het een zoete wónne is, hier in die pracht te leven. De koele bergwind gaat frisch langs mijn hoofd, zacht buigen de rijst-halmen op

de sawahs langs den weg, en zeggen iets heel innigs en liefelijks.

‘Tabeh! tabeh!’¹⁾ roept mijn enthousiaste reisgenoot tegen ieder die voorbijkomt, en vriendelijk groeten die menschen terug, passeeren ietwat gebogen, gracelijk, maar niet slaafs, uit eerbied voor den toewan blanda, die voorbijgaat. Dit is geen serviel gebuig van den loonknecht voor rijken heer, dit is een voornaam-bevallig gebaar van oerouden, heiligen hormat. - Het wrakke sadótje, waar we in zitten, kraakt en waggelt op de veeren, en telkens bonzen we onzacht tegen elkaar aan, maar 't kleine paardje draaft lustig voort, en vroolijk sjokken wij daar in dien koelen, indischen morgen, blij met al die kleuren, die ons voorbijgaan, en die we in de verte zien naderen, telkens weer een andere schoonheids-pracht, die naar ons toekomt in de natuur. Achter de golvende sawahs staat de Gedeh hoog en ontzaglijk over het landschap heen en laat de witte wolkenstoeten gelaten onder zich voorbijrijven. Zacht neu-

1) Goeden dag.

riënd zit de bruine sadó-koetsier voor ons, en weet het zelf niet wat hij zingt....

Zóó hotsen wij een uur lang den breeden postweg naar Tjandjoer door, tot we bij een kampong komen, waar de dessa Ngadiredjo ligt. Hier staan een paar bamboe-warongs, waar een oude, rimpelige 'nènèh' koffie schenkt en 'ajer-djeroek', en waar op een schamel bankje wat inlanders gehurkt zitten, genoegelijk en gezellig, in de knusse buitenintimiteit van het Oosten.

Wij stappen uit het wagentje, en spreken 't gezelschap aan, om naar den weg te vragen. Wij zoeken Oessin, den ouden marskramer, die wandelstokken vent, en wájang-poppen en krissen. - Een naakt, glimmend godenkindje, prachtig slank van leden, springt van de bank, zijn bronzen snoetje lachend onder den vuurrooden hoofddoek. - Hij is slank als een jonge palm, zijn lokken zijn zwart als de nacht, en zijn sprong is als die van een zachten panter. - Wah! Oessin! die woont in de kampong, ginds, tusschen de palmen, hij zal ons wel wijzen, als wij maar mee willen gaan. En wij loopen links, ter zijde

van den weg, het palmbosch in, over dorre bladen, over bamboe-bruggetjes, waaronder water zacht-pratend voort haast. De breede palmladen hangen boven onze hoofden als waaiers.

En daar, onder de cathedrale-pracht van de pralende bladen-bogen, staan op palen, van den grond op, wat simpele bamboe-huisjes, luchtig en primitief, als in een sprookje van ‘Daar woonde eens in het woud...’

Wat naakte kinderen dartelen over den grond, vlug als katten. Een jonge vrouw staat voor de hut, de prachtige, volle borsten bloot, zoogend haar kind. Als zij ons naderen ziet trekt zij haastig haar slendang er voor, wetend de schending der westersche oogen, die in naakt het vuile zien, die het heilige moederschap zouden ontwijden. En ik voel een vage schaamte in mijn ziel, dat die vrouw voor mij bedekt, wat zij iederen inlander zou durven toonen, wiens blik het heilige niet besmet....

Wij vragen zeer beleefd naar Oessin, wij roepen ‘djangan takoet!’¹⁾ naar de kinde-

1) Niet bang zijn.

ren, die ijlings weg vluchten, schuw als welpen van dieren. En de jonge moeder roept haar vader, met een hooge, melodieuze stem....

Dáár gaat een rieten voorhang open, en Oessin komt te voorschijn, een oud, grijs mannetje in roode lompen, een prachtfiguur eigenlijk, met die wijze rimpels in zijn voorhoofd, en het vage dromen van zijn donkere dieren-oogen.

Hij kwam geregeld venten in 't hôtel, met arèm-stokken, met gesneden goden-koppen van buffelhoorn, met krissen, met waaiers van vlechtwerk en bamboe-doozen. Die zwarte koppen waren het vooral, die mijn aandacht trokken, en mij iets verrieden van zijn innerlijke ziel. Het zijn de goden-koppen van de wájang, van Rãmå en Ardjoenå, en Petroek, die koppen met hun fijn, ijl profiel, die als schaduwen te zien zijn op het scherm, alsof zij bevende op de grens zijn waar materie in geest vervloeit, en waarvan hij het teêre gebaar bewaart, de vage droom-expressie, in den harden, glanzenden hoorn van den karbouw, besneden met een simpel, grof mesje als ééinig materiaal. Voor veertig, voor

vijftig centen verkoopt hij ze aan den blanda¹⁾, die er het mooie niet van ziet, 't werk van dágen achtereen hard prutsen in de harde, weerbarstige stof. Zóó knutst dat oude mannetje daar in zijn bamboe-huisje, uren en uren achtereen, met een pieterig mesje in de zwarte buffelhoornen, en snijdt er het fijne, gevoelige profiel in van Ardjoenå, dat zijn ziel in de wájang heeft gevoeld, en lijnt er het gracieuze gebaar om, dat vaag is als een schaduwencontour, en ritselt met de mespunt langs de teêre omtrekken van neus en wangen, en schaaft en vijzelt en polijst, tot uit de harde, hoornen stof het zachte, geestelijke gezicht te voorschijn komt van den wijzen, volschoonen god, waarvan hij het beeld draagt in zijn ziel, in ongeweten pracht. - Hij heeft geen voorbeelden, hij heeft geen platen of model, de schoone goden-beelden staan diep in zijn ziel, als in een stillen tempel, dien hij zelf niet weet. Dat oude, rimpelige mannetje, in schamele lappen gehuld, hij heeft de schoonheid onbewust in zijn gemoed, met lijnen ijl

1) Hollander.

als vèr-droomende bergen, met gracelijke gebaren, gevoelig als van een bloem, met het vaag bevende van geestelijke teêrheid, als 't weifelen van een schaduw.

Dit alles had ik vermoed in de zéér gebrekkige poppen en figuren, die ik van hem gekocht had, dingen voor den verkoop aan europeanen gemaakt, maar waar tóch iets van de groote schoonheid in doorbreekt, omdat de schoone ziel het mes nu eenmaal heeft gestuwd. Één ronding van een wang, één fijn gebaar van arm, één krul omhoog van 't ópgolvende kapsel, dáár voelde ik de ziel in van dien man, die zich niet ganschelijk uiten kon, in 't prutsen van verkoop-goed voor den onverschilligen blanda. Zóó had ik ook veel dingen gezien in de toko van 'Oosten-West' in Batavia, artikelen, in der haast geknutseld, om het brood te verdienen voor den dag, maar waar tóch altijd schoonheid weifelend in beeft, omdat het bewegen van de hand gestuwd is door een schoon-gevormde ziel, die schrikken zou van grofheid en geweld.

Nú vroegen wij hem, ons al zijn schatten eens te laten zien, waaraan hij bezig was te

werken. Hij lachte genoeglijkjes, ik méénde ook lichtelijk geringschattend, zoals een oosterling altijd lacht voor europeanen. En hij haalde een hoopje materiaal te voorschijn, wat harde buffelhoornen, wat scherpe mesjes, en onafgewerkte koppen van goden, voor knoppen op een stok, en beeldjes, grof van afwerking, zoals wij al meer hadden gezien. - Heel het godenvolk van de wájang had hij gereproduceerd in den harden hoorn, knutselend met zijn mesje, in onuitputtelijk geduld. - Die beeldjes en koppen lagen daar verward dooreen, als uit een speelgoeddoos, prachtig glanzend als glimmend zwart ebbenhout, en hij bood ze ons glimlachend te koop aan, zoals hij al zoo véél malen had gedaan in de voorgalerij van het Hôtel.

Maar ik vroeg hem dadelijk, of hij niet wat mooiers had. Ik wist wel dat die gewone dingen goed genoeg waren voor de toewans blanda, zeide ik. Nu wilde ik eens wat beters zien, wat fijners, dat 'aloes sekali'¹⁾ was. Ik zag het oude, rimpelige gezicht bedenkelijk, ongeloovig kijken. Toén glimlachte hij weer

1) Zeer fijn.

even stilletjes. O ja, hij had wel mooier, maar dan moest het ook méér geld kosten. Toewan was altijd zoo aan 't tawarren¹⁾ in 't Hôtel, en moest alles zoo goedkoop hebben, dan kon hij ook niet zoo iets heel bizonders geven. Hij had wel beter werk, Oessin, maar dat zou ook méér kosten.

En uit een grauwen zak haalde hij een glanzend zwart beeldje van Ardjoenå, waar mijn ziel van werd bewogen als van een vreemde, vage muziek. Ik kan het niet goed zeggen wat het was, ik weet het nú nog niet. Het is een buste van Ardjoenå, een goden-kop met hals en borst, in harden buffel-hoorn gesneden, ebbenzwart als diepe nacht, en tóch zacht glanzend, als van innerlijk licht; het hoofd is even fijn en ijl omlijnd als de schaduw, die een wájang-figuur afdroomt op 't scherm; de schedel is wonder gaaf gerond, of wijsheid van binnen uit hem vormde; de borst is spiegelglad als ijs, dat schittert in nacht; de schuin gewelfde, half geloken oogen bewaren een blinden blik, die naar binnen, in de ziel is gericht, de superbe haarwring

1) Pingelen.

krult met een grandiozen boog hoog naar boven op, als een óprijzende golf uit de zee. Het is een tot glanzende, ebbenzwarte materie verstoffelijkte schaduw, die in allerfijnste expressie, op 't punt van in 't ijle te vervloeien, is verstard. - Maar dit alles is 't innige niet er van; het vage wonder van dit schaduwachtig beeldje is de vreemde glimlach, die om den half-geopenden mond weifelt, waar fijne tandjes in zijn te zien, en die een mysterieuze expressie geeft aan 't gansche donkere goden-gezicht. - Het is niet de glimlach van een sterfelijk wezen meer, maar de glimlach van een ziel, die in teerdere, etherischer sferen heeft gezien dan het reële. Die glimlach lacht zoo héél zachtekens, weifelend weg in een vèr mysterie, over ongeweten dingen, die ik niet begrijp en toch soms even twijfelend voorgevoel, als ik lang dat wondere beeld aanzie. - Het is een glimlach, die door bovenzinnelijke geheimen is geplooid, alsof 't nu eindelijk is opengegaan, 't groote mysterie van 't leven, en alles zóó eenvoudig lijkt als een duister-diep raadsel, waarvan de simpele oplossing opeens in één woord is gevonden,

zoodat de rader om de nuchtere vondste lacht. - Het is niet somber-mystisch, als 't starre lachen van een sfinx, 't is een wereldwijs glimlachje, als van een, die de nietigheden der aardsche dingen heeft erkend, en er nu op neerziet, als een vader op een jokkend kind.

En ik voelde die óp-stormende begeerigheid in mij branden, om dit wondere ding van schoon te bezitten, met schrijnenden, scherpen angst van binnen, dat het mij ontgaan zou, zooals ik, jaren geleden, in China had gebrand van verlangen naar een maanlichtblanke godin Kwan Yin.

Ik stotterde den ouden inlander wat tegen van hoeveel? en of ik dit zoo fijne beeldje nu ook koopen kon. En schrikte, kón 't niet gelooven, toen hij slechts enkele guldens vroeg. Hoe kon die vreemde, bruine man dit kostbaar ding nu willen afstáán, dat dágen werk gekost had, in een stage spanning van zijn ziel? Of gaf hij er zooveel niet om, dit schoone beeld te missen, omdat hij tóch de essentiele schoonheid, waaruit hij het weerkaatst had, zéér veilig omdroeg in zijn ziel?

Ik zag hem aan in spanning, wilde dóórdringen in zijn vreemde innerlijk van mysterieuzen Aziaat, dat ergens achter zijn verbergend lachje moest geheimen. - Maar ik kwam niet verder dan zijn oude, rimpelige gelaat, en den uiterlijken glans van zijn donkere, Javaansche oogen.

Ik haalde enkele rijksdaalders te voorschijn, ik kreeg het beeldje in mijn handen, in een stuk donker gevlamd doek. - Het leek zoo heel gewoon maar, een blanda, die van een ouden inlander iets koopt. Hij zeide 'banjak trimakassi'¹⁾, en streek de blinkende ringits naar zich toe, met zijn bruine, knokkige vingers, en scheen 't ganschelijk niet te beseffen, wat een kostelijk geschenk mijn leven van hem kreeg.

Toen zijn wij later heel gewoon weer heengegaan, na wat centen rongedeeld te hebben aan een troepje naakte kinderen, dat nieuwsgierig om ons heen gekomen was. En toen wij een eind weg waren, en ik nog eens omkeek, zag ik dat de jonge vrouw den

1) Wèl bedankt!

doek weer had genomen van haar moederborst.

In de hotsende sadó, waar wij terugreden langs de van roode bloemen pralende spatodeaboomen, dacht ik om den simpelen kunstenaar, die daar zoo gansch eenvoudig woonde in een bamboe-hut onder de palmen, en de grootheid van zijn eigen kunst niet weet. - Zóó als in 't wondere land van China leeft in 't eeuwig groene Indië de kunstenaar ongeweten, zonder glorie, als een gansch gewone werkman, in wien Schoonheid woont onbewust. Hij maakte de mooie dingen argeloos en van-zelve, en voelt zijn eigen begenadigd groot-zijn niet.

Is dan alles in 't Oosten zuiverder en reiner dan 't Westersche leven, waar ik, bleeke blanda, mij ééns superieur in dacht?

En met een vage schaamte groette ik de kleurige, gracieuze menschen, die lichtelijk het hoofd bogen waar wij kwamen, die donkere, bronzen Soendaneezen, wier zachte, rhythmische gang gaat als op wiegingen van melodische muziek....

Een bezoek bij den sultan van Linga

Een bezoek bij den sultan van Linga.

Op de receptie van den resident van Riouw had ik hem voor 't eerst gezien.

Een klein, mager mannetje, spichtig, van over de veertig jaar, met een pseudo-westersch air, in smoking, met verlakte schoenen. Alleen de zilveren bloem-houder in zijn knoopsgat, schitterend van diamanten, met een veel te groote, witte orchidee er in, was iets bizonders aan hem, en een lage, kleine kolbak, als van onze artillerie-officieren, waarop een ster stralende van brillanten, met een kolossalen steen in 't midden, die een fortuin waard was. Behalve deze twee ornamenten, een beetje parvenu-achtig doende op het zwart lakensche europeesche costuum, was er

niets aan hem, dat aan een oosterschen vorst deed denken, en zonder deze had hij ook een welgestelde indo kunnen zijn.

‘De sultan van Linga!’ zeide een controleur tegen mij, ‘die op Penjingat woont, het eiland hier over Tandjong-Pinang.’

En ik dacht opeens aan al de wondere pracht, vroeger op Java gezien bij regenten, ik, die de laatste vijf jaren door Europa gezworven had met telkens dat hongerende heimwee naar het oostersche mooi, ik dacht aan melancholieke gamelans, droomerig in den nacht, aan fonkel-oogige ronggengs¹⁾, zacht tandakkend op wiegenden cadans, zwevende als bevende zielen, aan vage wájangschaduwen met weifelende contoeren in het manelicht. Een groot verlangen welde in mij op om die pracht weêr te zien....

Ik liet mij aan den sultan voorstellen en raakte al gauw met Zijne Hoogheid in gesprek. In mijn enthoesiasme van eindelijk weer met een oostersch vorst te spreken, met het vooruitzicht, weer eens echt mooie, oostersche

1) Dansmeisjes.

dingen te zien, vertelde ik hem van mijn bewondering voor de gamēlan, voor de wájang, voor den dans der ronggèngs. Zijn bruin, indolent gezicht lachte ietwat slapjes, alsof hij er niet veel van geloofde, van een Westerling, die mooi zou vinden de pracht van het Oosten. Hij had geen gamēlan, zeide hij, en ook geen wájang, daar moest je voor op Java zijn, en hij was een volbloed Maleier, maar als ik zijn paleis wilde zien, en zijn ‘bangsáwan’¹⁾, en zijn ballet, dan zou ik hem welkom zijn, wánneer ik maar komen wilde. Morgenavond bijvoorbeeld, dan was hij vrij. En ik ging van de stijve residentsreceptie naar huis met het idee van iets heel superieurs, een evenement voor den volgenden dag....

Om half zeven, toen het donker al dóór kwam duisteren, was ik aan de pier van Tandjong-Pinang, waar de groote zeilsloep van den sultan mij wachtte. En de overtocht naar 't eiland Penjingat, over een kalme, vlakke zee, met weifelende berg-lijnen in de

1) Mileische komedie.

verte, en altijd donkerder wordende schaduwen, met den hemel in 't Westen in rossen gloed van aangestoken branden in gambirtuinen, was als de inleiding tot de pracht van een oostersch sprookje.

Wat was alles stil en plechtig op zee! Achter in de sloep speelde een matroos op een 'soeling'¹⁾ een droomerige, mineure melodie....

Toen ik de pier opklom bij Penjingat dacht ik: 'nu gaat het komen....'

Nog een klein eind wandelen en wij stonden voor den ingang van het paleis. Een buigen, wat beleefdheidsfrasen tegen den ontvangenden sultan en een paar rijks grooten, en ik sloeg de oogen op, pracht-verwachtend.

Welk een ontgoocheling!

Ik stond in een groote, ruime voorhal, een soort galerij, aan drie kanten open, waarin opeen was gehoopt al de affreuzen luxe van modern Europeeschen wansmaak, zonder één schijntje van kunst. Het 'furniture-department' van John Little en Robinson in Singa-

1) Inlandsche fluit.

pore had dit alles geleverd, in roekeloozen overdaad, zonder ééningen stijl. Moderne fantazie-stoeltjes, met fluweel en trijp, portières, tafelkleedjes, afschuwelijke imitatiemoorsche beelden op voetstukken, terra-cotta, schrikkelijk leelijke vazen, mora-standaardjes, muurborden met engeltjes en feeën, portretten in pluche-lijsten, hoorns van overvloed met bloemen. Affreus, heidensch, een nachtmerrie voor een fijnvoelenden kunstenaar, zóó was mijn eerste indruk van dit 'paleis'. De sultan dien ik nu, in zijn eigen huis, in schilderachtige oostersche dracht had verwacht, was in een geruit engelsch colbertje met gele schoenen, hoogen boord en rood dasje, tiré à quatre épingles, maar géénszins orientaal. Hij had bovendien, om te ontvangen, een indische nonna bij zich, die 'de honneurs waarnam'. De inlandsche bedienden, die hier en daar stonden, waren óók al op zijn Europeesch uitgedost, met korte kniebroek, zwarte kuit-kousen en lage schoentjes, in liverei met goudgalon.

En nu begon iets pijnlijks, dat ik niet licht zal vergeten. De sultan scheen trotsch te zijn

op zijn Europeesche inrichting. Ik moest het toch vooral héélemaal zien, zijn paleis. En nu ging het van de eene groote zaal naar de andere, als door een magazijn van Hoyneck of Fortmann, maar nóg erger, want hier en daar waren meubelen Empire, en Louis Quinze, en zelfs midden-eeuwsche, die apart misschien mooi zouden gedaan hebben, in wanorde door elkaar gezet. Aan de muren monsterachtige platen en schilderijen, rekjes met leelijke snuisterijen, hondjes, poesjes, kaboutertjes van steen, in alle denkbare nuances. Uit beleefdheid moest ik tusschenbeide wel uitroepen: ‘bagoes! bagoes sekali!’¹⁾, maar ik voelde dat het mij slecht afging, en telkens antwoordde de sultan met een glimlach, die mij totnutoe een raadsel is gebleven. Was het genoegdoening en trots over al zijn moois? Of was het fijn gesavoueerde minachting voor den smaak van den dommen Westerling? Alle Oosterlingen hebben zoo'n glimlach, die voor de oningewijde Europeanen een ondoordringbaar mysterie blijft.

1) Mooi! héél mooi!

In een receptie-zaal prijkten twee groote portretten in lijst van de Koningin en Prins Hendrik, met eigenhandig-geschreven opdracht, die de sultan ons, alweer vreemd glimlachend, toonde.

Later vertelde de nonna van de 'honneurs' mij er de geschiedenis van. De sultan had als huwelijks-geschenk een prachtig cadeau aan Hare Majesteit gezonden, een te Penjingat geheel van inlandsch werk vervaardigd rozenstruikje, de stam van goud, de blàren van zilver, vol edelsteen schitterend daartusschen, een vorstelijk geschenk, dat duizenden en duizenden had gekost. - In plaats van de verwachte en gehoopte Bintang¹⁾ kwamen deze portretten als tegen-geschenk, die meer een cadeau leken voor een stationschef of trouwen kamerdienaar, dan voor een oosterschen sultan.

Ik voelde mij benauwd worden in al dien parvenu-rijkdom van wanstaltigheden. Ik zag nu, tot overmaat van ramp, óók nog veel vergulde spiegels aan de muren, met dikke

1) Ridderorde.

lustres voor kaarsen. De ontvangende indische dame vertelde mij, hoe de sultan geregeld bezocht werd door agenten van groote firma's in Singapore, die hem overhaalden weêr nieuwe meubels te koopen, waarmede het paleis dan werd opgevuld, dat op een groot meubelmagazijn begint te lijken. Zijne Hoogheid kocht maar aldoor op nieuw, als een groot kind, dat alles hebben wil wat het maar ziet. Hij heeft automobielen zonder wegen om op te rijden, tientallen fietsen die staan te roesten, enorme speeldoozen, waar het mechaniek van stilstaat en die honderden hebben gekost. Hij heeft een half miljoen per jaar te verteren en steekt, naar men mij vertelde althans, zóó diep in de schulden, dat in een Singapore-blad pretensies op hem te koop zijn geboden. Hij wordt bestolen in zijne huishouding op een fabelachtige manier en laat zich dit doen met vorstelijke, oostersche onverschilligheid, omdat het immers véél te veel 'soesah' zijn zou, er een eind aan te maken.

Van de groote wereld heeft hij niets gezien dan Singapore en Java, hoewel zijn fortuin voldoende is om hem, evenals zijn neef den

sultan van Johore, Europa te doen bezoeken. Wat zou hij, met zijn westersche neigingen en zijn penchant voor vrouwen, niet een Eldorado hebben gevonden in Parijs! - De wijze, waarop zulk een oostersch vorst reist, doet aan de oostersche sprookjes denken.

Toen de sultan een bezoek had gebracht aan den Soesoehoenan van Djocjacarta, liet deze hooghartige potentaat weten, dat hij wèl een tegenbezoek wilde brengen, maar dat dit slecht gaan zou, omdat het Hôtel, waar de Linga-vorst logeerde, niet prinselijk genoeg was ingericht. De sultan van Linga liet toen voor dat ééne bezoek het deel van 't hôtél, waar de gasten zouden komen, op zijn kosten opnieuw meubeleeren. In de ontvang-zaal kwamen nieuwe stoelen en sofa's met gele zijde, - de officieele galakleur, - en alles werd weelderig ingericht, voor meer dan drie duizend gulden, enkel voor die ééne visite. Toen den volgenden dag, na het bezoek, de sultan eenige beeldjes en andere dingen wilde medenemen, die hem waren opgevallen, bleek al het nieuws, dat hij zelf betaald had, al door de hôtél-houdster geplunderd te zijn.

Een Oostersch vorst, die zijn waardigheid bewust is, maakt zich hier niet zenuwachtig over, en met een ‘soedah!’ zag de sultan er verder maar van af.

Een vreemden indruk moet het gemaakt hebben aan het Djocjasche hof, waar de Soesoehoenan en al de rijksgrouten in hun superbe inlandsche gewaden waren gezeten, toen daar die hyper-moderne, fin-de-siècle sultan van Linga binnenkwam.... in een rok, met hoogen boord, en witte das!....

Ook de ‘bangsáwan’ was een teleurstelling, zonder een schijn van mooi. Het tooneel was buiten opgesteld en ik kwam, met den sultan, te zitten onder een ‘atap’ afdak. Het was niet beter, eerder slechter dan de gewone ‘komedie Stamboel’ die ik op Java had gezien, en een onbeduidend stuk werd door slecht geoefende, zesderangs maleische acteurs en actrices gespeeld. Het éénige waarlijk mooie van deze voorstelling, buiten in het maanlicht, was het doodstille, eerbiedige publiek. Honderden stille, zwaargesluierde vrouwen in 't wit kwamen zwijgend, als in droom aangeschreden, en hurkten neder, bleven roerloos als beelden.

Die vrouwen zaten heel vooraan, want de plaats der mannen was áchter, en overal òm mij zag ik die witte gedaanten, zwiġgend, plechtig, het gelaat geheel bedekt. Alleen nu en dan, tersluiks, werd een tipje weggeschoven van den sluier, en zag ik een paar schitterende, fonkelende oogen, als van een loerende kat....

Als intermezzo in het komediestuk traden de ballet-danseressen op van den sultan, alle favorieten, die hem gewoonlijk óók aan tafel bedienen. De danseressen waren ongracieuze, ietwat logge wezens zonder distinctie, de meeste nog eer kinderen dan vrouwen. Zij leken dom en onschadelijk, van een bête, dierlijke sensualiteit, maar toch hebben onder die logge favorieten dikwijls tragedies plaats. De sultan wees mij er eene, die hij van kinds af aan had opgevoed en gekoesterd, en die hij een week te voren juist nog bijtijds op de vingers had getikt toen zij, in zijn eigen ‘steamlaunch’ nog wel, er van door wilde gaan met haar amant en met voor 20 mille aan juweelen, die zij van hem ter bewaking had! Zijne Hoogheid praatte over die vrouwen en kinderen van het ballet, die hem absoluut

toebehooren, evenals slaven uit de oudheid, zooals een westersch vorst over zijn paarden en honden zou spreken.

En het dansen zélf, hoe ‘poor’, hoe zielig deed het mij aan! Ik voelde wèl wat die dans had moeten zijn, maar niet wàs, een héél zacht vooruit-zweven van het lichaam, licht voortglijdend op de beenen, roerloos, statig, met alléén het héél voorzichtig even óp en weer neder heffen der voeten, waaraan zilveren belletjes rinkelen, die den dans rhythmisch begeleiden. - Zóó schijnt dan dat lichaam, als zonder materie, vooruit te stuwen op een zachten adem van ziel. In een goedgeoefend, echt maleisch ballet, als dat in Johore bijvoorbeeld, zal dit wonder-teêre ook wel te zien zijn. Maar hier was alleen de bedoeling te zien, en de sultan scheen niet te voelen, welk een indruk het kunstlooze, leêge gedans op mij moest maken.

Midden onder het ballet werden door de lakeien schotels rondgediend, die ik wel in een europeesch restaurant, maar niet in een oostersch paleis had verwacht. De bouillon was uitstekend, de kippen-côteletjes met

doperwtjes ook, en de Rijnwijn die er bij werd geschonken, was voortreffelijk. Maar hoe vreemd leek dit alles, met al die zwijgend neergehurkte, gesluierde witte vrouwen in het rond, in dat orientale décor!

En diep voelde ik de *décadence* van zoo'n oer-oud, vorstelijk geslacht als dat van Linga, ééns machtig-heerschend tot zelfs in Celebes toe, en langzamerhand ontaard onder den druk van den bleeken Westerling, tot de alleruiterste degeneratie toe, zoodat zijn laatste afstammeling zich opdirkt met europeesche jasjes en boordjes, en zich omgeeft met de wanstaltige producten der europeesche galanterie-industrie. O! Dat zoo'n indisch potentaat het niet voelt, hoe diep hij zinkt, als hij de kunst van zijn voorvaderen verlaat, en daarmede de ontzaglijke superioriteit, die hij er altijd door behoudt boven de burgerlijke westerlingen, die als caricaturen zijn in een omgeving van oostersche pracht! En welk een vernedering als zoo'n inlandsche prins, wiens afkomst voor het volk iets goddelijks heeft, zooals ik wel eens heb zien gebeuren, een controleur of resident neigend moet ontvangen,

aan wiens arm een gewone inlandsche vrouw uit de kampong hangt, met wie hij gehuwd is!

Toen het ballet uit was, zag ik den sultan vragend aan. Maar zijn vreemde, raadselachtige glimlach lachte mij weer tegen, waarachter hij zijn ziel ondoorgrondelijk verborg, als achter een lichtend waas.

Even was het, later in den avond, alsof er iets moois zou komen, toen hij mij een paar rijkssieraden liet zien, zwaarden en krissen van goud, met kostbare edelstenen van onschatbare waarde. Het waren zwaarden als uit de Duizend en een Nacht, fonkelend en schitterend, met het vuur van roode robijnen vlamvend óp uit het goud, en het stralend gesterrel van brillanten, maar die hij zóó maar liet aandragen door gewone bedienden, om ze in mijn onreine christenhanden te leggen. Hij, de vorstelijke muzelman, bewees daardoor, dat hij niet eens de veneratie meer in zich voelde voor de 'poesáka's'¹⁾ zijner voorvaderen.

1) Heilige familie erfstukken.

Hij stond zelfs toe dat ik, ofschoon zelf aarzelend toen ik het deed, bang voor zijn eindelijk uit te barsten toorn, een heilige kris uit de scheede trok, en met mijn handen van christenhond streek langs het gevlamde lemmet.

Welk een verschil met de vorsten op Java! De sultan van Djocjacarta, wien een mijner kennissen, een controleur, eens een zeer oude kris ter bezichtiging stuurde, zond dit heilige wapen terug met een hoogwaardigheidsbekleder, die haar droeg op een zijden kussen, onder de gele 'songsong'. De kris was hem namelijk gebleken een zeer oud wapen te zijn, dat eens aan de vorstelijke familie had toebehoord, en was hem heilig, van een goddelijke wijding omgeven. Nooit zal een javaansche prins een heilige kris uit de scheede trekken zonder er een 'sembah' voor gemaakt te hebben, met een teeken van aanbidding der handen boven het hoofd. Maar zonder éénig gebaar van eerbied liet de sultan van Linga de heilige rijks-zwaarden en krissen door zijne handen gaan, en onverschillig stond hij toe, dat ik ze betastte en bekeek.

Toen ik afscheid nam van den sultan, trachtte ik nog ééns zijn gelaat te doorgronden, maar het stereotype glimlachje hield onverbiddelijk verborgen wat er misschien toch wel mocht omgaan in de ziel van den would-be westerschen dandy, die tóch iets van den mystieken gloed van het Oosten had in zijn donkere oogen.

Ik wist, achter dit moderne, europeesche galanterie-paleis was nog een andere, inlandsche woning, een half dorp van huizen en hutten. Op weg naar de ‘bangsáwan’ waren wij door eene vóórplaats er van gegaan, waarop aan weêrszijden de deuren uitkwamen van vrouwen-vertrekken. Éven had ik geruisch gehoord van zijde, geritsel van armbanden en oorbellen, hier en daar hadden donkeren oogen mij bespied toen ik voorbij ging, en had ik pailletten zien schitteren van bayadère-gewaden....

Ik wist óók, dat hier in dit oostersche dorp nog het mysterie broeide van middeneeuwsche tyrannie en willekeur, hoe hier een menschenleven was als niets, en hoe, ondanks de nabijheid van het westersche bestuur op

Tadjong-Pinang, hier op Penjingat nog tragedies werden afgespeeld, bloedig als die van Blauwbaard uit de sprookjes van Grimm. - Het wàs er dus wel, het verschrikkelijke oostersche geheim, en achter het geruite colbertje en 't hooge boordje loerden de vlammeende, ongebreidelde passies van den vurigen, somberen Aziaat....

En toen ik weer wègvoer over de zee, terug naar mijn veilige huis aan den anderen oever, gewiegd op den rustigen maatslag der bruine, zacht-neuriënde roeiers, ging áldoor de gedachte in mij om: 'Is dit westersche, would-be europeesche nu wel het eigenlijke, innige wezen van dezen vreemden sultan van Linga, òf dient dit alles slechts om te verbergen voor den verachten 'blanda'¹⁾ het mysterie van zijn diepste, oostersche ziel? En zwijmelt hij nu op het oogeblik misschien niet weg, in dat andere, oostersche paleis, in de armen van de allerschoonste, donkergebronsde, goud-oogige favoriete - die mijne onheilige blikken niet mochten aanschou-

1) Hollander.

wen, - de ééne, allergoddelijkste uit den heiligen harem van liefde, door géén westersch oog ontheiligd, waar altijd door zijn ziel van droomt terwijl zijn lippen leegjes lachen tegen den bleeken Europeër, wiens enkele adem al ontwijdt?....

Riouw, Januari 1904.

Een Indische Faust

Een indische faust.

In een jinrickisha, een japansch wagentje op twee wielen, getrokken door een naakten, kaneel-gelen, zweetenden chinees, rennende door de eindeloos lange North-Bridge Road, met overal aan-schietend en weer wèg-duizelend de lantaarnlichtjes van andere wagentjes, over den donker-rooden zandgrond, met aan weerszijden kobaltblauwe chineesche huizen vol rood en goud, in een oostersch geschreeuw van stemmen, door een roezemoezende herrie van chineezzen, klingaleezen, tamils, hindoestanners en arabieren, zóó ging ik, verbijsterd en het zélf niet geloovend, naar eene opvoering van 'Faust' in Singapore.

Ik moest dat toch absoluut eens gaan zien, hadden ze gezegd, dien maleischen en soenda-

neeschen komedie- en operatroep, de 'Indra-Zanzibar Royal Theatrical Company of Singapore'. De laatste dagen was 't succes al aan het tanen, maar nog kort te voren was deze komedie de rage geweest van Singapore, waar de jeunesse dorée elkaar rendez-vous gaf als in de parijsche opera, en waar zelfs de gouverneur was heen geweest met den russischen admiraal Alexeïew, op zijn doortocht naar Port-Arthur. Het was een even groote sensatie als in Parijs de eerste Cake-Walk, dat maleische acteurs en actrices hun inlandsche coupletten zongen op de wijsjes van Daisy Bell en the Honeysuckle and the Bee, en elken avond was het komedie-gebouw stikvol ontaarde westerlingen, die van dit mélange van indisch en europeesch tooneel kwamen genieten.

Maar het was niet bij liedjes gebleven en bij stukken uit de Duizend en één Nacht. Na 'Aladdin en de Wonderlamp' werden 'Othello', en 'Hamlet', en zelfs 'Faust' gespeeld door maleische en soendaneesche tooneel-sterren. En ik vond dit enkele feit al zóó oosterschfabelachtig, dat ik er expres met de chineesche

boot van Riouw voor overkwam om mij te overtuigen, dat ik het niet enkel in een droom gehoord had.

Een oogenblik, vóórtvliegende over den rooden weg met de blauwe huizen, aarzelde ik nog. Ik vóórgevoelde pijn en akeligheid. Waarom niet liever den avond dóór blijven rennen in dit lichte, veerende wagentje, door die oostersche pracht hier, waar het rood en het goud útschitteren van chineesche winkels, dán straks door de chineesche wijken van Sagostreet en Tringannu-street en Banda-street, waar de thee-huizen zijn met hun open galerijen vol feestende lichten, met vrouwen in blauwe en roze zijden gewaden, die gitaren tokkelen en luiten, en dan eindigen in een chineesche wájang, en mij dronken kijken aan sublieme kleuren?

Maar vóór ik het wist zette de hijgende jinrickishapuller mij neer voor het komediegebouw. In Godsnaam dan maar!

Eerst een wijde, vieze gang door, toén een kaartje nemen aan een loketje, waar een gluiperige tronie achter loerde, en door een houten deurtje kwam ik in een theatertent,

lijkende op de kermis-spellen van Spriet of Basch, vroeger op de kermis.

Donker, druilerig licht van gebrekkig brandende gasballons en een walm van slechte tabak, met weeë, niet te definieeren oostersche geuren vermengd. De achterste rijen banken en de galerij waren geheel bezet, door een mengelmoes van alle aziatische rassen, vooral klingaleezen en arabieren, met donkerbruine gezichten, tot op zwart af. De voorste rijen, de dure, waarvan de banken met rood katoen waren overtrokken, waren leeg. Ik was de eenige Europeaan in deze 'stalles' dien avond.

Zoo om me heen kijkende leek het een benauwde droom. Faust!.... daarbij denk je aan roode loges met blanke, juweel-omfonkelde vrouwen en gerokte heeren, een zaal, schitterend van licht, van slepende, liefde-zware muziek, van klinkende koren en wiege-wuivend ballet. En nu, hier, dat schunnige, kermisachtige zaaltje met vuile, houten banken, en dat smerig-gekleede, inlandsche schorriemorrie, sirih-kauwend, tabak-spuwend, katjang-etend, wachtend op dat wondere, altijd

nieuwe mysterie van de Liefde, in 'Faust' verklankt!

Maar toen het scherm was opgegaan werd de benauwing nog drukkender, en het platleelijke werd tot een ontzetting.

Stel u voor: Faust als een gevaarlijken, gluiperigen Indo - de 'held' van den troep - bruin, op zwart af, in een paardrijderspakje, met een moderne sabel om, 'Felantain' (Valentijn) gekleed als een slangenmensch en een musketier door elkaar, Mefisto als een pikzwarten schoorsteenveger, een boeman, en 'Siti Merhaji' (Margaretha), als een dikke, logge, Soendaneesche meid met rooden sirihmond en een scherp, krijschend blêr-geluid, dat de fijnste vezeltjes van binnen in je van pijn doet trillen. En dat alles, niet als parodie of klucht bedoeld, maar als heilige ernst, te goeder trouw, als opera, met pathos en gejammer!

Maar het comble was de muziek. De maleische woorden werden gezongen op bekende europeesche wijsjes, van de 'Cake-Walk', van 'Daisy-Bell', van 'Fischerin du kleine' en 'En revenant de la Revue'.

En dán, opeens, totaal 'er uit', en nog steeds niets met Faust gemeen hebbend, maar héél apart, en mooi, om van te wéénen, een paar oude javaansche liedjes, roerend van eenvoud en innig sentiment. Liedjes van vóór eeuwen en eeuwen, gezongen in de kampongs en dessa's, door minnaars voor hun lief, door moeders voor hun kinderen, liedjes, waarin de droomerige javaansche volksziel lacht en schreit.

En 't was merkwaardig, hoe dan tegelijk het orchestje veranderde, een armzalig zoodje van een stuk of vijf, zes verongelukte Indo's, een piano bespelend, een paar violen, een bas en een valsche clarinet. Die muziek kenden zij, die muziek voelden zij verwant aan hun eigen omnachte, altijd maar heel vaag bewuste ziel. De violen klaagden wonderlijk, en er was er één bij die, ongeweten, nu en dan sublieme dingen streek, trillende van gevoel. O! Hier wás dan toch het mooie, wel niet van 'Faust', maar tóch het mooie, en de avond was dus niet verloren.

Als je nu de oogen dicht deed en niet zag,

enkel luisterde, was je in de sfeer van het heel echte mooi.

Maar het prachtigste van alles moest nog komen. - Na de europeesche liedjes en de javaansche wijzen, begon een instrument achter de schermen te spelen, met een geluid als van een harmonium. Die muziek zal ik niet licht vergeten. Zij was van oer-oude tijden, van de hindoes, vertelde een der violisten mij; hoe zij precies heette wist niemand, maar iedereen kende ze en alle acteurs wisten de liederen, die zij begeleidde. En onder het weklagen van de leelijke, zwarte Margaretha klonk de muziek, langzaam voortzwevend, in allerlei vreemde figuren, als een trage, mineure fuga van een hindoeschen Bach, zoo tragisch als ik in den werkelijken 'Faust' van Gounod nooit iets heb gehoord. Het leek mij muziek van meer dan duizend jaar geleden, toen de volksziel zélf nog bijna muziek was, in haar primitieven eenvoud, en daar in dat miserabele zaaltje, met dat schunnige zoodje komedianten in acrobaten- en carnavalspakjes, ruischte het geluid op van de hooge, gruwzaam naakte tragiek van leven en dood en

eeuwigheid. De man aan het orgel, achter de schermen, was niet te zien, maar ik voelde zijn ziel in die mystieke muziek.

Maar dán opeens, midden in dien toover, onverwacht weer een dolle ópsprong van de piano, en de valsche fausset van Siti Merhaji begon weer een mop te zingen uit de ‘Country Girl’ en ‘San Toy’.

De toeschouwers vonden het allemaal prachtig, en luisterden in gespannen aandacht. Ze hadden vreeselijk te doen met Margaretha, die onder al haar emoties den sirihpruim nog vast achter de kiezen hield, en tusschenbeide behoorlijk op den grond spuwde. Faust, mager en knokig in zijn circuspakje met veel pailletten en glimmende knopen, die erbarmelijk door zijn neus zong, vonden zij een ontzagwekkenden indischen Don Juan, en de opkomende vrouwen en meisjes van de koren waren Hoeri's uit het paradijs. De meeste waren dan ook werkelijk ‘bagoes’¹⁾ en ‘manis’²⁾ en er waren er bij, die de fijne huidskleur hadden, die de inlander ‘itam manis’ noemt.

1) Mooi.

2) Zoet, lief.

Een dikke chinees, zijn vingers vol brillantringen, zat knipoogjes te geven aan een der soldaten-vrouwen uit het koor, en een jonge arabier, in een geelzijden kaftan, keek met zijn zwarte, fonkelende oogen ál maar naar Siti Merhaji, als een wild beest naar zijn prooi.

Alles eigenlijk hetzelfde als bij een opera in Holland, maar de blanke sopraan is nu een zwarte Preangermeid, en de gerokte gentleman een chinees of een arabier.

Aardig was het, eens goed rond te zien naar de gezichten in de zaal. Over de balustrade van de galerij boven hingen twee kleine chineesche meisjes, prachttypen die de vermenging van een chineeschen vader geeft met een maleische moeder, met transparante, ivoorgele gezichtjes, als van heel oud porselein, en een heel zacht, rood blokje er over, zoo teêr als wel op herfstvruchten ligt. Hun zwarte oogjes, klein en scheef, schitterden daarin als muisjesoogen doen. Papa-chinees had een sequah-hoed op voor deze gelegenheid, en mama had een kostbare sarong aan. Zóó was dit oostersche huishoudentje óók eens ‘uit’, om de ‘Faust’ te zien.

Ik was blij toen Siti Merhaji eindelijk ten hemel was gevaren en Faust, zooals dit hier gebeurde, door Mefisto in het vuur was gesmeten, want de geheele uitvoering, met al die donkere menschen op het tooneel, die weenende javaansche volkswijzen en die grandioze oude hindoe-muziek, met die banale, westersche tingel-tangel-deunen daartusschen, was eigenlijk één lange pijniging. En door een wonderlijk toeval was 't precies een jaar geleden dat ik voor 't laatst in Europa 'Faust' hoorde, in Nizza, met Sigrig Arnoldson als Marguérite. Ik kon 't niet helpen, maar zelfs in 't grandioze rood-blauw-en-gouden Singapore, met al zijn oostersche grandeur, kwam weer het schrijnende heimwee in mij op naar Europa, waar zooveel minder pracht is en zooveel minder wijsheid, maar waar een westerling nu eenmaal thuishoort, omdat hij er geboren is.

En toen ik in mijn jinrickisha, met een glimmenden Aziaat er voor, weer door de roode straten rende, door klingaleezen en hindoes en chineezen heen, vond ik me tóch zielig, als ik dacht aan het thuiskomen in

Parijs b.v., uit de opera, tusschen de raampjes van een fiacre, door de van heerlijk europeesch leven wriemelende boulevards, waar het toch niet half zoo mooi is als in die prachtstad van oostersche kleuren, die Singapore heet. Een wonder-weemoedig wijsje, door Siti-Merhaji gezongen, toen zij in de gevangenis klaagde over verloren liefde, weende mij dagen daarná nog door het hoofd, en nu ik dit neêrschrijf treurt het weer langzaam op, droef mineur, en wil niet wijken voor de gedachte aan het schoone, onsterfelijke 'Parlez encore' dat ik eens de heldere stem van Miranda hoorde zingen in de Haagsche opera....

Riouw, Februari 1904.

Wajang-Gollèk

Wajang-Gollèk.

Aan mijn Vrouw Helene.

De mail was aan, en een uur lang had ik heimwee-droef zitten treuren en mokken na het lezen van de hollandsche couranten.

De Lente was er gekomen in heerlijk Holland, de Lente, o! de lichte Lente!....

Ach, de weeë bitterheid om dáárvan te lezen in de vóórgalerij van een indisch hôtél, ziek en akelig geworden van de hitte 'benéden', nú 'boven' in Soekaboemi, met verlof, om je wat op te knappen, en je weer geschikt te maken voor een nieuwe reeks misère-jaren in de brandende zon, ver van je lieve vaderland, waar het hóóg-ruischende Leven gaat.

Tergend kijken de zwarte letters in die courant je aan. Het is alweer een maand

later nu je dit leest.... in 't Kurhaus te Scheveningen is 't alweêr begonnen.... good old Rebicèk is niet meer, met zijn vriendelijk, mondain glimlachje en zijn breed stokgebaar... omruischen hem nu hemelsche melodieën en klaar Godschoraal?.... maar de nieuw dirigent, Herr August Scharrer, voert nu de zingende violen en de schetterende trompetten tot de regionen der hooge harmonie....

Zacht zullen nu droomen de avondlijke luchten over de zee, over de blonde duinen van lief Holland..... in de boschjes zingen nachtegalen en merels.... stil zitten lievende paren op een bankje onder de beuken, en vogeltjes zingen in hun ziel.... de Lente is gekomen over menschen en boomen, en het jonge leven zingt en muziekt en tiereliert in heerlijk Holland, dat stad en land er van weêrklinken....

Maar hier, in Indië, hangt de eeuwige zomer altijd zwaar, gelijkvormig door, eeuwige zon, eeuwig groen, zonder nuance, en in de tergende gelijkmatigheid van eeuwig dezelfde dingen sluipt het weeë heimwee in je ziel als een zoet, sloopend gif, dat je ziek maakt,

tot stervens toe, dien eeuwigen gloed zonder innigheid, dat loome, lijzige leven zonder mooi...

O! het mooi, het mooi, wanneer zal het éindelijk weer eens komen? Is dit leven, zoo luierig liggen in dien langen leunstoel, starende op de krant met al die tergende verhalen van het groote Leven, vèr over de zee?....

Buiten is doodstil de avond-nacht. Roerloos staan de boomen in het witte licht van de maan. Wat een blankheid, wat een wonderreine glans!.... Het is of alles vergeestelijkt is tot een staat van stille verrukking, te heilig voor geluid.... Geen blad beweegt, en alleen het diepe, nachtelijke zwijgen suist, bijna onhoorbaar, vol heilig-geheim.

O ja, dít is de mane-nacht van Indië, in zóó lang niet goed gezien.... Wat, domme jongen, zoek jij 't mooie zoo ver, uit de zwarte letters van een krant, na maandenlange zeereis tot je gekomen?.... wat mopper je en mok je van het mooie, nu déze nacht je wacht en het maanlicht droomt over roerlooze boomen?....

Alles is nu voorzichtigjes uit de duffe dag-

verdooving gegleden, want het helle licht van den dag is geweken en in den teëren schijn van de maan durft nu alles wel zachtjes uit te komen, wat schroeide in de zon. - O! Hoe teeder, hoe gevoelig doen nu alle bladertjes, hoe fijn staan ze in de atmosfeer, en die palmen daar, met hun welvende bogen, staan ze niet klaar te pralen als de doorgang van een kalme kathedraal?

En ik loop zacht naar buiten, niet mokkend meer, gewillig, met het voorgevoel van iets moois, dat komen gaat, dat eindelijk, eindelijk gaat komen....

En hoor!.... is het werkelijkheid?.... is het droom?.... daar tinkelt in de verte als getokkel van zilveren luiten.... klaar-kristallen bellen van geluid opwellend in de stilte van den nacht.... helder als water en puur als diamant.... hoor! wat wàs dat nu, daar over heene?.... is het een donkere golf die, in duizelige afgrond-diepte tegen sombere rotsen slaat?.... of is het de donzen-donkere dreuning van de wondere bronzen gong?

Het is de gamëlan, ja, zij is het, de gonzende, galmende, de tinkelende, tokkelende

gamēlan, met de sprinkeling van luide luiten, en de weemoed van vaag-weenende viool, en de donkere dreuning van somber-droo-menden gong....

O! De gamēlan, lang vergeten in mijn laatste leven in Europa, de gamēlan, die mijn ziel ééns hield bevangen met een wondere charme van geheim, zooals géén andere muziek ooit heeft gedaan, de gamēlan, die muziek uit vreemde, verre sferen, waar géén westersch geluid ooit dóór kan dringen, de sferen, waarin het hindoeïsme en het boeddhisme zweven, van dood, en vergetelheid, en eeuwigheid, waarin de hóógste vreugde áltijd weemoed is, om den doem, die er op rust van het vergankelijke, dat ééns moet sterven....

De gamēlan, uit de verte, in den nacht, dat is zacht als het lokken van den dood, maar een dood zonder pijnende smarten, een ganschelijk zoet vergeten, een wèg-zweving, vèr in vage sferen, waar alles zacht zou zijn en donzig, heenglijdend op de droomerige rhythmten van die verrukkelijk melancholieke ziele-muziek....

Heel zacht komt een ‘sado’¹⁾ aanrijden op den eenzamen weg.... de koetsier lijkt te slapen, soezerig neêgedoken in de stilte van den avond.... het paard loopt langzaam, voetje voor voetje, staat nu en dan stil....

Ik roep den droomer wakker. - Ik wil weten, waar die muziek kan wezen, die uit géén richting schijnt te komen, maar ergens doelloos rondzweeft in de lucht....

Er is een ‘slámetan’²⁾, zegt de ‘koésir’³⁾, ginds boven, achter Selabatoe.

Daar wordt getandakt en gefeest, en daar wordt de ‘wajang-gollèk’ vertoond.

De ‘wajang-gollèk!’

Ik herinner mij al de wajang-poppen in 't Bataviasch Museum in ‘Oost en West’, die schijnbaar grillige, ‘enge’ figuren voor den oningewijden Westerling, die daar ergens dood neerliggen in een hoek, of lijzig neerhangen aan een spijker, als lijken.

- Maar ééns haalde een kennis van mij er een van den muur,

- 1) Sado (dot-à-dos), inlandsche dogcart op twee wielen.
- 2) Inlandsch feest.
- 3) Koetsier.

en wees mij het sublieme, gevoelige profiel, en trok éven aan het touwtje, waardoor de lange, dunne arm een gebaar maakte, statig als het gebaar van een god, en ik schrikte van dat mooi, alsof een doode was levend geworden en zijn ziel uitte in dat ééne, grandioze gebaar.....

Ik wist toen wel, dat die poppen daar niet hóórden, evenmin als de statige hindoebeelden, weggerukt uit hun grandioze naturomgeving, nú op de belachelijke, westersche pleister-voetstukken in de kille vestibule van het Bataviasch Museum.

Dat ééne gebaar was mij altijd bijgebleven, zooals de lijn van een verren, nooit meer teruggezien berg, zooals een vage, innige melodie, ééns maar gehoord.....

En nu ging het, onder de maanlicht-beschenen cathedraal van statige palmen door, naar de muziek toe, die ergens, vèr, kristallijn-fijn, door den nacht klonk, zacht en liefelijk, als van zingende zielen.....

Onder de droomende boomen, in het zilveren weemoedslicht van de maan, met de avond-

lucht koel om zijn bloote hoofd, dá'ar is het Tooneel van den simplen Javaan.

Onder een atap-bedekking, waar óók nog een lange tafel stond, met een inlandsch feestbanket, zat de dálang, de eenvoudige, sjofel gekleede inlander met zijn houten beschilderde poppen, smerig grotesk voor westerlingen, in den walm van olielampen en slechte tabak en bedorven-geurtjes, - maar zat er met die poppen als een koning met zijn volk van prinsen en edellieden en prinsessen.

Om den dálang heen, gehurkt op den grond, en staande, strootjes rookend en sirih-kauwend, waren de schamele inlanders, vuil en onaanzienlijk voor den Europeaan, een smoezelig, plebejisch zoodje van spáda's¹⁾ en kebóns²⁾ en koelies, maar in hun oogen blonk de verrukking van de hooge tragiek, maar zij allen bezaten het kostbare weten van het koninklijke gebaar, en in hunne zielen te samen woonde onbewust de ziel van een oer-oud volk, dat de diepste geheimen had doorgrond van onvergankelijke wijsheid.

- 1) Bedienden.
- 2) Tuinjongens.

De wondere sagen en legenden van dat allergrootste wereld-epos, de Mahàbhàrata, zij leven nog in den geest van dat goedkoope publiek, de helden en heldinnen van hun tooneel, zij kennen ze allen, als hun vader en moeder, en in die donkere, slecht gekamde, glimmende hoofden gloeit de brandende fantazie, die bijvult wat de wajang-pop even aangeeft met een subliem gebaar, en de geheele tragedie-omgeving van wouden en meren en paleizen vóór zich ziet, zonder een enkel décor. Wat in dit schunnige zoodje inlanders onbewust leeft bij de voorstelling van de wájang, dat is de allerhoogste kunst, de hooge tragedie en het hooge epos, en de adem van het goddelijke gaat over dit schijnbaar zoo onaanzienlijke tooneel onder de maanlichtomdroomde gothieke bogen der pralende palmen.

De inlanders, beleefd als altijd, gingen voor mijne nadering op zijde, en ik kreeg een plaats op een matten stoel vooraan, vlak bij den délang.

Een héél gewone, plebejische Soendanees, en zóó als hij daar neergehurkt zit, zou hij

ook om een aalmoes kunnen bedelen. Wat schooierig en vies voor een' nuchteren, wèlgekleeden Europeaan. Maar de glans van een wereld-epos licht over zijn bruin, bezweet gezicht, en in zijn oogen blinkt de hartstocht van de hooge tragiek.

Als doode dingen liggen de wájang-poppen ter zijde van hem op een hoop. Ik herinnerde ze mij, iets er van tenminste, van op wandelstokken als knop, op kurken, als galanterieornament zoowat op alles, in de permanente tentoonstelling van 'Oost en West.' Zóó, in een toko, lijkt zoo'n pop wat gek, de uitdrukking bizar en grotesk.

Maar kijk nu eens in dat schemere licht van den avond-nacht naar het fijne profiel van dien ranken prinsessen-kop; hoe het uitkomt met teêre, om te bréken gevoelige lijntjes, zóó als spitse bladeren staan in de atmosfeer, zóó als bij heel ijle lucht in de verte lijnen van heuvelen. In dat profiel leeft de ziel van de prinses, en dááaraan kent het inlandsche publiek haar, voelt het den stijl van haar voelen, den adel van haar natuur. En nú zie ik nog maar alléén het profiel, fijn als een

schaduw in den nacht. Maar nú gaat de dálang zijn hand bewegen, die hij onder de pop houdt, en trekt hij aan de touwtjes. En als door een aetherisch, electrisch fluïde komt er leven in de pop. Een arm steekt zij uit, o! mooi! mooi! met een gebaar, nobel en teeder als het ópgaan van een melodie, en het lijf beweegt zacht vooruit met een langzaam golvende lijn, alsof een wijze ziel het voortstuwde....

Op géén europeesch tooneel, in Londen niet, in Parijs niet, heb ik ooit een prinses zóó zien bewegen als deze simpele wájang-gollèk-pop, schaduwend in den nacht.

Langzaam schreed de prinses geruischloos door de lucht, en haar teêre gebaar werd gedragen door het rythme van de zacht klingklangelende gamëlan, onder het héél even weenend opzingen van een vage rebaseviool....

En op monotone, ietwat klagende wijze, met dien grondtoon van melancholie, die door alle oostersche muziek heenklinkt, vertelt de dálang de geschiedenis, van wat zijne handen doet gebaren. Ik verstond niet zijn Soenda-

neesch, maar voelde tóch wat hij bedoelde, hóórde het aan den zang van zijn stem. - Ik wist bijna niets van al de geleerdheid daarover, in boeken van professoren, maar voelde toch éven zeker wat het beteekende, als straks een sierlijke edelman naderde, en zijne spitse vingeren gebaarden de 'sembah' tot een reverent eerbiedsvertoon van ziel, en zijn teêre profiel neigde naar het teêrder profiel toe van de prinses, en in dit heel eenvoudige, schijnbaar nietige gedoe van poppen rilde de verrukking op van het allerdiepste menschen-mysterie der Liefde.

Zoo heb ik ademloos zitten genieten van die kunst der ouden, in het zilveren maanlicht dat zegende door de stille palmen, en de dálang met zijn telkens veranderende stem, nú eens die van prinsen nábootsende, dán van prinsessen, nú van goden, dán van demonen, maar altijd vaag mineur, en het zangerig gekling-klang van de gamëelan, nu en dan verbroken door een lang door-dreunende galming van de donker-bronzen gong, het deed mijn lang hier verdoofde ziel ont-

waken, als een die opziet uit den slaap, en hoort een stem van verre....

Daar wás het dan weer, het Mooi, zonder welk het leven dood is en verdooving, en het riep, het riep mij met muziek en teêr beweeg van schaduw-fijn gebaren, in de reine maanlicht-sfeer van den nacht.

En in het aandachtig staren naar die goddelijke gebaren, onder de charme van die melancholieke muziek, met somtijds het wonder-geheimvolle gonzen van de gong, is het of de werkelijkheid wèg-wuift, als een gordijn dat voor een mysterie hing, de donkere gezichten der inlanders om mij heen vervagen, in 't zoet-vervloeiende maanlicht trilt óp een andere transcendente sfeer, een sfeer, waarin alle dingen vergeestelijkt zijn, en de vreemde poppen, met de schaduw-ijle profielen, bewegen daarin voorzichtig, voorzichtig als wondere, spiritueele wezens in een op 't uiterst gespannen extaze, schrijdend op den adem van een droom....

Soekaboemi, Juni 1904.